

İSTANBUL
TOPKAPI
ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**BATI TRAKYA SORUNUNUN TÜRKİYE VE
YUNANİSTAN'IN HÜKÜMET POLİTİKALARI
ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA AYDOĞDU

Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı
Güvenlik Bilimleri ve Uygulamaları Bilim Dalı

TEMMUZ, 2022

**BATI TRAKYA SORUNUNUN TÜRKİYE VE
YUNANİSTAN'IN HÜKÜMET POLİTİKALARI
ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA AYDOĞDU
19220701003

Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı
Güvenlik Bilimleri ve Uygulamaları Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Banu DALAMAN

TEMMUZ, 2022

KABUL VE ONAY

AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Temmuz, 2022

Fatma AYDOĞDU

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	ii
AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Temel Problemi, Amacı ve Yöntemi.....	2
1.2 Çalışmanın Önemi	3
1.3 Çalışmanın Sınırlılıkları.....	4
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1 Batı Trakya	5
2.1.1 Batı Trakya'nın coğrafyası.....	5
2.1.2 Batı Trakya'nın Osmanlı egemenliğine geçişine kadarki tarihi.....	6
2.2 Batı Trakya'da Osmanlı Egemenliği	7
2.3 Batı Trakya'nın Osmanlı Egemenliğinden Çıkışı.....	8
2.3.1 Rodop Geçici Hükümeti.....	8
2.3.2 1913 Batı Trakya Türk Cumhuriyeti.....	8
2.3.3 Batı Trakya kurtuluş komitesi	9
2.3.4 Türk hükümetlerinin dönemsel incelenmesi	9
2.3.5 Yunan hükümetlerinin dönemsel incelenmesi	13
2.4 Kimlik, Ulus Devlet ve Yurttaşlık Kavramlarının İncelenmesi	16
2.4.1 Kimlik.....	16
2.4.2 Ulus devlet.....	16
2.4.3 Yurttaşlık.....	19
2.5 Batı Trakya Sorununun Tarihi Boyutları ile Birlikte Dönemsel ve Toplumsal İncelemesi	20
2.5.1 1923- 1954 arası dönem.....	22
2.5.2 1954 sonrası dönem	27
2.5.3 Dr. Sadık Ahmet ve Batı Trakya davası	28

2.5.4 1995 Dr. Sadık Ahmet'in vefatı sonrası Batı Trakya	29
2.6 Batı Trakya Sorununun Siyasal Boyutuyla Kimlikler.....	30
2.6.1 Kimlik sorunu	31
2.6.2 Kimlik sorununa Türk hükümetlerinin yaklaşımları	32
2.6.3 Kimlik sorununa Yunan hükümetlerinin yaklaşımları.....	33
2.7 Yurttaşlık Haklarına Dair Yaşanan Sorunlar.....	35
2.7.1 Yurttaşlık haklarına dair yaşanan sorunlara Türk Hükümetlerinin yaklaşımları	40
2.7.2 Yurttaşlık haklarına dair yaşanan sorunlara Yunan hükümetlerinin yaklaşımları	42
2.8 Müftülük Sorunu	46
2.8.1 Müftülük sorununa Türk hükümetlerinin yaklaşımları.....	48
2.8.2 Müftülük sorununa Yunan Hükümetlerinin yaklaşımları.....	49
2.9 Eğitim Alanında Karşılaşılan Sorunlar.....	50
2.9.1 Eğitim alanında karşılaşılan sorunlara Türk Hükümetlerinin yaklaşımları	51
2.9.2 Eğitim alanında karşılaşılan sorunlara Yunan hükümetlerinin yaklaşımları	53
2.10 Vakıflar Konusunda Yaşanan Sorunlar	54
2.10.1 Vakıflar konusunda yaşanan sorunlara Türk hükümetlerinin yaklaşımları	57
2.10.2 Vakıflar konusunda yaşanan sorunlara Yunan hükümetlerinin yaklaşımları	58
2.11 Siyasal Alanda Karşılaşılan Sorunlar	60
2.11.1 Siyasal alanda karşılaşılan sorunlara Türk hükümetlerinin yaklaşımları	62
2.11.2 Siyasal alanda karşılaşılan sorunlara Yunan hükümetlerinin yaklaşımları	63
2.12 Seyahat Etme Özgürlüğüne İlişkin Sorunlar	64
3. SONUÇ	66
KAYNAKÇA	69
ÖZGEÇMİŞ.....	77

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1: 1923 – 2022 T.C. Hükümetleri	10
--	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1: 1924-1936 Yılları Arası Yunan Hükümetleri ve Başbakanları 15

Şekil 2.2: 1975-2015 Yılları Arası Yunan Hükümetleri ve Başbakanları 15

ÖZET

BATI TRAKYA SORUNUNUN TÜRKİYE VE YUNANİSTAN'IN HÜKÜMET POLİTİKALARI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Yunanistan ile Türkiye arasındaki tarihsel süreç, iki devletin karşılıklı savları, milliyetçi tutumları ve politik bakış açıları Batı Trakya Müslüman Türkleri azınlık politikalarının şekillenmesine sebep olmuştur. Yunanistan, milliyetçilik akımının da etkisi ile Osmanlı Devleti'ne karşı mücadeleye girmiş ve bağımsız bir devlet olmuştur. Batı Trakya Türk Müslüman azınlığı, Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye'nin sınırları haricinde kalan tek Türk topluluğudur. 1920'li yıllarda bölgede demografik yönden başat bir çoğunluğun ve toprağın yüzde 84'ü gibi önemli bir paya sahip olan Türk Müslüman azınlığı, şimdilerde toprak birleştirmeleri, kamulaştırmalar, Yunan çiftçilerin azınlık gayrimenkullerini satın almaya teşvik edilmesi neticesi, topraklarını kaybetmiş ve baskı politikaları ile göçe zorlanmıştır. Batı Trakya'daki Türk Müslüman azınlığın sahip olduğu toprak payı yüzde 20'lere kadar düşmüştür. Nüfus ise 150 binlerde kalmıştır. Batı Trakya Müslüman Türklerin yaşamış oldukları problemler üzerinde Türk ve Yunan hükümetlerinin yaklaşımları etkilidir. Kimi dönem konjonktüre bağlı olarak azınlıkların haklarında iyileşmeler yaşandığı kimi dönem ise baskı uygulandığı görülmektedir. Azınlık haklarında ve özgürlükler üzerinde evrensel bir yaklaşımın olmadığı ancak azın hakları konusunda hükümetler nezdinde farklı bakış açıları ve uygulamaların olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: *Türkiye, Yunanistan, Batı Trakya, Azınlık.*

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE WESTERN THRACE PROBLEM WITHIN THE FRAMEWORK OF GOVERNMENT POLICIES OF TURKEY AND GREECE

The historical process between Greece and Turkey, the mutual arguments of the two states, their nationalist attitudes and political perspectives have led to the shaping of the minority policies of the Western Thrace Muslim Turks. With the influence of the nationalist movement, Greece entered the struggle against the Ottoman Empire and became an independent state. The Turkish Muslim minority of Western Thrace is the only Turkish community outside the borders of Turkey with the Lausanne Peace Treaty. The Turkish Muslim minority, which had a demographically dominant majority in the region in the 1920s and had an important share of 84 percent of the land, has now lost their lands because of land consolidations, expropriations, and Greek farmers' encouragement to purchase minority real estates, and has been forced to migrate with repression policies. The share of land owned by the Turkish Muslim minority in Western Thrace has decreased to 20 percent. The population remained at 150 thousand. The approaches of the Turkish and Greek governments are effective on the problems experienced by the Western Thrace Muslim Turks. In some periods, depending on the conjuncture, it is seen that the rights of minorities are improved, and in other periods, pressure is applied. It has been concluded that there is no universal approach on minority rights and freedoms, but there are different perspectives and practices by governments on minority rights.

Keywords: *Turkey, Greece, West Thrace, Minority*

1. GİRİŞ

Yunan toplumu ve devleti Türkiye’de de görüleceği üzere farklılıklardan oluşmaktadır. Buna karşın Yunanistan’ın politikaları genel olarak bu farklılıkları kendi içinde eriterek azınlıklar ile ilgili statüyü ortadan kaldırmaya yöneliktir (Cin, 2003). Yunanistan anayasası ile Türk anayasasının ortak bir yönü ise azınlıklar ile ilgili herhangi bir düzenleme yapılmaması ve bu konuyu yok saymasıdır. Yunanistan devleti azınlıkları, var olan üniter devlet yapılarını bozacak bir unsur olarak görmektedir. Yunanistan Anayasasında olan “*Bütün Yunanlar yasa önünde eşittir*” ibaresi esasında azınlıklar ve diğer etnik yapılarla alakalı bakış açısını ortaya koymaktadır. Yine Türk Anayasasında yer alan ‘*Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür. Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk’tür*’ ifadeleri de benzer niteliktedir. Anayasa da vatandaşlık tanımından çok Türklük tanımına yer verilen bu maddeden de azınlıklar konusunda benzer bir politika izlendiği görülmektedir (Mustafai, 2006).

Aslında azınlıklar konusu bakıldığı zaman Yunanistan için yeni bir konu olmayıp, kurulduğu günden beri devlet politikasında önemli bir yer edinmiştir. Bununla beraber bağımsızlıktan 19. Yüzyıla kadar azınlıklar konusunda herhangi bir sorun da yaşamamıştır. Bu durum üzerinde Yunanistan’da yaşayan Arnavutların ve Ulahların kendi kimliklerini yitirip, kısa sürede Yunan kimliğine asimile olmalarının etkisi olduğu söylenebilir. Diğer yandan önemli bir sorun çıkmamasında ülkede az sayıda bulunan Müslümanların da aslen Yunan kökenli olduğu ve dinden bağımsız olarak “*Üstün Antik Yunan*” kültürüne dayalı ulusal kimliğe dâhil olacağına yönelik inanç etkili olmuştur (Aykoç, 2009). Bunun yanında Yunan yönetiminin azınlık meselesine bakışının resmi söylemi yansıtmakla beraber, Yunanistan’da yaşayanların Helen kökenli olduğu şeklinde bir görüşü de bulunmaktadır. Helen kökenli olan Yunanistan vatandaşları arasında da kendisini çoğunluktan farklı görenler bu farklılıklarını öne çıkaran Müslüman, Türk, Arnavut ya da Ulah olduğunu iddia etmektedir (Ülger, 2008).

Şimdilerde Yunanistan sınırları içerisinde azınlık olarak nitelendirilen grubun büyük bir bölümü Balkan Savaşları sırasında ülke sınırları içerisine giren topraklarda

yaşayan halklardır. Ayrıca çeşitli tarihlerde yapılan nüfus mübadeleleri de azınlık konusunu belirleyen faktörlerden biridir.

Bu çalışmada da öncelikle Batı Trakya’da yaşayan Müslüman Türk azınlığın sorunları ortaya konulacaktır. Sonrasında ise bu sorunlara zaman içerisinde Yunan ve Türk hükümetlerinin siyasi yaklaşımları incelenecektir. Sonuç bölümünde ise hükümetlerin ve politikaların değişmesi ile bu sorunların çözümünde yaşanan değişimler ele alınacaktır.

1.1 Çalışmanın Temel Problemi, Amacı ve Yöntemi

Lozan Barış Antlaşmasıyla sınırlarımız dışında kalan tek Türk topluluğunun yaşadığı yer Batı Trakya’dır. Yakın zamana kadar Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde yer alan bölge, Yunanistan Devletinin egemenliğine geçmiştir. Lozan Barış Antlaşması ile de bölgede yaşana Türkler azınlık olarak görülmüştür. Lozan Barış Antlaşmasının taraflarında biri olan Türkiye’nin bu antlaşmanın hükümlerinin uygulanması hususunda yükümlülükleri bulunmaktadır. Yunanistan’ın AB üyesi olması ile AB’nin mevzuatı da Batı Trakya Bölgesinde yaşayan Türkler için ikinci bir hukuki mevzuat olmuştur.

Çalışmanın temel amacı öncelikle Batı Trakya sorununu net olarak ortaya koymaktır. Bu sorunlar açıklanırken geçmişte var olan ancak şimdilerde çözüme kavuşmuş sorunlar ile henüz çözüme kavuşmamış sorunlar birbirinden ayrılacaktır. Diğer yandan geçmişte problem konusu olmayan ancak şimdilerde problem teşkil eden hususlar belirlenecektir. Tespit edilen sorunlara hem Türk hükümetlerinin hem de Yunan hükümetlerinin yaklaşım şekilleri incelenerek Batı Trakya sorununa hükümetlerin bakış açıları değerlendirilip, sorunun çözüm yollarındaki farklılıklar analiz edilecektir. Analize tabi tutulacak verilerin elde edilmesi amacıyla kapsamlı bir literatür taraması yapılacaktır. Kütüphane arşivleri, kitaplar, makaleler, tezler ve raporlar literatür taramasına dahil edilerek ulaşılabilecek kaynaklar seçici bir okuma sürecine tabi tutulacaktır. Bu çerçevede konunun teorik çerçevesi belirlenecektir. Bu sayede Batı Trakya sorununun çözümü hususunda hükümet politikalarının etkisi belirlenmiş olacaktır. Bu konuda yapılmış çalışmalarda çoğunlukla Batı Trakya sorunu ortaya konulmuş ve kısmi çözüm önerileri getirilmiştir.

Batı Trakya ülkemizin Lozan Barış Antlaşmasıyla sınırları dışında bıraktığı tek Türk topluluğunun yaşadığı bir bölgedir. Yakın geçmiş zamanda Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde yer alan bölge, Yunanistan Devleti egemenliğine

geçmiştir. Ancak bölgede oldukça yoğun Türk nüfusunun kalması hem azınlık hakları hem de mülkiyet ve diğer haklar açısından Türkiye ve Yunanistan arasında sorun olarak kalmaktadır. Batı Trakya’da yaşanan problemlerin varlığı ve şiddeti hükümet politikalarına göre değişmektedir. Türkiye’de ve Yunanistan’da hükümetler değişikçe Batı Trakya Sorununa bakış açısı ve sorunun çözüm yolları da farklılık arz etmektedir.

Bu çalışmada Türkiye ile Yunanistan Devletlerinin Batı Trakya sorununu Hükümet politikaları bazında nasıl değerlendirdikleri ele alınacaktır. Ayrıca Batı Trakya sorununun tarihsel gelişimi hükümetlerin politikaları ile ilişkilendirilecektir. Batı Trakya sorununun çözümü hususunda hükümet politikalarının etkisinin de değerlendirilecek olması bu çalışmayı önemli kılmaktadır. Yapılmış çalışmalarda çoğunlukla Batı Trakya sorunu ortaya konulmuş ve kısmi çözüm önerileri getirilmiştir (Aykoç, 2009; Toprak, 2014). Ancak hem Türk hem de Yunan hükümetleri bazında soruna yaklaşım tarzları net olarak ortaya konulmamıştır. Bu çalışma bu eksikliği de giderecektir.

Batı Trakya’da azınlık Müslüman Türklerin yaşamış olduğu problemler politik kaynaklı olup olmadığı bu çalışmanın problem cümlesi olarak ifade edilebilir. Siyasi konjonktür, politikacıların azınlıklara yaklaşımında büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma ile Batı Trakya’da yaşayan Müslüman Türklerin yaşadıkları sorunların siyasi konjonktürden etkilenip etkilenmediği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu açıklamalar ışığında çalışmanın temel varsayımı Batı Trakya Müslüman Türkleri azınlık politikalarının şekillenmesinde Türk ve Yunan devletlerinin milliyetçi ve politik bakış açılarının etkili olduğudur. Bu bağlamda çalışmanın alt varsayımları şunlar olabilir;

- Ulusların kimliği Batı Trakya sorununu etkilemektedir.
- Milliyetçilik Batı Trakya sorununa ilişkin politikaları etkilemektedir.
- Konjektür ve hükümetlerin politik eğilimleri Batı Trakya sorununu etkilemektedir.

1.2 Çalışmanın Önemi

Batı Trakya sorunu üzerine yapılmış pek çok çalışma mevcuttur (İsmail, 2012). Bu çalışmalardan bazıları da azınlıkların yaşadığı sorunlar, çeşitli yönleri ile incelenmektedir. Buna göre örneğin Baysal (2013), Batı Trakya’da yaşayan Müslüman azınlığın yaşadığı sorunları ele alırken, Duman (2021), Batı Trakya’da

egemen grupların baskın ortamlarında yaşayan azınlıkların kimliklerinin nasıl korunacağını tartışmaktadır. İsmail (2012), ise Türk azınlığın hukuki statüleri bağlamında ihmal edilen yasal hakları hakkında bilgiler vermektedir.

Yapılan kimi çalışmalarda tarihsel süreçte Batı Trakya sorunun ülkelerin kendi içinde hangi paradigmalardan açısından ele alındığını incelemiştir. Örneğin Baysal (2013), azınlık konumundaki yurttaşların sorunlarının nasıl algılandığını ve bu sorunların çözüm yollarını uluslararası anlaşmalar çerçevesinde tartışmaktadır. Öksüz, (2006), ise Batı Trakya Türklerinin toplumsal örgütlenme biçimlerini Avrupa Birliği bağlamında ele almaktadır.

Görüldüğü gibi literatür açısından Batı Trakya sorunu, bu sorunun çözüm yolları, hukuksal çerçeve, kimlik sorunu gibi bakış açılarına göre ele alınarak incelenmiştir. Ancak bu çalışmalar içerisinde yaşanan sorunu hükümet politikalarına göre inceleyen çalışma bulunmamaktadır. Bu yönüyle çalışma önem arz etmektedir.

1.3 Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışma kapsamında öncelikle Batı Trakya Sorunu ortaya konulacaktır. Geçmişte sorun olan şimdilerde çözülmüş problemler veya geçmişte sorun olmayan ancak şimdilerde sorun teşkil eden hususlar özellikle incelenecektir. Batı Trakya sorununun başlangıcından bu yana var olan sorunlar hükümetler bazında ele alınacak ve hükümetlerin bu sorunlara yaklaşım tarzları ortaya konulacaktır. Bu kapsamda geniş literatür taraması yapılacaktır. Konu ile ilgili yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri yok.gov.tr üzerinden araştırılacaktır. Yine konu ile ilgili makale, bildiri ve benzeri akademik yayınlar yanında Türkiye ve Yunanistan da yayınlanan gazete ve diğer basın organlarının arşivleri ve kütüphane arşivleri gözden geçirilecektir. Konu ile ilgili gerek tarihçilerin, edebiyatçıların, strateji uzmanlarının, uluslararası ilişkiler uzmanlarının gerekse akademisyenlerin ve politikacıların hükümet politikaları konusundaki görüşlerine de yer verilecektir. Çalışma literatür taraması ile sınırlı olacak ve herhangi bir sayısal analiz yapılmayacaktır.

Çalışma Batı Trakya Sorunu ile sınırlı tutulacak, Türk ve Yunan devletleri arasında var olan Kıbrıs, Ege adalar ve benzeri sorunlar ele alınmayacaktır. Ayrıca Batı Trakya sorununa hükümet politikaları bazında değerlendirme yapılacak, AB, Birleşmiş Milletler ve benzeri kurum ve kuruluşların bakış açısı çalışma kapsamı dışında tutulacaktır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Yapılan bu çalışma Batı Trakya bölgesinde yaşayan Türklerin sorunları ve bu sorunlarla ilgili Türk ve Yunan hükümetlerinin siyasi yaklaşımları ele alınacaktır. Bu nedenle konunun daha iyi anlaşılması açısından Batı Trakya hakkında bilgi verilmesi faydalı olacaktır. Ayrıca çalışmanın kuramsal temellerini oluşturan kavramlar literatüre bağlı olarak tartışılacaktır. Çalışmanın bu bölümünde Batı Trakya'nın coğrafi konumu ve siyasi geçmişinin yanında kimlik, yurttaşlık ve ulus devlet kavramları hakkında bilgilere yer verilecektir. Bölümün sonunda Türk ve Yunan hükümetlerinin dönemselsel olarak incelemesi yapılacaktır.

2.1 Batı Trakya

Bu bölümde tarihsel süreçte Batı Trakya bölgesi ve bölgenin siyasi konumu tartışılacaktır. Türklerin bölgeye nasıl yerleştikleri ve zamanla bölgede, azınlık durumunun nasıl ortaya çıktığının anlaşılması açısından bu bölümde bölgenin egemenlik tarihi özellikle Osmanlı dönemleri ile ele alınacaktır.

2.1.1 Batı Trakya'nın coğrafyası

Trakya günümüzde 3 farklı siyasi parçaya ayrılmış durumdadır. Bu parçalar; Türkiye'nin, Bulgaristan'ın ve Yunanistan'ın Trakya'sıdır. Türkiye'nin Trakya bölgesi, Marmara bölgesinin Avrupa'daki toprak kısmıdır. Yunanistan'ın kuzeydoğu bölgesi ve Bulgaristan'ın güney bölgesi de Trakya bölgesi içerisindedir (Akdeniz, 2015). Bulgaristan sınırlarında hayatlarını sürdüren Türkler genel olarak Bulgaristan veya Balkan Türkü olarak bilinmektedir. Bu açıklamalara göre Türkiye'de yer alan Ergene Ovası Doğu Trakya, Yunanistan'da bulunan Gümülcine Ovasına ise Batı Trakya ismi verilmektedir. Siyasi olarak da kabul edilen fikirler göre Rodop Dağlarının güneyi Türkiye sınırının batı bölgesinde hayatlarını sürdüren Türk nüfusuna Batı Trakya Türkleri ismi verilmektedir (Özgüç, 1974).

Batı Trakya, doğusunda Meriç Nehri, batısında Mesta-Karasu Nehri, kuzeyinde Rodop Dağları ve güneyinde Ege Denizi olan bir coğrafyadır. Batı Trakya bölgesinin kuzey kısımları dağlıktır. Ege denizine doğru gidildikçe ovaların olduğu görülür. İklim örtüsü; Yunanistan'ın çoğunluğunda olduğu gibi Akdeniz iklimidir. Kuzey dağ

sırası Batı Trakya bölgesinin Balkanlardan gelen soğuk iklimden muhafaza ederken güneyde Ege Denizinin etkisi sayesinde ılıman iklim görülür. Batı Trakya bölgesi Yunanistan'ın en bereketli topraklarının olduğu yerlerden biridir. Batı Trakya'nın yüz ölçümü 8.578 km²'dir (Özgüç, 1974, s. 11; Ataöv, 1993,180).

Gümülcine Batı Trakya'nın en önemli şehir merkezlerinden biridir. Gümülcine tarihi Egnatia yolunun kuzeyinde kuruludur. Çirmen savaşından kısa süre öncesinde Osmanlı İmparatorluğunca fethedilen şehir, Gazi Evrenos Bey'in öncülüğünü yaptığı imar çalışmaları sayesinde gelişmiş bir kent olmuştur. Gazi Evrenos Bey Gümülcine şehrini 1371-1383 yılları arasında uç merkez üssü şeklinde kullanmıştır (Kiel, 1996, s.268). Şehrin bu şekilde kullanımını imarında önemli yarar sağlamıştır. Evliya Çelebi 17.yy da bölgeyi dolaştığında, Gümülcine'de 16 cami, 11 mahalle mescidi, 5 medrese, 7 sıbyan mektebi, 2 derviş tekkesi, 2 imarethane, 2 hamam ve 17 han, 400 mamur dükkânı olan güzel bir şehir olarak anlatmıştır (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 2011, s. 84-85).

Osmanlı yönetiminde iken Batı Trakya'nın merkez şehri olan Gümülcine, ilk yıllarında Paşa Livası'na bağlanmış 'kaza' statüsünde bir idari merkez şeklinde kurulmuştur. 1570'li yıllarda 'sancak' statüsüne yükseltilmiştir. 17. ve 18. yy. kayıtlarında ise eski durumuna döndürüldüğü görülmüştür (Gökçe, 2005, s. 83). Gümülcine şehri Osmanlı imparatorluğunun son yıllarında Edirne Vilayetine bağlı bir sancak şeklinde dönüştürülmüştür (Ataöv, 1993,180). Batı Trakya bölgesinin diğer önemli şehirleri İskeçe ve Dedeağaç'tır. Günümüzde ise Dedeağaç'ta Türk nüfusu oldukça azdır. İskeçe ise Türk nüfusunun yoğun olarak hayatını sürdürdüğü bölgelerdendir. Batı Trakya'nın önemli tarım ürünü olan tütünün de çoğunlukla işlendiği şehir İskeçe'dir. 1953 yılında il statüsü kazanan İskeçe şehri tütün işletmelerinin yoğun olduğu bölgedir (Balcıoğlu, 1954).

2.1.2 Batı Trakya'nın Osmanlı egemenliğine geçişine kadarki tarihi

Trakya isminin M.Ö. 2000'li yıllarda bu bölgede yerleşik olan Traklar isminden türetilmiş olduğu ileri sürülmektedir. Bu açıdan Batı Trakya halkına Hint-Avrupa kökenli bir halk topluluğu olan Traklar'dır. Başka bir görüşe göre de Traklar, Hz. Nuh'un oğlu Yafes'in 7 çocuğundan biri olan Tras'ın soyundan türemiş bir halktır (Kadim Trakya, 1969,s.10). Diğer bir görüş ise Trakya bölgesinin engebeli olması ve kış aylarında çetin iklim koşulları nedeniyle Yunanca sert, kaba manalarına gelen Trahiya (Στραπεία) sözcüğünden türemiştir. Fabre d'Olivet ise Trakya sözcüğünün Fenike kökenli olduğunu ve Fenike dilindeki Rakhiva (Ραθηβια)

sözcüğünden türediğini ileri sürmektedir. Bu sözcüğün anlamı ise ‘gökyüzündeki yerdir (Kadim Trakya, 1969,s10-11).

M.Ö. bir müddet Pers egemenliğinde kalan Trakya toprakları, Perslerin Avrupa’ya dönük savaş mücadelelerinde Avrupa ile Anadolu arasında köprü görevi görmüştür. Traklar Perslere karşı ayaklanarak egemenliklerini geri kazanmışlardır. Trakların bölge egemenlikleri M.Ö. 338’lerde Büyük İskender’in babası olan II. Filip tarafından sonlandırılmıştır. Bu tarihten sonra Trakya, Makedonya’nın bir parçası olmuştur (Trakya Arazisi, 1985, s. 9).

Trakya, Sezar döneminde Roma İmparatorluğu’na geçmiş ve iki büyük bölüm şeklinde idare edilmiştir (Kadim Trakya, 1969, s.15). Trakya bölgesinde Makedonya – Roma İmparatorluğu geçiş döneminde Keltlerin akını ile karşılaşmışsa da önemli bir etki yaratmamıştır (Mansel, 1971).

Batı Trakya’nın Asya ile Avrupa arasında geçiş güzergâhında olması, bölgenin pek çok defa göçlere ve istilalara uğramasına sebep olmuştur. Bölgede Türklerin ilk görüldüğü tarih, Avrupa Hunlarının yaptıkları büyük akının bir kısmını oluşturmaktadır. Hunlardan sonrasında Balkanlara İdil boylarından göçen Bulgarlar, Oğuzlar, Peçenekler, Kumanlar gibi topluluklar bölgenin Türk nüfuzunu artırmıştır. Hunlardan sonrasında Trakya’da görülen Bizans egemenliği Türklerin bölgeye egemen oldukları tarihe kadar sürmektedir (Akdeniz, 2015).

Osmanlı İmparatorluğunun yapmış olduğu nüfus politikası ile Türklerin sayısı bölgede artmıştır. Batı Trakya’nın Osmanlı devleti yönetiminden ayrılacağı 1913 tarihine gelindiğinde nüfusun %79’u Türkler, %13’ü Rumlar ve geriye kalan %8’lik bölüm de Bulgar, Yahudi ve Çingenelelerden oluşmaktadır (Öksüz, 2006, s. 2).

2.2 Batı Trakya’da Osmanlı Egemenliği

Batı Trakya’nın Osmanlı Devleti’nce ilk karşılaşması 1321 yılı, Osmanlı’nın Marmara Denizinden Trakya sahil şeridinde çıkmasıyla gerçekleşmiştir. Ancak 1.5 yıl sonra Osmanlı Devleti yeniden Anadolu’ya geri dönmüştür (Uzunçarşılı, 1972,s.155). Batı Trakya’nın fethi ise 1350 yılından sonrasında Orhan Gazi tarafından yapılmıştır. Osmanlı Devleti’nin Batı Trakya bölgesine ilk geçişi Bizans Devletinin isteği ile gerçekleşmiştir. Edirne’yi kuşatan Bulgar ve Sırp güçlerine karşı Osmanlı Devleti’nden yardım isteyen Bizans’ın bu arzusu Orhan Gazi tarafından kabul görmüş ve büyük oğlu Süleyman Paşa’yı görevlendirmiştir. Rumeli’ye 20 bin kişilik bir ordu ile geçen Süleyman Paşa, geri dönüşünde Çimpe Kalesi’ne bir miktar

asker görevlendirmiştir. Sonraki yıllarda bölgeye sık sık gelen Osmanlılar 1357 yılında yaptığı fetihlerle Lüleburgaz, Tekirdağ, Çorlu, Malkara, Keşan, İpsala ve Şarköy alınarak Meriç'e kadar gelmiştir (Akdeniz, 2015).

Edirne'nin fethinden sonra 1364/1365 yıllarında Gazi Evrenos Bey Gümülcine'yi fethederek şehri merkezi bir konuma getirmiştir. Batı Trakya'da Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü yıllar arası 1363 ile 1913 yılları kabul görmektedir (Balkaç, 2002).

2.3 Batı Trakya'nın Osmanlı Egemenliğinden Çıkışı

Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen gelişmeler üzerine Yunanistan'ın egemenliğine geçen Batı Trakya bölgesi, Milli Mücadelenin neticelenmesinden sonra imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile şimdiki konumunu almıştır. Osmanlı egemenliğinden ayrılıncaya kadar Batı Trakya Türkleri Bulgar ve Yunan egemenliğine geçmemek için bazı teşebbüsler olmuştur.

2.3.1 Rodop Geçici Hükümeti

Ayestefanos Antlaşmasının 1878 yılında imzalanması sonrası Batı Trakya'nın doğu kısımları Bulgaristan'a bırakılmıştır. Bu durum neticesinde bölgede başlayan Rus ve Bulgar işgaline karşı bölgede yaşayan Türkler tarafından isyan hareketleri başlamıştır. Batı Trakya'da başlayan bu isyanların bastırmak için hem Ruslar hem de Osmanlı bölgeye temsilci yollamıştır. Görüşmeler neticesinde bölgede Türkler tarafından Rodop Geçici Hükümeti olarak bilinen yönetim oluşturulmuştur. Ancak siyasi gelişmelerin hızlı seyri, Rus ordusunun bölgeden çekilmesi, Osmanlı Devleti'nin bölgedeki güçsüz durumu, Bulgarların bölge üstündeki arzuları yeniden artmıştır. 1885 yılında Bulgaristan bölgeyi işgal etmiştir (Aydın, 1992, s. 257).

2.3.2 1913 Batı Trakya Türk Cumhuriyeti

Balkan savaşları ile Batı Trakya bölgesindeki egemenlik durumu değişmiştir. 1. Balkan savaşı neticesinde Osmanlı Devleti bölgeyi bütünüyle terk etmiş bıraktığı miras ise bölgede ikinci savaşın başlamasına sebep olmuştur. 58 gün süreliğine bölgede egemen olan Batı Trakya Türk Cumhuriyeti, Türk askerlerinin bölgeyi terk etmesiyle neticelenerek bölge Bulgar işgaline terk edilmiştir (Orhonlu, 1976, s. 88).

Batı Trakya Geçici Hükümeti, daha sonra Batı Trakya Bağımsız Hükümeti, 31 Ağustos- 25 Ekim 1913 tarihleri arasında Batı Trakya'da kurulmuş, küçük ve 53 günlük kısa ömürlü, tanınmayan bir cumhuriyettir. Batı Trakya'nın tamamı Birinci Balkan Savaşı sırasında Bulgaristan tarafından ele geçirilmiştir. 1913 tarihinde

imzalanan Bükreş Anlaşması ile bölge Bulgaristan'a verilmiştir. Bölgede Bulgaristan zulmünün artması üzerine bu gelişmeleri kabul etmeyen Osmanlı Subayları Eşref Kuşçubaşı liderliğinde bölge haklıını örgütleyerek bağımsızlık mücadelesine girmişlerdir. Kısa sürede Gümülcine ve İskeçe'yi kurtararak çatışmadan Yunanistan'ın elinde bulunan Dedeağaç'ı teslim almışlardır. Bulgaristan'ın bölgedeki varlığından rahatsız olan Yunanistan Dedeağaç'ın teslim edilmesinde direnmemiştir. Bu gelişmeleri takiben 31.08.1913 tarihinde Gümülcine'de Süleyman Askeri Bey başkanlığında bağımsız bir yönetim oluşumu kurulmuştur. Ancak bu gelişmeyi dış politikalara zarar vereceği gerekçesi ile Osmanlı Devleti desteklemeyerek bölgedeki askerleri çekmek istemiştir. Osmanlı'nın bu talebini kabul etmeyen bölge yöneticileri Süleyman Askeri Beyin başkanlığında 25.10.1913 tarihinde Cumhuriyet idaresi benimsenerek bağımsızlığını ilan etmiştir. Kuvâ-yi Milliye tabiri ilk defa Batı Trakya'da ortaya çıkan bu bağımsızlık mücadelesinde kullanılmıştır. Batılı Devletlerin bu duruma sessiz kalmayacağı endişesi ile Osmanlı hükümeti Bulgaristan'la iş birliği yaparak bölgenin Bulgaristan'a bırakılması konusunda anlaşmışlardır. Bunun karşılığında anlaşmada Osmanlıların talebi ile Bulgaristan bölge Türklerine büyük ayrıcalıklar tanınacağını taahhüt etmiştir. Osmanlı hükümetinin bu çabası bölgede büyük hayal kırıklığına neden olsa da sonunda bölge yöneticileri tarafından bu durum kabul edilerek 25 Ekim 1913 tarihinde Bulgarların bölgeye girmesi ile 53 günlük Batı Trakya Bağımsız Cumhuriyeti sona ermiştir (Köstüklü, 2019; Özlem, 2009).

2.3.3 Batı Trakya kurtuluş komitesi

1915 yılında bölgede bağımsızlık mücadelesi görülmektedir. Yüzbaşı Fuat Balkan'ın önderliğinde başlayan bu hareket Osmanlı Devlet yönetimince tepki ile karşılanarak sonlandırılmıştır.

Batı Trakya'nın kaderi üstündeki bu mücadeleler bölgenin geleceğinden çok, gelişen siyasi durumlara uyum sağlama ve buradaki Türklerin varlığını sürdürme gayretleridir. Avrupa'daki dengelerin bütünüyle değiştiği 1.Dünya Savaşı sonrası gelişmeler, Batı Trakya bölgesinin nihai statüsünü oluşturmuştur (Akdeniz, 2015).

2.3.4 Türk hükümetlerinin dönemseller incelenmesi

Bu bölümde Türkiye siyasi hayatında yer almış hükümetler hakkında bilgilere yer verilmiştir. Tablo 2.1'de 1924 yılından itibaren günümüze kadar görev alan

hükümetlere yer verilmektedir. İlgili tablo dönemsel olarak uygulanan hükümet politikalarının daha anlaşılmasını sağlayacaktır.

Tablo 2.1: 1923 – 2022 T.C. Hükümetleri

Sıra	Başbakan	Hükümet Parti(ler)	Görev Süresi
1	İsmet İnönü	Cumhuriyet Halk Fırkası	1 Kasım 1923 – 6 Mart 1924
2	İsmet İnönü	Cumhuriyet Halk Fırkası	6 Mart 1924 – 22 Kasım 1924
3	Ali Fethi Okyar	Cumhuriyet Halk Fırkası	22 Kasım 1924 – 3 Mart 1925
4	İsmet İnönü	Cumhuriyet Halk Fırkası	4 Mart 1925 – 1 Kasım 1927
5	İsmet İnönü	Cumhuriyet Halk Fırkası	1 Kasım 1927 – 27 Eylül 1930
6	İsmet İnönü	Cumhuriyet Halk Fırkası	27 Eylül 1930 – 4 Mayıs 1931
7	İsmet İnönü	Cumhuriyet Halk Fırkası	4 Mayıs 1931 – 1 Mart 1935
8	İsmet İnönü	Cumhuriyet Halk Partisi	1 Mart 1935 – 25 Ekim 1937
9	Celâl Bayar	Cumhuriyet Halk Partisi	25 Ekim 1937 – 11 Kasım 1938
10	Celâl Bayar	Cumhuriyet Halk Partisi	11 Kasım 1938 – 25 Ocak 1939
11	Refik Saydam	Cumhuriyet Halk Partisi	25 Ocak 1939 – 3 Nisan 1939
12	Refik Saydam	Cumhuriyet Halk Partisi	3 Nisan 1939 – 8 Temmuz 1942
13	Şükrü Saracoğlu	Cumhuriyet Halk Partisi	9 Temmuz 1942 – 9 Mart 1943
14	Şükrü Saracoğlu	Cumhuriyet Halk Partisi	9 Mart 1943 – 7 Ağustos 1946
15	Recep Peker	Cumhuriyet Halk Partisi	7 Ağustos 1946 – 10 Eylül 1947
16	Hasan Saka	Cumhuriyet Halk Partisi	10 Eylül 1947 – 8 Haziran 1948
17	Hasan Saka	Cumhuriyet Halk Partisi	9 Haziran 1948 – 16 Ocak 1949
18	Şemsettin Günaltay	Cumhuriyet Halk Partisi	16 Ocak 1949 – 22 Mayıs 1950
19	Adnan Menderes	Demokrat Parti	22 Mayıs 1950 – 9 Mart 1951
20	Adnan Menderes	Demokrat Parti	9 Mart 1951 – 17 Mayıs 1954
21	Adnan Menderes	Demokrat Parti	17 Mayıs 1954 – 9 Aralık 1955
22	Adnan Menderes	Demokrat Parti	9 Aralık 1955 – 25 Kasım 1957
23	Adnan Menderes	Demokrat Parti	25 Kasım 1957 – 27 Mayıs 1960
24	Cemal Gürsel	Partilerüstü-Askerî Hükümet	27 Mayıs 1960 – 5 Ocak 1961
25	Cemal Gürsel	Partilerüstü-Askerî Hükümet	5 Ocak 1961 – 27 Ekim 1961
26	İsmet İnönü	Cumhuriyet Halk Partisi Demokrat Parti	20 Kasım 1961 – 25 Haziran 1962
27	İsmet İnönü	Cumhuriyet Halk Partisi Yeni Türkiye Partisi Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi	25 Haziran 1962 – 25 Aralık 1963
28	İsmet İnönü	Cumhuriyet Halk Partisi Bağımsızlar Adalet Partisi	25 Aralık 1963 – 20 Şubat 1965
29	Suat Hayri Ürgüplü	Yeni Türkiye Partisi Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi	20 Şubat 1965 – 27 Ekim 1965

Tablo 2.1 (Devamı): 1923 – 2022 T.C. Hükümetleri

Sıra	Başbakan	Hükümet Parti(ler)	Görev Süresi
30	Süleyman Demirel	Adalet Partisi	27 Ekim 1965 – 3 Kasım 1969
31	Süleyman Demirel	Adalet Partisi	3 Kasım 1969 – 6 Mart 1970
32	Süleyman Demirel	Adalet Partisi Adalet Partisi	6 Mart 1970 – 26 Mart 1971
33	Nihat Erim	Cumhuriyet Halk Partisi Milli Güven Partisi Bağımsızlar Adalet Partisi	26 Mart 1971 – 11 Aralık 1971
34	Nihat Erim	Cumhuriyet Halk Partisi Milli Güven Partisi Bağımsızlar Adalet Partisi	11 Aralık 1971 – 22 Mayıs 1972
35	Ferit Melen	Cumhuriyet Halk Partisi Milli Güven Partisi Bağımsızlar Adalet Partisi	22 Mayıs 1972 – 15 Nisan 1973
36	Naim Talu	Cumhuriyetçi Güven Partisi Bağımsızlar	15 Nisan 1973 – 26 Ocak 1974
37	Bülent Ecevit	Cumhuriyet Halk Partisi Milli Selamet Partisi	26 Ocak 1974 – 17 Kasım 1974
38	Sadi İrmak	Geçici Hükümet Adalet Partisi	17 Kasım 1974 – 31 Mart 1975
39	Süleyman Demirel	Millî Selamet Partisi Milliyetçi Hareket Partisi Cumhuriyetçi Güven Partisi	31 Mart 1975 – 21 Haziran 1977
40	Bülent Ecevit	Cumhuriyet Halk Partisi	21 Haziran 1977 – 21 Temmuz 1977
41	Süleyman Demirel	Adalet Partisi Millî Selamet Partisi Cumhuriyet Halk Partisi	21 Temmuz 1977 – 5 Ocak 1978
42	Bülent Ecevit	Cumhuriyetçi Güven Partisi Demokratik Parti Bağımsızlar	5 Ocak 1978 – 12 Kasım 1979
43	Süleyman Demirel	Adalet Partisi	12 Kasım 1979 – 12 Eylül 1980
44	Bülend Ulusu	Partilerüstü-Askerî Hükümet	12 Eylül 1980 – 13 Aralık 1983
45	Turgut Özal	Anavatan Partisi	13 Aralık 1983 – 21 Aralık 1987
46	Turgut Özal	Anavatan Partisi	21 Aralık 1987 – 31 Ekim 1989
47	Yıldırım Akbulut	Anavatan Partisi	9 Kasım 1989 – 23 Haziran 1991

Tablo 2.1 (Devamı): 1923 – 2022 T.C. Hükümetleri

Sıra	Başbakan	Hükümet Parti(ler)	Görev Süresi
48	Mesut Yılmaz	Anavatan Partisi	23 Haziran 1991 – 20 Kasım 1991
49	Süleyman Demirel	Doğru Yol Partisi Sosyaldemokrat Halkçı Parti	20 Kasım 1991 – 16 Mayıs 1993
50	Tansu Çiller	Doğru Yol Partisi Sosyal demokrat Halkçı Parti	25 Haziran 1993 – 5 Ekim 1995
51	Tansu Çiller	Doğru Yol Partisi	5 Ekim 1995 – 30 Ekim 1995
52	Tansu Çiller	Doğru Yol Partisi Cumhuriyet Halk Partisi	30 Ekim 1995 – 6 Mart 1996
53	Mesut Yılmaz	Anavatan Partisi Doğru Yol Partisi	6 Mart 1996 – 28 Haziran 1996
54	Necmettin Erbakan	Refah Partisi Doğru Yol Partisi Anavatan Partisi	28 Haziran 1996 – 30 Haziran 1997
55	Mesut Yılmaz	Demokratik Sol Parti Demokrat Türkiye Partisi	30 Haziran 1997 – 11 Ocak 1999
56	Bülent Ecevit	Demokratik Sol Parti Demokratik Sol Parti	11 Ocak 1999 – 28 Mayıs 1999
57	Bülent Ecevit	Milliyetçi Hareket Partisi Anavatan Partisi	28 Mayıs 1999 – 18 Kasım 2002
58	Abdullah Gül	Adalet ve Kalkınma Partisi	18 Kasım 2002 – 14 Mart 2003
59	Recep Tayyip Erdoğan	Adalet ve Kalkınma Partisi	14 Mart 2003 – 29 Ağustos 2007
60	Recep Tayyip Erdoğan	Adalet ve Kalkınma Partisi	29 Ağustos 2007 – 6 Temmuz 2011
61	Recep Tayyip Erdoğan	Adalet ve Kalkınma Partisi Adalet ve Kalkınma Partisi	6 Temmuz 2011 – 29 Ağustos 2014
62	Ahmet Davutoğlu	Cumhuriyet Halk Partisi Milliyetçi Hareket Partisi Bağımsızlar	29 Ağustos 2014 – 28 Ağustos 2015
63	Ahmet Davutoğlu	Adalet ve Kalkınma Partisi	28 Ağustos 2015 – 24 Kasım 2015
64	Ahmet Davutoğlu	Adalet ve Kalkınma Partisi	24 Kasım 2015 – 24 Mayıs 2016
65	Binali Yıldırım	Adalet ve Kalkınma Partisi	24 Mayıs 2016 – 9 Temmuz 2018
66	Recep Tayyip Erdoğan	Adalet ve Kalkınma Partisi	9 Temmuz 2018 – Görevde

Kaynak: (“Türkiye Hükümetleri Listesi”, 2022)

Türkiye ve Yunanistan arasında Batı Trakya özelinde yaşanan gerginlikler ve ilişkiler konjonktüre ve dönemin hükümet politikalarına bağlı olarak değişimler göstermiştir. Osmanlı'nın don döneminde bölgedeki egemenlik mücadelesi son olarak Lozan'da Batılı Devletlerin de çabaları ile Batı Trakya'nın Yunanistan'a bırakılması ile neticelenmiştir. Lozan'da Türk heyeti bölge nüfusunun ağırlıklı olarak Türklerden oluşması nedeni ile bölgede referanduma gidilmesi yönünde ısrarcı olmuş ise de kabul görmemiştir. Sonraki süreçte Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleşen modern reformlar bu bölgeye ilişkin politikaları belirlenmesinde etkili olmuştur.

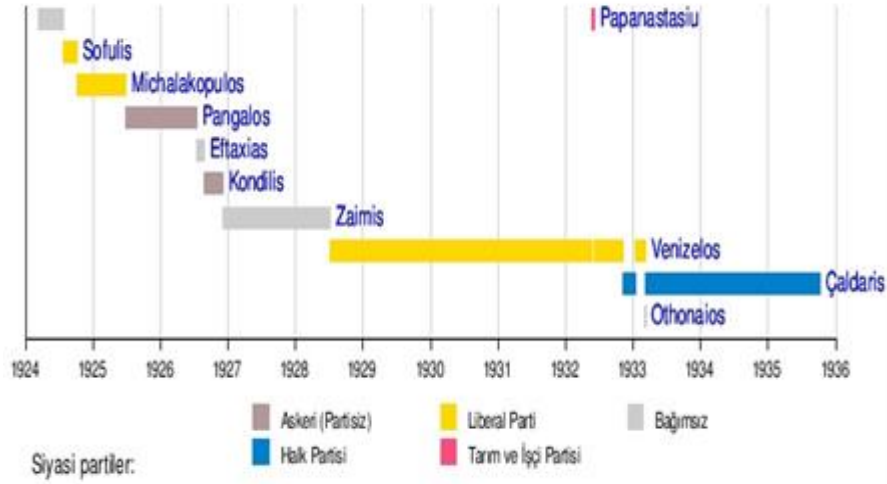
1924'lü yıllarda iki devlet arasında bölgedeki azınlıkların gerçek temsilciliği ya da hamiliği üzerinde bir rekabetin yaşandığı görülmektedir. Türkiye'nin amacı bölgedeki Türk nüfusunun korunması ve azınlığın Türk kimliğinin kabul edilmesi oldu. Buna karşılık Yunanistan bölgedeki azınlık nüfusunun etnik kimlik bağımlı gölgeleyerek azınlığın dini yapısını ön plana çıkarmaya çalışıyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'nin başka bir hareket noktası da Batı Trakya'daki aşırı olarak nitelendirilen gruplara yönelik oldu. Türkiye'de yenilikçi hareketleri kabul etmeyen ve karşı propaganda yapan bazı grupların Batı Trakya'dan çıkarılması yönündeki taleplerine karşılık Yunanistan da Türkiye'den benzer gerekçelerle bazı Rumların Türkiye'deki varlığından rahatsızlık duyuyordu. 1930'lı yıllarda yaklaşan İkinci Dünya Savaşı iki faşizan tehditler iki ülkeyi birbirine yaklaştırdı. Atatürk ve Venizelos'un özel gayretleri dostane ilişkiler kurulmasını sağladı. Daha sonra NATO'ya üyelik süreci Demokrat Parti zamanında her iki ülke arasında sıcak ilişkilerin daha da gelişmesine neden oldu. Ancak 1954 yılından sonra yine Kıbrıs'ta Yaşanan gelişmeler Yunanistan'ını ayrımcı politikalara dönüşmesi ile Türkiye'nin de tutumunun değişmesini sağladı (Paraskevopoulou, 2002).

2.3.5 Yunan hükümetlerinin dönemsel incelenmesi

Bu bölümde Yunanistan siyasi hayatında yer almış hükümetler hakkında bilgilere yer verilmiştir. Çalışma kapsamında Yunan hükümetleri 1924 yılından sonrası için sınırlandırılmıştır. Bu açıdan çalışma içeriğinde yer alacak hükümetler; İkinci Yunanistan Cumhuriyeti (1924–1935), Yunanistan Krallığı – Glücksburg Hanedanı (1935–1973), Geçici Demokratik Hükûmet (1947–1950), Askerî Diktatörlük (1967–1974), Üçüncü Yunanistan Cumhuriyeti (1974–günümüz) şeklinde ele alınmıştır. Tablo 2 Yunan hükümet politikalarını yansıtan hükümetler hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

Lozan Anlaşmasında Müslüman Türk azınlığına çok geniş haklar verilmesine rağmen Yunan hükümetlerinin ayrımcı politikaları zaman zaman yumuşasa da sürekli olarak devam etmiştir. Yunanistan'ın ayrımcı politikalarının temelinde geçmişten beri gelen "Megali İdea" temelinde etnik ve dini bir referans içerir. Bu temel Yunan hükümetlerinin çeşitli dönemlerde politik argümanlarının arka planını oluşturmuştur. Lozan anlaşmasının açık hükümlerine ve Türk tarafının güçlü tarihsel tezlerine rağmen Yunanistan Batı Trakya bölgesindeki azınlığın Türklük vasfını uzun süre kabul etmeyerek dini bir çerçeveye çekmeye çalışmıştır (Eren, 2019). Bu bağlamda Lozan anlaşmasından hemen sonra 1924'lü yıllarda Yunan hükümeti, Osmanlı döneminden beri var olan İslam hukuku (şeriat) kurumunu yerinde tutarak manevi ve dini lider olan müftünün aile, miras ve çocuk velayeti ile ilgili konularda hakemlik yaptığı, fetvalar verdiği bir yargı alt sistemi oluşturmuştur. Dolayısı ile bölgedeki azınlıklara Yunan vatandaşları için geçerli olan Medeni kanundan ziyade İslam hukukuna dayalı bir sistem uygulamıştır (Borou, 2009).

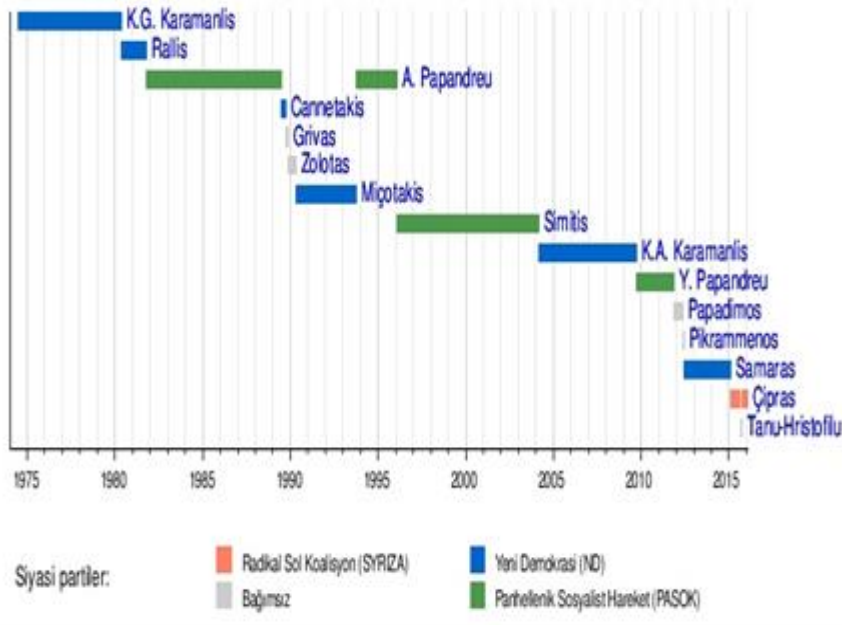
1930'lu yıllardan sonra 1954 yılına kadar olan süreçte her iki ülkenin uluslararası gelişmeler doğrultusunda gerginliği azaltacak dostane ilişkiler geliştirdikleri görülmektedir. Bunda Atatürk ve Venizelos'un karşılıklı çabaları etkili olmuştur. Ancak bu kısa dönem Kıbrıs'ta Yunan milliyetçiliğinin uygulanan politikalarına yansımaya neden olmuştur. Bunda Yunanistan'ın bölgedeki Türklerin Anadolu ile etnik olarak ilişki kurmasında duyduğu rahatsızlık etkili olmuştur. Bu korku Yunan hükümetlerinin asimilasyon politikaları uygulamalarına neden olmuştur. Yunan hükümetlerinin Batı Trakya'daki azınlığın Türk kimliğini reddetmesi, başlıklarında "Türk" sıfatı taşıyan sivil örgütlerin yasaklanmasından azınlığı alenen "Türk" olarak tanımlayan kişilerin yargılanmasına kadar uzanmıştır. Bu konudaki en önemli olaylardan birisi eski bir parlamenter ve Türk topluluğunun lideri olan merhum Doktor Sadık Ahmet'le ilgilidir. Ocak 1990'da Dr. Ahmet, Ekim 1989'da parlamento için kampanya yürütürken "Türkler", "Türk Müslümanlar" ve "Batı Trakya'nın Türk Müslüman azınlığından bahseden broşürler dağıttı için kamu barışını bozmaktan yargılanarak (diataraxi koinis eirinis) suçlu bulunmuştur. 1994 Tarihinde başlayan AB süreci bu konuda Yunan politikalarının olumlu anlamda değişmesine neden olmuştur (Anagnostou ve Triandafyllidou, 2007).

Şekil 2.1: 1924-1936 Yılları Arası Yunan Hükümetleri ve Başbakanları

Kaynak: ("Yunanistan Başbakanları Listesi",2022).

Yunanistan'da 1935-1973 arası kurulan hükümetler; Yunanistan Krallığı – Glücksburg Hanedanı (1935–1973), Mihver Güçlerinin İşgali Sırasındaki İşbirlikçi Hükûmetler (1941–1944), Ulusal Kurtuluş Siyasi Komitesi ("Dağ Hükûmeti") (1944), Geçici Demokratik Hükûmet (1947–1950), Askerî Diktatörlük (1967–1974).

Şekil 2.2: 1975-2015 Yılları Arası Yunan Hükümetleri ve Başbakanları

Kaynak: ("Yunanistan Başbakanları Listesi",2022).

2.4 Kimlik, Ulus Devlet ve Yurttaşlık Kavramlarının İncelenmesi

Çalışmanın bu bölümünde kimlik, ulus devlet ve yurttaşlık kavramlarına ilişkin teorik yaklaşımlar ele alınacaktır. Çalışmanın bu bölümünde incelenen kavramlar, Batı Trakya sorununun arka planında yatan siyasi ve ideolojik süreçlere genel bir bakış açısı sağlamaktadır.

2.4.1 Kimlik

Kimlik kavramı, aynılığı ve devamlılığı kapsayan Latin orijinli *idemden* türemiştir. Türkçede bakıldığı zaman ise kim sorusundan türemiştir. Aynı biçimde zorunlu bir aidiyeti ifade etmektedir (Aydoğdu, 2004).

Kimlik, esasında manalar dünyasını ifade etmektedir. Kişi, topluluk, grup ya da bir ulusun kendini ifade ederken kullandığı ifadeler, değişik sahalarda bunların içerisinde bulunduğu ilişkiler ağı ve bu ilişkiler ağı içindeki pozisyonları ya da kendisinin nasıl tanımladığı, onları kimlikleri ile direkt olarak ilgilidir (Anık, 2012). Bu açıdan kimlik, kim olduğuna karar vermektir. Kimlik, bireyin varlığının ifadesi ve kendisinin nasıl gördüğünün tanımlanmasıdır. Kişinin kendi farklılığının da bir ifadesidir. Kimlik, tüm koşullarda haiz olunan özelliklerin bütünüdür. Bir bireyi veya toplumu kendi yapan ya da diğerlerinden ayıran özelliklerin bütünüdür. Topluluk içerisindeki adresidir. Kimlik terimi bir değerler manzumesidir. Toplumsal, kültürel, siyasi ve ekonomik süreçlerin bir ürünü olarak görülen kimliğin değişik görünüşleri vardır. Bu görünüşlerden birisi de kimliğin siyasi organizasyonudur. Bir diğer ifade ile kimlikler, diğer süreçlerin yanında siyasi toplumsallaşma süreçlerine bağlı olarak da biçimlenmektedir. Siyasi kimlikler, kimliğin siyasi yapılara, aktörlere ve şartlara bağlı olarak farklılıklarını ve benzerliklerini ön plana getirmekte ve kişinin siyasi seçimini, anlayışını ve görüşlerini şekillendirmektedir. Bu yönü ile siyasi kimliklerin bahsi geçen farklılıklarından birisi de milliyetçiliktir. Milliyetçilik, siyasi kimlikler arasında en baskın konumda olanı ifade etmektedir. Çünkü siyasi ve toplumsal örgütlenmeyi ve değişimi yönlendiren en öne çıkan kimlik özelliklerinin başında gelmektedir (Özdemir, 2001).

2.4.2 Ulus devlet

Ulus fikri ilk olarak 1269 yılında vatandaşlık haklarının kabul edilmesi ile ulusal egemenliğe dayanan ve ulus-devlet kavramının oluşmasına ortam sağlayan anayasal monarşinin oluşma döneminde İngiltere’de ortaya çıkmıştır (Santamaria, 1998). Daha sonraları Fransız devrimi ve Amerikan Devletinin kurulmaları ile

birlikte ulus düşüncesi yaygınlaşmış ve evrensel bir hal almıştır (Schnapper, 1995). Ulus kavramı, direkt olarak devlet düşüncesi ile alakalı toplumsal ve siyasal bir birimdir (Pierson, 2000). Ulus; sınırları belirli, resmi bir durumda bir halkın egemenliğini gösterir (Weber, 1993). Ulus, kendini bağımsız bir devlet şeklinde ifade edebilme kabiliyetine sahip bir duygu birliği olup, ulusun kendi devletini meydana getirme eğilimindeki bir topluluk olduğu ileri sürülmektedir. Ulus kavramının bu şekilde ifade edilmesine rağmen ulusun oluşmasında duyguların ve teknik koşulların varlığını ve ağırlığının da olması gerektiği ileri sürülmüştür (Aydoğdu, 2004).

Ulus devletlerin ortaya çıkması kapitalizme, modernleşmeye ve sanayileşmeye bağlanmaktadır. Modernitede ulusu oluşturan etkenlerin başında ekonomik unsurlar gelmektedir.

Milliyetçiliğin ulusun devletlerin doğmasındaki etkisine ilişkin olarak 1983 yılında “Hayali Cemaatler” kitabını yazan Benedict Anderson’nun eseri oldukça önemlidir (2013). Yazara göre milliyetçilik, bir topluluğa benzer bir yoldaşlık ve kardeşlik duygusu yaratarak topluluğu bir ulusa dönüştürür. Yine de bu topluluğun üyeleri, diğer üyelerin her biriyle asla tanışmayacaklar. Bu nedenle topluluk, hayal gücü eylemleriyle kurulmaktadır. Tanımı kısa olsa da bu formülasyonun çağırıcı kapsamının çok geniş olduğu ifade edilebilir. Andersen milliyetçiliğin koşullarından birinin dini cemaatlerin gerilemesinin bıraktığı boşluğu doldurmak olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre dini söylemler 19.yüzyıla geldiğimizde artık etkisini yitirmiştir. Milliyetçiliğin büyüleyici ve önemli etkisi, toplumsal yapıda dini boşluğu giderek kendi unsurlarını taşımakta idi. Çoğu topluluğun üyeleri birbirleriyle asla tanışmazlar. Bu toplulukları yaratan, sürdüren ve onlara anlam yükleyen tasavvurlar en derin anlamda politiktir. Hayali Cemaatlerde bu mantığı ortaya çıkaran önemli unsurlar ifade edilmektedir. Bu unsurların başında o dönemdeki roman ve gazeteler gelmektedir. Basılı kapitalizmin ortaya çıkışı ile yazılı sözcük ve terimler toplumları yönlendirmede başrol oynamaya başladı. Matbaa teknolojisinin metinleri kitlesel olarak üretme yeteneği ve kapitalizmin bitmek bilmeyen bir pazar arayışı, ilk kez, yeni bir “ulusal” bilincin maddi temelini oluşturan kitlesel bir yerel ve tek dilli okuyucu kitlesini ortaya çıkardı. Dilin bir noktada kitlesel ortak bir araca dönüşmesi ulus fikrinin de güçlenmesini sağladı. İkinci önemli unsur milliyetçiliğin dinin yerini almasıdır.

Yazara göre milliyetçik bir din olmasa da çağdaş siyasi fikirlerden çok bir dine benzemektedir. Yazara göre, varoluşun olumsuzluğu ve ölümün kaçınılmazlığı konusu,

insanlar için sorunlu bir alandır. Bunları anlamlandırarak insanların bu konudaki yükünü hafifletmek geleneksel inanç sistemlerinin merkezinde yer almaktadır. Ancak Dini söylemlerin zayıflaması bu alanda bir boşluğa neden olmuştur. Bilim ve çağdaş düşünce biçimleri bu boşluğu dolduramasa da milliyetçilik bu sorunu çözmektedir. Bunun en önemli sembollerinden birisi savaşta ölen bilinmeyen askerlere adanan yapıtlardır. Bu yapıtlar bir hayalet mezar niteliğindedir. Ayrıca kişisel kimliği olmayan “İsimsiz Askerler”i onurlandırdıkları için daha büyük bir şeyin sembolüne dönüşürler. Askerler açısından ulusu için ölmek hayati bir fedakarlığa dönüşür. Bu noktada milliyetçilik kısmen bir dini dünya görüşleri gibi görünmektedir. Geleneksel dinler, yaşamın görünüşte rastgele dalgalanmalarının daha derin bir anlamı olması gerektiğine dair umut verirler. Dini düşünce ile milliyetçilik arasındaki bu benzerlik, birincisinin bocalarken ikincisinin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Anderson, 2013).

Ulus, belirli sınırlar içerisinde bütünleşmesi yönüyle modern bir olgu olmasının yanında, toplumsal, ekonomik ve kültürel alanların bütünleştirilmesi açısından modern bir icattır. Dolayısı ile ulus aynı zamanda hayali bir topluluktur. Bu hayali topluluk, sahtelik neticesinde değil asal toplumsallık şekillerinin ötesinde soyut bir bağlantıya işaret etmektedir. Ulus-Devlet ile eş zamanlı olarak ulusçuluk ideolojik bir güç olarak belirmiştir. Ulusçuluk hiçbir dönemde tek başına bir fonksiyona sahip olmamıştır. Devamlı olarak ‘*yurtseverlik, yabancı düşmanlığı, popülizm gibi*’ ara terimler ile zenginleşmiştir (Bauman, 1999).

Ulus-Devlet olgusu ilk olarak, etnik grupların diğer bölgelere, alt kültürlere, dil ve din topluluklarına etki etmesi ile ortaya çıkmıştır. Homojen bir halk topluluğuna dayanmayan, dolayısı ile aynılaştırma hedefi taşıyan ulus devletlerde ise ‘*asimile edilmiş, baskı altına alınmış veya marjinalleştirilmiş alt halklar*’ ortaya çıkmıştır.

Ulusçuluk fikri bir öteki ile ortaya çıkan ve yabancı karşıtlığı olarak kendini tanımlayan ve varlığını devam ettiren bir düşünce ve yönetim tarzıdır (Bauman, 1999). Diğer taraftan toplumun bütününe içerecek biçimde baskıcı bir tarafı bulunmaktadır. Bu baskıcı tarafla ulusçuluk, ulusu kapsayan simgelerin meydana getirilmesi gerekli hale getirir ve asgari olarak belli bir seviyede de olsa kişinin kişiliğinin değişmesine sebep olarak yeni bir ortak kişilik sağlar (Berger, 1958).

Ulusçuluk birçok faktörden dolayı ortaya çıkan bir ideolojidir. Bu düşünce daha çok kendini ata kimliği, etnisite vb. gibi kavramlarla ilişkili bir şekilde yürütür. Bu düşüncenin ortaya çıkması için ilk olarak bir insan topluluğu, ortak bir tarih, ortak düşünce gibi olguların olması gerekir (Mill, 1998).

Feodal toplum yapısının çöküşü ve kapitalizmin gelişimi ile ekonomik, düşünsel, siyasal ve kültürel alanlarda yaşanan toplumsal değişimin yeni bir toplum şekline dönüşümünün bir göstergesi olarak ulus devlet ortaya çıkmıştır. Ulus-devlet her şeyden önce modern bir sistemdir. Geleneksel devlet anlayışından farklı olarak ortaya çıkmış topluluğa ait olan bireylere yeni bir yaşam şekli sunan siyasal bir birliktir. Bu oluşan yeni topluluk şekli yapısal olarak çoğunlukla Egzogam olan ve soyunun ortak bir atadan geldiğini ileri süren ve bir totemle temsil edilen, tek soylu bir akraba grubu olan klandan ayrılmaktadır (Bauman, 1999).

Klan, kavim, kabile ve aşiret tipinden toplumsal gruplaşmada siyasal birimden bahsedilemez. Çünkü ilkel etnik topluluğu meydana getiren değişik toplumsal statülerin kişileri kendilerini bir bütünün parçası olarak görmezler. Modern manada ulus olma bilincinin oluşmadığı zamanlarda, belirli bir coğrafi alanı farklı etnik kökenlerden gelen egemenler yönetirken ve bu durum yönetilen topluluk için çok fazla önem taşımazken modern manadaki ulus kurgusunda yönetilen ve yöneten tüm toplumsal gruplar aynı ortak noktada birleşir. Bu durum ulusun kültürel bağının oluşmasını ve aynı zamanda da yeni bir toplumsal ruh halini, başka bir anlatımla ortak hayat şeklinin gelişimini beraberinde getirmiştir. Bu ortak hayat tarzı, bahsi geçen ulus-devlet sınırları içerisinde yaşayan nüfus topluluğunun ulusal kültür kavramı olarak isimlendirildiği ortak bir kültürü oluşturmasına sebep olmuştur (Aksoy ve Arslantaş, 2010).

2.4.3 Yurttaşlık

Yurttaşlık, sınırın milliyetçilik ile ilişkili olduğu başka bir kavramdır. Ulus devletler milliyetçilik ideolojisini sınır üstünden inşa ettiği gibi benzer biçimde, yurttaşlık tasarımlarını da sınırlar aracılığı ile biçimlendirmektedir. Yurttaşlık sadece kamusal hayatı kapsayan konular ile ve görev, hak ve sorumluluklarla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda gerek bir kimlik gerekse de kimliklerin tasarlanmasını da kapsamaktadır. Yurttaşlık, bir kimlik ifade etme şekli olarak, siyasal topluluğun ulus-devlete olan bağımlılık, sadakat ve saygı hislerinin meydana gelmesini de sağlar. Bahsi geçen hisleri yurttaşlığa kazandıran ise milliyetçiliktir. Bu açıdan yurttaşlık, milliyetçiliğin sınırlara dayalı kimlik oluşturma örüntülerine bağlı olarak şekillenmekte ve siyasal topluluğun bağımlılık hissinin meydana gelmesinde baskın bir rol almaktadır. Yurttaşlık, ortaya çıktığı ilk dönemlerden bu yana, siyasi üst yapıya ve içerisinde yaşanan topluma dönük görevleri ve hakları ifade etmenin yanında onun siyasal süreçlerine katılım ve söz konusu topluma bağımlılık ilişkisini de

kapsayan üç temel boyuta sahiptir. Ancak o dönemden bugüne dek yurttaşlığın gönderme yaptığı manalar ve pratikler devamlı bir değişim ve dönüşüm geçirmektedir. Ulus devletinin ortaya çıkması ile yurttaşlık, statüsünün toplumun bütün taraflarına açılmaya başlaması, günümüzde yurttaşlığın algılanmasında ulus devlet çerçevesinin egemen paradigmasının oluşmasında etkilidir (Korkut, 2014).

Günümüzde yurttaşlık terimi çoğunlukla 3 anlamı kapsamaktadır. Bunlar; statü, kimlik ve siyasal temsil ve katılımdır. Günümüz modern dünyasında yurttaşlık, genel olarak kişinin bir ulus devletinin üyesi olarak ödev ve haklarla sınırları belirlenen hukuki statüsüne işaret etmektedir. Başka bir ifade ile yurttaşlığın statü ve üyelik olarak iki temel bileşeni vardır (Korkut, 2014). Alan yazında, vatandaşlık kavramının 4 değişik biçimde kullanıldığı görülmektedir. Bunlar;

- Ulusal kimlik ya da milliyet olarak tanımlanan vatandaşlık,
- Evraklar esasında tanımlanan vatandaşlık,
- Haklar esasında tanımlanan vatandaşlık,
- Görev ve sorumluluklar esasında tanımlanan vatandaşlık (Kadıoğlu, 2012).

Modern vatandaşlığın 4 temel unsuru bulunmaktadır. Bunlardan birincisi eşitliktir. Bir devletin ülkesinde yaşayan ve hukuki olarak yabancı olmayan herkes eşit bir biçimde vatandaşlık statüsünü kazanmaktadır. İkincisi tüm vatandaşlar negatif özgürlüklere sahiptir. Üçüncüsü vatandaşların siyasi yaşama katılımını temin eden siyasi hak ve özgürlükler de anayasal belgelerde garanti altındadır. Vatandaşların siyasi yönetime katılma hakları demokrasinin modern anayasal devletlerin ayrılmaz bir niteliği şekline gelmesinde ön ayak olmuştur. Dördüncüsü sosyal ve kültürel haklar vatandaşların refah devletinde sahip olduğu haklar arasına girmiştir. İmparatorlukla şehir devlet arasında bir boyuta sahip olan ulus-devlet hem şehir devlet yaklaşımının hem de imparatorluk geleneğinin vatandaşlık sisteminin birleşimidir (Korkut, 2014).

2.5 Batı Trakya Sorununun Tarihi Boyutları ile Birlikte Dönemsel ve Toplumsal İncelemesi

Tarihsel açıdan bakıldığında, birisi Lozan Barış Anlaşması diğeri de Kıbrıs Sorunu ve buna bağlı olarak yapılan Kıbrıs Barış Harekatı olmak üzere iki tarihsel olay temel kırılma dönemlerini yansıtmaktadır. Sevr süreci ile başlayarak Lozan anlaşmasında nihayete eren bir süreçte yaşanan olaylar günümüzde yaşanan Batı

Trakya sorununun bir anlamda yeni bir niteliğe dönüşmesindeki başlangıcını oluşturmaktadır. Bu nedenle Batı Trakya'da yaşanan sorunların tarihsel olarak incelenmesi sorunun günümüzde daha iyi anlaşılması açısından önemlidir (Becenen, 2021).

Tüm Trakya bölgesi, 1912-13 Birinci Balkan Savaşı'na kadar Osmanlı kontrolü altında kalmıştır. Bu tarihlerde Karadağ, Yunanistan, Sırbistan ve Bulgaristan orduları Osmanlı İmparatorluğu'na saldırarak bölgenin egemenliğini kontrol altına almışlardır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında 1919 yılında Paris anlaşmasında Yunanistan savaşın galiba olan İtilaf devletleri ile aynı safta yer almıştır. Yunanistan'ın bundaki amacı mümkün olduğu kadar ülke sınırlarını genişletmektir. Nu nedenle Paris Konferansı'nda Yunanistan adına Venizelos, şaşkırtıcı taleplerde bulunmuştur. Karadeniz'e ve Çatalca hatlarına kadar Batı ve Doğu Trakya'nın tamamını ve Batı Anadolu'daki Aydın vilayetini, bir sancak dışında Denizli'nin tamamını istemiştir. Ayrıca Marmara'nın güney kıyısına bir koridor eklenmesini talep etmiştir. Bu talepler Türkiye, Bulgaristan ve diğer Avrupa devletleri açısından Ege denizinde kesintisiz bir Yunan toprakları kuşağının yerleştirilmesi anlamına gelmekteydi. İkincisi, Anadolu'nun en zengin vilayetini ve ana limanını Türkiye'den almak, büyük bir Türk nüfusunu Yunan egemenliğine sokmak ve iki ulusu, aralarına ekilen bu yeni nifak tohumlarıyla uçsuz bucaksız bir kara sınırında karşı karşıya bırakmak anlamına gelmekteydi. İtilaf devletleri 1913'te kıyı şeridi Yunan Donanması tarafından işgal edilmiş olmasına rağmen Batı Trakya'yı Bulgaristan'a vermiştir. Ancak sonrasında Yunanistan Batılı devletler nezdinde özellikle Batı Trakya konusundaki taleplerinde ısrar etmiştir. İkinci Balkan Savaşından sonra ise Bulgaristan'a saldıran Yunanistan iki ülke arasındaki sınır hattını kesinleştirecek şekilde bölgeyi işgal etmiştir (Toynbee, 1922).

1919-20 yılları arasında, bölgeyi karışık bir Müttefik-Yunan yönetimi yönetmiştir. 1920'de ise Batı Trakya Yunanistan'a verilmiştir ve bölge Yunanistan Cumhuriyeti'nin bir parçası olarak kalmıştır (Yüksel, 2001).

Ocak 1923'te Yunanistan ve Türkiye, Yunan ve Türk Nüfusunun Mübadelesine İlişkin Sözleşmeyi imzalamıştır. Sözleşme, Yunanistan'ın Türkiye'nin Anadolu anakarasını başarısız bir şekilde işgal etmesinin ve Türkiye'nin 1920 Sevr Antlaşması'nı reddetmesinin ardından imzalanmıştır. Sevr Antlaşması, İzmir'i ve aynı zamanda çevredeki geniş bir toprak parçalarını Yunanistan'a vermiştir. Türkiye, Yunan iddialarını ve politik hesaplarını önleyebilmek için Yunanistan Krallığı'nda

yaşayan Türklerin geri dönüşü karşılığında Anadolu bölgelerinde ikamet eden Rumların ülkelerine geri gönderilmesini talep etmiştir. Türkiye bunun karşılığında Ekim 1918'den önce İstanbul'da ikamet eden yaklaşık olarak 110.000 kadar Rum'un Ortodoks Patrikhanesi ile kalmasına izin vermiştir. Karşılıklı olarak Yunanistan, nüfusu 105.000-120.000 arasında olduğu tahmin edilen benzer sayıda Türk'ün Trakya'da kalmasına izin verecektir. Dolayısı ile 1923 yılından sonra Lozan Barış Anlaşmasının kabul edilmesi ile bu tarihten sonra her iki devlet ve toplumda yeni bir süreç başlamıştır (Borou, 2009; Görüm, 2006).

2.5.1 1923- 1954 arası dönem

1923'te Türkiye, Türk-Yunan Savaşı'na resmi bir son veren ve Türkiye'nin mevcut sınırlarının küçük değişikliklerle uluslararası tanınmasını sağlayan Lozan Antlaşması'nı imzalamıştır. Lozan Barış Anlaşması aynı zamanda azınlıkların statüsünü belirleyen bir sisteme sahip olması nedeniyle Batı Trakya sorununda kilit bir role sahiptir. Çünkü Lozan görüşmeleri iki uluslararası sözleşmeden oluşmaktadır. Anlaşmalardan birisi 23.07.1923 tarihinde kabul edilen barış anlaşmasını oluştururken diğeri de 30.01.1923 tarihinde imzalanan Mübadele anlaşmasıdır (Kayam, 1993).

Lozan anlaşması Türkiye ile Yunanistan arasında Batı Trakya temelinde azınlık statülerinin belirlendiği uluslararası bir anlaşmadır. Anlaşma kapsamında Lozan görüşmelerinde Türk ve Rum azınlıklarına ilişkin “Azınlıkların Korunmasına Dair Protokol” ve “Mübadele Protokolü” olmak üzere iki farklı antlaşma imzalanarak kabul edilmiştir (Toprak, 2014). Buna göre Batı Trakya'da yaşayan Türk ve Müslüman azınlığı Yunanistan tarafından azınlık statüsüyle kabul edilirken, karşılık olarak Türkiye'deki azınlıklar olarak gayrimüslimler ifade edilmiştir (Ömeroğlu, 1994).

Lozan'da Türkiye, Batı Trakya'nın egemenlik durumunu gözeterek bölgeyi Misak-ı Milli sınırları içerisine almak istemiştir. Bu nedenle görüşmelerde bölgenin geleceğinin bölge halkı tarafından bir oylama ile belirlenmesini talep etmiştir. Ancak Müttefik blokunu oluşturan devletler 1919'da kabul edilmiş olan Neuilly Antlaşması'nı gerekçe göstererek Türkiye'nin isteğini kabul etmemişlerdir. Neuilly Antlaşması bölgenin İtilaf ve İttifak devletleri arasında imzalanarak bölgenin Yunanistan'a bırakıldığını ilan eden bir anlaşma idi. Dolayısı ile Batı Trakya Yunanistan egemenliğine bırakılmış oldu (Ömeroğlu, 1994)

Türkiye Lozan'da kabul edilen nüfus mübadelesi ile ilgili olarak İstanbul'daki Rumların kapsam dışı tutulmasına karşılık olarak Batı Trakya'nın da mübadele anlaşması dışında tutulmasını istemiş ve bu yöndeki taleplerini kabul ettirmiştir. Ayrıca anlaşmanın 37-45. maddeleri hem Türkiye'yi hem de Yunanistan'ı, İstanbul'daki Rum azınlığa ve Trakya'daki Türk azınlığa geniş bir yelpazede haklar tanımak ve bunlara saygı göstermekle yükümlü tutmaktadır. Bu haklar, kanun önünde eşitlik, dini özgürce yaşama, ilkokullar da dahil olmak üzere kendi dilini özgürce kullanma ve din işlerinin kontrolünü içermektedir (Ömeroğlu, 1994)

Nüfus değişimin başlamasının ardından yaşanan bazı toplumsal sorunlar ve anlaşmanın uygulanmasında ortaya çıkan yorum farklılıkları bazı anlaşmazlıklara yol açmıştır. Bu sorunlar Türk ve Yunan taraflarında ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştur. 30.01.1923'te imzalanmış olan Lozan anlaşması, sözleşme hükümlerinin uygulanmasını takip eden bir karma komisyonun kurulmasını ön görmektedir. Bu komisyon Türk ve Yunanlı dörder üyenin yanında tarafsız üç üye birlikte on bir kişiden oluşmaktadır. Komisyonun Türk ve Yunanlı üyeleri arasında "yerleşmiş" halkların kim olacağına ilişkin bir anlaşmazlık yaşanmıştır. Komisyonun Türk üyeleri, İstanbul'da mübadele dışı tutulması gereken Rumların 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşmiş kimseler olduğunu belirterek bu durumun Türk yasalarına göre belirlenmesini istemiştir. Yunan tarafı ise anlaşma metninde böyle bir şartın olmadığını iddia ederek her ne şekilde olursa olsun İstanbul'da bulunan bütün Rumların "yerleşmiş" kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Yunanlı üyelerin amacı mümkün olduğu kadar daha fazla Rum vatandaşın İstanbul'da yerleşik olarak kalmasını temin etmektir. Bu anlaşmazlığın çözümünde Karma Komisyon bir sonuca ulaşamamıştır. Bunun üzerine sorun La Haye Daimi Adalet Divanı'na taşınmıştır. Ancak kriz bu platformda da aşılammıştır. Bu süreçte Yunanistan 1922 yılını temel alarak bu tarihten önce ve sonrasında ülkesine dönen Rumların iskan edilmesine ilişkin önlemleri uygulamaya başlayarak Yunanistan'dan Türkiye'ye göçen Türklerin yerlerini Rum göçmenlere vermeye başlamıştır. Türkiye buna karşılık olarak İstanbul'da bulunan Rumların mallarına el koymaya başlamıştır. Karşılıklı olarak atılan bu adımlar iki taraf arasında yaşanan gerginliğin yükselmesine neden olmuştur (Görüm, 2006).

Yaşanan başka bir anlaşmazlık da mübadele sürecinin uygulamalarında da ortaya çıkmaktadır. Giderek gerginleşen ilişkilerin bir sonucu olarak Türkiye, Yunanistan'ı Batı Trakya'da Türklerin mülklerini suiistimal etmekle suçlayarak

konuyu Karma Komitesi'ne taşımıştır. Yunanistan kendini savunmuş ancak karşılıklı suçlamalar giderek artmıştır. Komite'nin tarafsız üyeleri durumu daha yakından gözlemlemek için bölgeye gelerek durumu rapor etmeye başlamışlardır. Karma komisyonu, bu süreçte İstanbul'daki Rum azınlığın ve Batı Trakya'daki Türk azınlığın durumu bölgeleri hakkında gezerek uygulamalara ilişkin raporlar tutmuşlardır (Nikolakopoulos, 1991). Karma komisyonda iki tarafın delegeleri özellikle Batı Trakya'daki Türk azınlığın koşullarına ilişkin tamamen zıt izlenimleri Karma Mübadele Komisyonu'na aktarma çabaları anlaşmazlığı artırmaktadır (Öksüz, 2004).

Tüm bu sorunların çözümü için Atina'da taraflar bir araya gelerek 01.12.1926 yılında Batı Trakya'daki el konulan yerlerin bir ay içinde sahiplerine iade edilmesini sağlayan Atina İtilafnamesi imzalanmıştır. Anlaşmanın uygulanmasında yaşanan gerginlik tarafların politik bir gerginliğe dönüşerek tarafların silahlanmasını hızlandırmıştır. Ancak 1928 yılından sonra Mustafa Kemal Atatürk ve Venizelos'un özel çabaları ile gerginlik düşürülerek dostane ilişkilerin geliştirilmesi yönünde adımlar atılmaya başlanmıştır (Keyvana, 2012).

Karşılıklı olarak başlayan bu olumu süreç 10.06.1930 yılında Ankara anlaşmasının imzalanması ile giderek pekişmiştir. Anlaşmada mübadele nedeniyle başlayan sorunların kesin bir şekilde çözülmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda kişilerin doğum yeri ve yerleşme tarihlerine bakılmaksızın her iki taraftaki Türk ve Rumların tamamı “yerleşmiş” kapsamına dahil edilmiştir. Bölgedeki azınlıkların el konulan mülklerin iadesi gibi birçok düzenleme yapılmıştır. 09.12. 1934 yılında yapılan Ankara anlaşmasının sonucunda 07.10.1923 tarihinden itibaren faaliyette bulunan Karma Komisyon'un kaldırılmasına karar verilmiştir. Anlaşma hükümleri gereğince Karma komisyon 19.10.1934 yılında dağıtılarak değişimi yapılan mülk ve yerlerle ilgili ortaya çıkabilecek anlaşmazlıklarda komisyonun görev ve yetkileri Türkiye ve Yunanistan'daki yetkilendirilen mahkemelere bırakılmıştır (Oran, 2003).

1923'ten bu yana, İstanbul'daki Rum azınlığa ve Trakya'daki Türk azınlığa yönelik karşılıklı muamele, Yunan-Türk ilişkilerinin durumunu büyük ölçüde yansıtmıştır. Genel olarak bakıldığında 1923-1934 arasındaki tarihsel süreç Batı Trakya için önemli olayların gerçekleştiği bir dönemdir. Nüfus mübadelesi, Anadolu'dan Rum nüfusunun Yunanistan'a göçü ve modern Türk Cumhuriyetinin yükselişi, bölgedeki Hıristiyan ve Müslüman nüfusu için yeni gelişmelerin, zorlukları ve önemli değişimleri ortaya çıkarmıştır. Türkiye'de modern cumhuriyet döneminin

başlaması, Yunanistan'da Venizelos'un başbakanlığı 1930 yıllardan sonra başlardaki gerilim yerini daha dostane ilişkilerin başlamasını sağlamıştır (Eren, 2019). Bazı sürtüşmelere rağmen, her iki azınlık da özellikle iki ülke lideri olan Mustafa Kemal Atatürk ve Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos tarafından tasarlanan devletlerarası ilişkilerdeki yakınlaşmadan yararlanmışlardır. Kabaca bu süreç 1930'dan 1955'e kadar sürmüştür.

Bu süreçte iki ülke politikalarını etkileyen diğer önemli bir gelişme de İkinci dünya savaşına doğru Avrupa'da gelişen olaylardır (Ömeroğlu, 1994).

İtalya'da ortaya çıkan faşist politikaların olası saldırganlığı karşısında, her iki ülke Eylül 1933'te bir Dostluk Paktı imzalamıştır. Bir yıl sonra ise Balkan Paktı imzalanmıştır. Ancak 2. Dünya savaşı bölgede farklı sorunların yaşanmasına neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında Doğu Makedonya ve Batı Trakya Bulgaristan tarafından işgal edilmiştir. Hem Hıristiyan Rum hem de Müslüman Türk nüfus için zorunlu asimilasyon çabaları gösterilmiştir. Buna ek olarak, takip eden Yunan İç Savaşı sırasında birçok Müslüman, 1949'da sona erdiğinde geri dönmek için ülkeyi terk etmiştir. Savaşın sona ermesiyle Batı Trakya Yunanistan'a iade edilmiştir. Daha sonraları Bulgaristan, herhangi bir Yunan bölgesi için toprak hırsı olmadığını açıklamıştır.

1950'lerin başında, her iki ülke de NATO'nun bir parçası olduğunda, Yunanistan ve Türkiye arasında tekrar dostane ilişkiler gelişmeye başlamıştır (Chousein, 2005). Öyle ki Yunan devleti, Müslüman Türk azınlığa karşı daha esnek politikalar benimsemiştir. Örneğin, Müslüman eğitiminde bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Azınlık okullarında Türkçe dersi zorunlu hale getirilmiştir. 1954'te dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar Yunanistan'a resmi bir ziyarette bulunarak dostane ilişkilerin gelişmesine yönelik adımlar atmıştır. Bu ziyaretin ardından Gümülcine'de 'Celal Bayar' ortaokulu açılarak, Türk okulu etiketini kullanmasına izin verilmiştir. Bu süreçte Türkiye'de yetiştirilen okul öğretmenleri Müslüman okullarında istihdam edilmeye başlanmıştır (Orakçı, 2021).

Bu süre zarfında Yunan hükümeti, özellikle Müslüman ilk ve orta öğretime yönelik daha esnek politikalar izlemiştir. Batı Trakya'daki gençlerin Yunanca yerine Türk diline daha aşina olması ve Türkiye'nin Batı Trakya'dan gelen Müslümanlara üniversite eğitiminde daha kolay giriş veya burs gibi teşvikler sağlaması Türk üniversitelerinde Batı Trakya'dan gelen Müslüman öğrenci sayısının artmasını

sağlamıştır. 1950'li yıllar dönemin hükümetlerinin ABD'nin de desteği ile daha olumlu ilişkiler kurduğu dönemlerdir (Orakçı, 2021).

Ancak 1955'ten bu yana Kıbrıs'taki çatışma Trakya'daki Türk azınlığın ve İstanbul'daki Rum azınlığın kaderini olumsuz etkilemiştir. Kıbrıs'ta ortaya çıkan bu yeni gelişme Batı Trakya'da yaşanan durumla ilgili yeni ve zorlu bir sürecin de başlamasına neden olmuştur. Nüfus mübadelesinin Batı Trakya'ya etkileri kimi akademik çalışmalar da farklı yönleri ile ele alınmıştır. Anlaşma gereği Batı Trakya'da yaşayan Türkler ile 1918'den öce İstanbul'da yerleşik olan Rumlar mübadele anlaşmasının dışında tutulması, mübadele politikaları ülkelerin karşılıklı olarak konjektüre bağlı değişen tutum ve eğilimleri beraberinde yüz yıl sürecek sorunlara da kapı aralamıştır (Keyvana, 2012).

Bu tür transferler söz konusu olduğunda, devletler, karşılıklı gönüllü veya gönülsüz nüfus aktarımına karar verdikleri hükümetler arası bir anlaşmadan oluşan bir işlem gerçekleştirmektedir. Bu tür anlaşmalar, akit tarafların isteklerine göre vatandaşların ulus devletlere tahsisini “düzeltir” ve devlet tarafından dayatılan özel bir zorunlu göç kategorisine girmektedir. Ancak karmaşık nüfus yapıları ve siyasi koşullar, kesin sınır çizgilerinin yanlış tarafında indirgenemez bir azınlık kalıntısı bırakmaya mahkumdur ve bu kalıntı uzun sürecek verimli bir davanın başlangıcını teşkil eder. Her ulus, diğerinin topraklarındaki kendi rehinelerinin kötü muamele görebileceğinden ve diğerinin kendi topraklarındaki rehinelerinin egemenliğini baltalayabileceğinden korkabilir. Bu tür beklentilerin kendilerini gerçekleştirme konusunda ölümcül bir eğilimi vardır. Güç konsolidasyonu, etnik veya dini homojenliğin yaratılması, güvenlikle ilgili alanlar üzerinde kontrol gibi ulusal söylemler, devletlerin ve rejimlerin güvenlikle ilgili hedeflerine ulaşmak için bir araç haline dönüşmektedir.

Pitsoulis (2019), 1923'te Lozan'da kabul edilen Yunan-Türk nüfus mübadelesinin bu durumu yansıtan en uygun bir örnek olduğunu ileri sürmektedir. Yazar'a göre Türk – Yunan nüfus mübadele anlaşmasının, uluslararası toplumun zorunlu göçe tolerans göstermesine neden olduğunu ifade etmektedir. Bu durumun her iki taraf toplumunda derinden olumsuz etkileri olan yasal ve siyasi bir dönüm noktasını temsil ettiğini ileri sürmektedir. Yazara göre, Türk-Yunan nüfus mübadelesinin sağladığı yasal emsalin, ulus devletlerdeki azınlıkları, hükümetlerin tahliyelerini gerçekleştirmek için birbirleriyle iş birliği yapma tehdidinde ve uluslararası toplumu bu tahliyeleri ex post yaptırıma tabi tutma tehdidinde maruz

bıraktığı pekala ileri sürülebilmektedir. Benzer bir söyleme sahip olan (Aksu, 2001) Balkanlar ve Anadolu'daki nüfus mübadelesinin geride kalan toplumlar için etno-milliyetçiliğin önemli bir örneğini yansıttığını ifade etmektedir (The Lausanne Project, t.y.).

Özetle bu dönem Yunanistan ile dostane ilişkilerle başlasa da bunun Kıbrıs sorunu nedeniyle kısa ömürlü olduğu ortaya çıkmaktadır. Kıbrıs'ta başlayan ve sonrasında Batı Trakya'da yaşayan Türkleri ve karşılığında İstanbul'da kalan Rumları etkileyen olaylar ve karşılaşılan sorunlar Pitsoulis'in (2019) akademik söylemini haklı çıkaracak şekilde yeni bir sürecin başlamasına neden olmuştur (Aksu, 2001).

2.5.2 1954 sonrası dönem

Kıbrıs'ta 1955'li yıllarda gelişen olaylar Türk-Yunan ilişkilerinin yeniden gerginleşmesine ve bölgede yaşayan azınlıkların olumsuz etkilenmesine neden olmuştur (Aksu, 2001). Azınlık insanların kendilerini yalnızca ırk, milliyet, kültür ile birbirlerine bağlı hissetmediklerini, aynı zamanda ortak bir kaderi ve ayrımcılığı ve sosyal dezavantajı paylaştıklarını belirtmektedir. Yunanistan'ın adayı anakara Yunanistan ile birleştirmeye yönelik "Enosis" girişimleri Türk tarafı tarafından açıkça reddedilmiştir. Yunanların Enosis iddialarına bağlı olarak ada Türklere yönelik hareketleri, Türkiye'de İstanbul Rumları aleyhine 6/7 Eylül 1955 olaylarının başlamasında etkili olmuştur (Chousein, 2005).

Kıbrıslı Rumların İngiliz sömürge yönetiminden kurtulma ve Yunanistan ile birleşme girişimleri, sözde *Enosis*, genellikle ada nüfusunun yaklaşık yüzde 20'sini oluşturan ve Yunanistan ile birliğe karşı çıkan azınlık Kıbrıs Türk toplumuna karşı kanlı saldırılarla sonuçlanmıştır. Bu saldırılar, İstanbul'daki Rum azınlığa yönelik kısasa kısas karşı saldırıları tetiklemiştir. Bu sıralarda Atatürk'ün Selanik'te doğduğu evde bomba patlatıldığı söylentisinin kısa sürede yayılması İstanbul Rum toplumuna yönelik geniş çaplı karşı saldırı hareketine neden olmuştur. Bu olaylarda pek çok dükkân yıkılmıştır ve 1955'te binlerce etnik Rum'un şehirden çıkışını hızlandırmıştır (Paraskevopoulou, 2021).

Kıbrıs'ta artan Yunan milliyetçiliği etkisini Batı Trakya'da da göstermeye başlamıştır. 1955 sonrası dönemde, Trakya'daki Türk azınlığa karşı Yunan baskısı, daha az şiddetli olsa da daha az zararlı değildir. Etnik Türklerin elindeki topraklar yasadışı bir şekilde kamulaştırılmıştır. Mesleki izinler reddedilmiştir. Bireyler tek

tarafli vatandaşlık iptali ile göç etmeye zorlanmıştır ve dini özgürlükler kısıtlanmıştır. Kısacası, Türk azınlığına karşı genel bir ayrımcılık politikası uygulanmaya başlanmıştır (Chousein, 2005).

1960'ta bağımsızlıktan sonra Kıbrıs'ta devam eden toplumsal şiddet – Aralık 1963'te Türk toplumu üyelerinin katledilmesi dahil – Türk hükümetinin İstanbul'da yaşayan 12.000 Yunan vatandaşının oturma izinlerini iptal etmesine ve mallarına el koymasına yol açmıştır. Temmuz 1974'te, Londra Antlaşması uyarınca garantör güç olarak Türkiye, adayı Yunanistan ile birleştirmek amacıyla Nicos Sampson tarafından yapılan bir darbenin seçilmiş Makarios hükümetini devirmesinin ardından Kıbrıs Barış Harekâtını düzenleyerek Kıbrıs'ın yaklaşık %40'ına yakının da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlamıştır. 1980'lerin ortalarına gelindiğinde, ayrımcı uygulamalar, merhum Dr. Sadık Ahmet liderliğindeki Türk azınlığın bir sivil haklar hareketiyle sonuçlanmıştır (Aksu, 2001).

2.5.3 Dr. Sadık Ahmet ve Batı Trakya davası

Batı Trakya davasının önemli ismi Dr. Sadık Ahmet Gümülcine'ye bağlı Küçük Sirkeli köyünde 07.01.1947'de dünyaya gelmiştir. Batı Trakya'daki Gümülcine'den Dr. Sadık Ahmet, Yunanistan'ın yerli Müslümanlarının çıkarlarını temsil eden Batı Trakya Türkleri ve Dostluk Eşitlik ve Barış Partisi'nin kurucusudur (Yılmaz, 2019).

Dr. Sadık Ahmet, bireysel çabaları ile hem ulusal düzeyde hem de uluslararası alanlarda demokrasi ve hak arama çabası içine girmiştir. 25 Eylül 1987 yılında Selanik'e tek başına giderek Demokrasi ve İnsan Hakları konulu Uluslararası bir toplantıda delegelere Batı Trakya sorunlarını anlatan bir broşür dağıtmıştır. Ancak bu çabaları nedeni ile Yunanistan mahkemelerinde yargılanarak cezalandırılmıştır. Haziran 1989 seçimlerinde Batı Trakya Türklerinin ilk bağımsız milletvekili olarak seçilmiştir. Ancak, ülkede istikrar sağlanamadığı için yeniden seçime gidilmiştir (Schöpflin, 2000). Seçimlerden önce, Ekim 1989'da Dr. Ahmet ve I. Şerif, bağımsız adaylar olarak, seçim kampanyaları broşürleri dağıtmışlardır. Seçim çalışmalarında dağıttıkları broşürlerde “Türk Azınlığı” ifadesi geçmektedir. Seçimlerden sonra hem Ahmet hem de Şerif 25 Ocak 1990'da yargılanmak üzere mahkeme celbi almışlardır. Ceza Kanunu'nun 192. maddesini ihlal etmek ve kamu huzurunu bozmakla suçlanmışlardır. Duruşma günü 5.000'den fazla Türk Mahkeme önünde toplanarak iki milletvekilinin “Türklük” mücadelesinde yalnız olmadığını göstermek istemişlerdir (Whitman, 1990).

Mahkeme salonundan çıkan Sadık Ahmet, “Türk olduğum için cezaevine atılıyorum. Türk olmak suçsa burada tekrar ediyorum ki ben Türküm ve öyle kalacağım. Batı Trakya'daki azınlığa mesajım, Türk olduklarını unutmamaları gerektiğidir”. Yargılama sonucunda hem Ahmet hem de Şerif on sekiz ay hapis cezasına çarptırılmışlardır. Altmış dört gün Selanik'te hapis yatmışlardır. Bir temyiz mahkemesi daha sonra mahkumiyetlerini onaylamıştır ancak onları cezaevinden serbest bırakmış ve kalan hapis cezalarının yerine para cezası ödemelerine karar vermiştir. Ancak Yargıtay bu kararı bozarak yeniden mahkumiyete karar vermiştir. 8 Nisan 1990 tarihinde yenilenen seçimlerde hapisaneden katılarak ikinci kez bağımsız milletvekili seçilmişlerdir.

12 Eylül 1991 tarihinde Batı Trakya Türklerinin ilk ve tek siyasi partisi olan Dostluk Eşitlik ve Barış partisini kurulması sağlamışlardır. 10 Ekim 1993 tarihindeki seçimlere %3 barajı getirilmesine rağmen Dr. Sadık Ahmet yeniden bağımsız olarak girdi ve yeterli oyu fazlasıyla almasına rağmen ülke genelindeki %3'lük barajı aşamadığı için milletvekili seçilememiştir. Dr. Sadık Ahmet'in yargılanması Yunanistan'ın Türklerin etnik kimliğini reddeden açık bir örneğini yansıtmaktadır. Bu durum yıllardır ayrımcı politikalarla karşılaşan Batı Trakya Türklerinin Dr. Sadık Ahmet'le ilgili mahkeme kararlarını açık bir şekilde proteste etmesine ve uluslararası kamuoyunun dikkatini bu noktaya çevirmesine neden olmuştur. Dr. Sadık Ahmet milletvekili olamasa da artık Batı Trakya Türklerini temsil eden siyasi bir lider olmuştur (Yılmaz, 2019).

Yunan Parlamentosu'na iki kez milletvekili seçilen Dr. Sadık Ahmet, Atina'nın yıllarca süren sorunlu politikalarının ardından ülkede Batı Trakya'da yaşayan Türklerin hakları için kampanyalar yürütmüştür. Yunanistan'daki Türk azınlığın haklarını güvence altına alan Lozan Antlaşması'nın yıl dönümü olan 24 Temmuz 1995'te, şüpheli bir trafik kazasında hayatını kaybetmiştir (Derin, 2018).

2.5.4 1995 Dr. Sadık Ahmet'in vefatı sonrası Batı Trakya

Kıbrıs Barış Harekâtı, Yunanistan'ının Batı Trakya Türklerine yönelik ayrımcı uygulamalarının artmasına neden olmuştur. Daha spesifik olarak, Batı Trakya'nın azınlık nüfusuna yönelik Yunan politikaları, Batı Trakya'nın “ikinci bir Kıbrıs” olma olasılığını ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Bu bağlamda, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ilanından hemen sonra Batı Trakya'nın azınlık nüfusu ile ilgili herhangi bir şeyi ifade etmek için "Türk" kelimesi ve türevlerine yönelik devlet yasağının uygulanması, yapılan ihlallerin ilginç bir örneğini yansıtmaktadır.

Dolayısı ile Dr. Sadık Ahmet'in özellikle Türk kimliğinin korunmasına yönelik mücadelesi önemlidir (Keyvana, 2012).

Dr. Sadık Ahmet'in kişisel çabaları ile ayrımcı politikaların son bulması için başlattığı mücadelesi, onun Yunanistan mahkemelerinde yargılanmasına neden olmuştur. Bununla beraber yargılaması Dr. Sadık Ahmet'in mücadelesinin duyulmasını sağlamıştır. Bu durum bir taraftan konunun Türkiye'nin ve uluslararası kamuoyunun dikkatini çekerken diğer taraftan da Batı Trakya Türklerinde ayrımcı politikalara karşı organize mücadele bilincini geliştirmiştir. Dr. Sadık Ahmet'in siyasi hayatında yaşadığı her engelleme ve sonunda şüpheli bir trafik kazası ile ölümü Batı Trakya Türklerinde bu bilincin güçlenmesine katkı sağlamıştır. Bu süreçte Yunan hükümetlerinin Türk azınlık bilincinin ortaya çıkmasını engellemeye yönelik politikaları, Batı Trakya Türkleri ile Yunanistan hükümeti arasında gerginliğin artmasına neden olmuştur (Yenigün ve Tanımı, 2010).

Yunan hükümetinin, Batı Trakya'nın azınlık nüfusuna yönelik politikasını radikal bir şekilde değiştirmesi, geçmişin başarısızlıklarını zımnen itiraf etmesi ancak son birkaç yılda olmuştur. 12 Mart 1990'da o zamanki Başbakan Konstantin Miçotakis hükümeti, Batı Trakya bölgesinin ekonomik ve kültürel gelişimine dayalı olarak Yunanistan'ın politikalarında bir değişime gitmiştir. 1990'dan bu yana, Yunan hükümeti, İnsan Hakları Örgütünün o dönemde bir raporla belirlediği Türk kimliğinin yok edilmesini amaçlayan kimi insan hakları ihlallerini kademeli olarak kaldıran adımlar atmaya başlamıştır (Chousein, 2005).

Ancak yaşanan hak ihlalleri hala devam etmektedir. Günümüzde Batı Trakya Türkleri Yunanistan'da azınlık statüsünde kabul edilen tek azınlık toplumdur. Ancak Yunanistan Batı Trakya Türk Azınlığını etnik bir azınlık olarak değil, dini bir azınlık olarak "Müslüman Azınlık" olduğunu belirterek yaptığı asimilasyon politikaları ile Batı Trakya Türklerini Helenleştirme çabaları içinde bulunmaktadır. Bunların sonucunda Batı Trakya Türk Azınlığı, dini azınlık olarak kabul edilse de hem Yunanistan Anayasası hem de çeşitli uluslararası antlaşmalar ile çeşitli kazanımlar ve haklar elde etmişlerdir (Ouzoungiol ve Asal, 2021).

2.6 Batı Trakya Sorununun Siyasal Boyutuyla Kimlikler

Yunanistan geçmişten bu yana Batı Trakya'da yaşayan azınlıkların Türk kimliğini kabul etmeyerek bu yönde asimilasyon politikaları uygulamıştır.

Çalışmanın bu bölümünde Batı Trakya’da yaşana sorunların kimlik sorunu hakkında bilgiler verilecektir.

2.6.1 Kimlik sorunu

Batı Trakya’da bulunan Türklerin yaşadıkları en önemli sorunlardan birisi de Türk kimliğinin Yunanistan otoritesince tanınmaması, reddedilmesi ve bu hususta yapılan baskılardır. Bu problem Türklerin anadilinde eğitim ve vatandaşlık hakları gibi problemleri de etkileyerek olumsuz neticeler doğurmaktadır. Yunanistan otoritesi Batı Trakya’da yerleşik Türkleri 1967 yılına kadar (Albaylar Cuntasına kadar) Türk olarak tanımıştır. Ancak bu tarihten itibaren Türk kimliği yokmuş gibi hareket edilerek Batı Trakya Türkleri ‘*Müslüman Yunan*’ olarak adlandırılmaya çalışılmıştır. Bu tarihten itibaren Türkler sadece dini bir azınlık olarak kabul edilmeye çalışılmış ve azınlık haklarında doğacak haklarından da kaçınılmaya çalışılmıştır (Özcan, 2019).

Yunan hükümetleri zaman zaman uyguladıkları kimlik politikaları ile Türk azınlığın Türkiye’ye dönük olası yakınlık ve aidiyetine set çekmek ve asimilasyon sürecinin yürütülmesini amaçlamaktadır. Yunan hükümetleri bu düşüncesini değişik biçimlerde uygulamaya koymuştur. Batı Trakya’da yerleşik Türkleri göçe zorlamak, Türkleri Yunanistan’ın değişik bölgelerine yerleştirmeye veya başka yörelerden ya da yurtdışından Yunanistan kökenli insanları getirerek Türklerin yoğun yaşadıkları bölgelerde demografik göstergeleri değiştirmek uygulanan yöntemlerden bir kaçıdır. Yunan hükümetlerinin bu tavırlarının diğer bir gayesi de Türkiye’nin bölgedeki Türk azınlık üstündeki etkinliğini kırmaktır (Ayhan, 2014).

Yunan hükümetlerinin uyguladığı bu politikalar sebebiyle iki ülke arasında siyasi ilişkilerin zaman zaman gerilmelere sebep olduğu veya yumuşamalar yaşandığı görülmektedir. Yunanistan Türkiye ile siyasi sorunlar yaşadığı dönemlerde Türk azınlığı sadece dinsel azınlık şeklinde nitelendirerek Türk kimliğinin kullanımından sakınmıştır. 1950 yılını son dönemde ortaya çıkan Kıbrıs meselesi ve özellikle Makarios’un Kıbrıs’ta anayasal sistemi bozmaya dönük faaliyetleri iki ülkenin ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiş ve Yunan hükümetleri bu tarihten itibaren Batı Trakyalı Müslüman Türk azınlığa dönük baskı politikaları uygulamaya başlamıştır (Fırat, 2002, s. 722-723).

Yunanistan’da şimdilerde de Türk azınlık toplum entegrasyonundan uzak tutulmaya çalışılmakta, kolluk kuvvetlerinde Türk kökenli kişilere yer

verilmemektedir. Bu durum zaman zaman devlet yetkililerince de ‘*Polis okullarına Pontuslu, Roman ve Pomakların alınacağı şeklinde ifade edilmiş - ancak Türklerden bahsedilmemiştir*’ dile getirilmektedir (RUBASAM, 2021).

2.6.2 Kimlik sorununa Türk hükümetlerinin yaklaşımları

Türk hükümetlerinin Batı Trakya Müslüman Türklerin problemlerini Avrupa’nın gündemine getirme çabalarının, 2005 yılında yoğunlaştığı görülmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi-Avrupa Birliği Karma Parlamentosu komisyonu üyesi sekiz parlamenter, 26-29 Haziran 2005 tarihinde bölgeyi ziyaret etmiştir. Bu ziyarette Müslüman Türk azınlığın karşı karşıya olduğu sorunlar belirlenmiştir (OSCE, 2005). Gezi sonrasında Müslüman Türklerin problemleri Türkiye Büyük Millet Meclisine taşınmıştır. Gerek iktidar partisi gerekse de ana muhalefet partisi milletvekillerince konuya dönük konuşmalar yapılmıştır. Ayrıca azınlığın problemlerinin Avrupa Birliği nezdinde ve uluslararası diğer platformlarda gündeme getirilmesi için uzlaşa sağlanmıştır (Duran, 2008).

Bu husustaki ilk girişim 2005 Kasım ayında Bükreş’te düzenlenen Avrupa Komisyonu Parlamenter Meclisi toplantısında yapılmıştır. ABTTF’nin de gayretleri ile AKPM Türk üyelerince Başkanlık Divanına azınlığın karşılaştığı problemleri içeren ‘*Batı Trakya’daki Müslüman Türk Azınlığın Zor Durumu*’ başlıklı önerge verilmiştir. Yunan üyeler bu önergeye itiraz etmişlerdir. Türk parlamenterlerin Batı Trakya Müslüman Türklerinin gündeme taşınması üzerine, Yunanistan üyeler de Fener Rum Patrikhanesinin ‘ekümenlik’ olarak tanınması, Heybeliada Ruhban Okulunun açılması ve azınlık vakıflarının taşınmaz mallarına el konulması hususlarını içeren ‘Türkiye’de Gayrimüslim Azınlıkların İnsan Hakları ve Din Özgürlüğü’ başlıklı önerge düzenlemişlerdir. Bu gelişmeler üzerine AKPM Başkanlık divanı, Batı Trakya’daki Müslüman Türklerin ve Türkiye’deki dini azınlıkların problemlerinin tek bir rapor şeklinde değerlendirilmesini istemiştir. İlgili raporun düzenlenmesi için İnsan Hakları ve Hukuk İşleri Komisyonu raportörü Fransız parlamenter Michel Hunault görevlendirilmiştir.

2011 yılında dönemin Türk Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun Batı Trakya ziyaretindeki açıklamaları şu şekildedir (Batı Trakya Haber Ajansı, 2011);

“Türkiye de AB yolunda bütün engellere rağmen kararlı bir şekilde ilerlemeye çalışıyor. 20-30 sene sonrası için, sizin aynı zamanda bir Avrupa vatandaşı olduğunuzu unutmadan yaşamanız lazım. Sizler Avrupa vatandaşlarının haklarına sahipsiniz. Brüksel’de, Berlin’de, Paris’te, Londra’da da Batı Trakya Müslüman

Türk Azınlığı olarak varlığınızı hissettirin. Brüksel’de de temsilcileriniz olsun. Orada da haklarınızı takip edin Burada bir Türk olarak, bir Türk Azınlık olarak kimliğinizi korumanız en doğal hakkınızdır. Bu insan hakkı olarak da saygı duyulması gereken bir şeydir. Bu Yunanistan vatandaşı olmak arasında bir çelişki yoktur. Sizler Yunanistan vatandaşıyınız. Yunanistan vatandaşı olarak da haklarınızı koruyunuz. Aynı zamanda Avrupa vatandaşıyınız. Avrupa vatandaşı olarak da aktif olunuz Kimliğinizi muhafaza edin, Yunanistan siyasetinde ve ekonomisinde etkin olun, Avrupa’da da etkin olun.”

2.6.3 Kimlik sorununa Yunan hükümetlerinin yaklaşımları

Batı Trakya Türklerinin yaşamış olduğu en önemli problemlerden birisi de etnik kimliğin rahatlıkla ifade edilememesidir. Yunanistan hükümetleri, ‘Türk’ kelimesinin kullanılmasına çoğunlukla sıcak bakmamışlardır¹. Yunan hükümetleri Batı Trakya’daki Türk varlığını inkâr ederek, hükümet yetkilileri ‘*Batı Trakya’da Türk olmadığı*’ yönünde beyanat vermektedirler (Helsinki WR, 1990; Associations of Solidarity, 1983). Yunan hükümetleri temsilcilerinin bu iddialarını dayandırdıkları mevzuat Lozan Barış Antlaşması’nın 45.maddesidir. Burada geçen, ‘...Yunanistan’da bulunan Müslüman hakları...’ ifadelerinin de gösterdiği üzere Yunanistan’daki halkın ‘Müslüman’ şeklinde tanımlanması gerekliliğini belirtmektedir. Etnik kimliği Türk olsa da burada bulunan halk Yunanistan karşısında hukuki olarak ‘Müslüman’ şeklinde tanınmakta ve tanımlanmaktadır. Ancak Yunanistan hükümetlerinin görmezden geldiği benzer şekilde uluslararası hukuk belgesi olan ‘*Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme*’de Batı Trakya’daki halk açık bir şekilde ‘*Türk*’ şeklinde belirtilmiştir (3.madde). Bunun da ötesinde Batı Trakya’daki yerleşik azınlıklara verilen ve azınlıkların değişim haricinde olduğu, başka bir deyişle Yunanistan’da yerleşik durumda olduğunu ifade eden ‘*Etabli Belgesi*’nde, dini bir ayırım ile değil, etnik bir ayırma, ‘*Türk*’ ve ‘*Rum*’ ayırımına gidilmiştir. Açık bir ifade ile Batı Trakya’daki halkı ‘*Türk*’ şeklinde kabul etmiştir.

30 Ocak 1923 tarihinde Türk-Rum Ahalinin Mübadelesi Antlaşmasında, Türk ve Rum kelimeleri açık bir şekilde kullanılarak, Batı Trakya’daki azınlıklara verilen ve onların gayri mübadil olduğu ifade edilen Etabli belgelerinde de Müslümanlardan ve gayri Müslümanlardan bahsetmeyip Türk ve Rum kelimeleri kullanılmıştır (Özcan, 2019, s. 58).

¹ Türk kelimesinin kullanımının Yunanlarca kabul görmemesi veya tahammülsüzlüğü ‘Türk’ kelimesinin onlar için ‘yabancı, öfkeli’ gibi olumsuzluk anlamlar içermesidir (Millas, 2002).

1955 yılından itibaren Türk kelimesinin kullanımında kısıtlamaların da arttığı görülmektedir. Bu kısıtlamalar; ‘Türk’ kelimesinin bulunduğu sivil toplum kuruluşlarının kapatılması ve kendisini Türk şeklinde tanımlayan kişilerin yargılanması şeklinde kendini göstermiştir (Özcan, 2019, s. 59).

1967 yılı öncesinde Batı Trakya’da Türk kimliği tanınmış ve Türkçe dilinin kullanılmasında bir sınırlama getirilmediği görülmektedir. Atatürk ile Yunanistan Başbakanı Venizelos’un başlattığı, İsmet İnönü ve Adnan Menderes dönemlerinde devam eden iyi niyet ortamlarında, Yunan hükümetlerinin Batı Trakya’daki Türkleri ‘Türk’ kelimesi ile tanımladıkları ve bu kelimenin kullanımında kısıtlama olmadığı görülmektedir. Yunan hükümeti 7 Ekim 1954 yılında, 3065 sayılı ‘Batı Trakya’daki Türk Okullarının İşleyişi ve Denetimi Hakkında Yasa’yı çıkararak bölgedeki Türk kimliğini resmen kabul etmiştir. Bölgedeki azınlık okulları tabelaları Türk Okulu biçiminde hem Türkçe olarak hem de Yunanca olarak yazılı uygulanması yapılmıştır (Koyuncu, 2008, s. 220).

21 Nisan 1967 yılında yapılan askeri darbe ile Yunanistan hükümetinin Türklere yönelik uyguladıkları politikalarda değişiklikler olmuştur. Daha önceleri tanınan Türk kimliği konusunda sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Yunanistan’ın bu tutumunun arka planında Lozan Barış Antlaşmasındaki 45.maddesi ‘*Müslüman*’ kelimesi yer almaktadır. Bunun nedeni ise Türkiye’deki azınlık vatandaşlarının da Türk kökeninde, Batı Trakya’daki azınlığın da Yunan uyruğunda olması gösterilmiştir. Bunun haricinde o dönem için Osmanlı Devleti resmîyetinde ümmet bilinci bulunması yatmaktadır. Türkiye ilk yıllarda ulus-devleti dini esaslara oturtmuş, bu düşünce daha sonraları değişerek devlet ve vatandaşın o dönemki millet düşüncesinde Türklük şartı Müslüman olmak şekline dönmüştür (Özcan, 2019, s. 58).

1972 yılında 1109 sayılı kararname ile 1954 tarih 3065 sayılı kararnamede, ‘*Türk, Türkçe Türk ile ilgili*’ kelimelerin Türk Azınlık Okul isimlerinde ve Yunanistan genelinde kullanılmaları yasaklanmıştır. Bu mevzuat değişikliği ile kamusal alanlarda Türkçe yazı yazımına yasak getirmiş, var olan Türkçe tabelaları kaldırmıştır (Cin, 2010, s. 138).

Bu tarihten itibaren de isminde Türk kelimesinin geçtiği vakıf, dernek kuruluşlarına izin verilmediği ve tabelalarında Türk kelimesinin kullanımının yasaklandığı bir süreç görülmektedir. Örneğin; Türklerce kurulan ve isminde ‘Türk’ kelimesi yer alan dernek ve vakıf benzeri sivil toplum kuruluşları ‘Türk’ kelimesi

kullanımından ve bu durumun toplum düzeninde bozulmalara sebep olacağı gerekçeleri ile kapatılmıştır. 1983'te İskeçe Türk Birliği, Gümülcine Türk Gençler Birliği; 1985'te Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği '*Yunanistan'da Türk azınlık olmadığı*' gerekçe gösterilerek kapatılmıştır (Ünal, 2007:60). 21 Mart 2001 tarihinde de kurulmuş olan Rodop ili Türk Kadınları Kültür Derneğinin adında Türk kelimesi olduğu nedeniyle derneğin kuruluşuna izin verilmemiştir (Özcan, 2019, s. 59).

2.7 Yurttaşlık Haklarına Dair Yaşanan Sorunlar

Yurttaş, Türki Dil Kurumu sözlüğünde, yurtları ya da yurt hisleri ortak olan bireylerden her biri olarak tanımlanmaktadır. Yine kurum sözlüğüne göre yurttaş vatandaş ile eş anlamlı kullanılmaktadır (TDK, t.y.). Bir ülkenin yurttaşı olmanın getirdiği ve o ülkenin sağlamış olduğu olanaklar bulunmaktadır. Ancak Batı Trakya'da kimi dönemler azınlık olarak görülen Türkler yurttaş olmanın getirmesi gereken olanaklardan yararlanamamaktadır. Bu bölümde Batı Trakya'da yaşayan Türklerin yurttaşlık sorunlarına değinilecektir.

Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığa bina inşaatı ve onarımı ruhsatı verilmemiştir. Ruhsat edinemeyen Türk vatandaşları kaçak olarak inşaat ve onarım faaliyetlerini yapmışlardır. Bunlardan bir kısmı yıkılmış, yıkılmayan binalara ise ağır para cezaları ödetilmiş, elektrik ve su hizmetleri verilmemiştir. Benzer şekilde okul ve cami inşaat – onarım işlerine de ruhsat verilmemiştir. Bu husus Helsinki Watch Raporunda da geniş bir biçimde yer almıştır. Yirmi beş yıl onarım ruhsatı verilmeyen Yassıköy Camii ve benzeri örnekler bu raporda yer almıştır (Oran, 1991).

Benzer şekilde Batı Trakya Türklerine traktör kullanma ehliyet verilmemiştir. Tarıma bağlı ekonomisi olan ve yüzde seksen oranın da geçimini topraktan sağlayan Türkler için bu durum büyük sorun yaratmıştır. Özellikle Yunan dilinde gerçekleştirilen ve oldukça zor yapılan ehliyet sınavında Yunan dilini yeterince bilmeyen Türkler için bu durum zorlayıcı olmuştur. Diğer yandan benzer zorluklar motor bisiklet ve otomobil ehliyetlerinde de yaşanmıştır. Gümülcine'ye bağlı, Dumruköy'de yalnızca 1 ay içinde 35 kişi ehliyetsiz traktör kullandıkları sebebi ile mahkemeye verilmiştir (Oran, 1990).

1974 yılı Kıbrıs Barış Harekatı'nın hemen sonrasında Türk azınlığa ait av silahları toplanmıştır. Bazı istisnalar dışında alınan av silahları geri verilmemiştir. Batı Trakya Türklerinin gerek ticari gerekse tüketici olsun kredi kullanım istekleri çoğunlukla kabul görmemiştir. Diğer yandan Avrupa Birliğinin çiftçilerin

kalkındırılması için yaptığı ekonomik yardımlardan ve sübvansiyonlardan Batı Trakya Türkleri faydalandırılmamıştır. Ancak kimi zamanlar kısmi olarak yararlandırılmıştır. Bazı dönemler Türklere ait işyeri gereğinden fazla denetlenmiş Türk kökenli işyeri sahipleri her durumda en yüksek para cezası ödemek zorunda bırakılmıştır. Bu durumunda bir sonucu olarak Gümülcine, Şapçı ve İskeçe gibi yerleşim yerlerinde büyük işletmelerin tamamına yakını Hristiyan kökenli iş sahiplerine aittir. Türk kökenli iş sahipleri tamirci, bıçakçı, lokantacı, marangoz, demirci gibi küçük zanaat erbabıdır. Çoğunlukla da küçük ölçekli dükkânlardır (Oran, 1990).

Akın gazetesi ‘Yalnız miras yoluyla gayrimenkul sahibi olabiliyoruz’ manşeti ile Batı Trakya Türklerinin gayrimenkul edinme problemine değinmiştir (Oran, 1990). Batı Trakya Türklerinin gayrimenkul edinmesinin engellenmesi bahanesi olarak, ‘*sınır ve kıyı bölgelerinde alım satım hakkının kullanılmasının yasaklanması hakkında 1366/1938 sayılı ihtiyaca mebni kanun*’ gösterilmektedir. Bahsi geçen kanuna göre sınır bölgelerinde, kıyılarda her çeşit gayrimenkul alımı, satımı ve zilyetlik hakkının kullanımı kamu otoritesince oluşturulan bir komisyonun iznine tabi tutulmuştur. Bahsi geçen komisyon ise Türk azınlığın yapmış olduğu başvuruları çoğunlukla reddetme ya da sürüncemede bırakma yolunu seçmişlerdir (Yaşar, 2005). Bu tip komisyonlar çoğunlukla Müslüman Türklere yönelik ayrımcı uygulamalar ile devamlı problem çıkarmaktadır (Galip, 1998).

Yurttaşlık haklarında yaşanan hak ihlallerinden birisi de kamu kurumlarında işe alımlarda yaşanan ayrımcılıktır. Batı Trakya’da nüfusun büyük bir kısmı Türk Müslüman azınlıktan oluşmasına karşın merkezi ve yerel seviyede kamu kurumlarındaki istihdam oranları, nüfus yoğunluğu ile ters orantıdadır. Bu durumun en önemli sebeplerinden birisi de Türk Müslüman azınlığın eğitimin yetersiz ve kalitesiz oluşudur. Bu sebeple Türk Müslüman azınlık istihdam olanağı bulamamıştır. Diğer sebeplerden birisi de Yunanistan’ın kamu kurumlarında istihdam sürecinde ayrımcılık yapmasıdır (Duran, 2008).

1990 yılında hazırlanan İnsan Hakları İzleme Komitesi raporuna göre Gümülcine ve İskeçe’de kamu istihdamında Türk Müslüman çalışmamaktadır. Çalışmakta olan sınırlı sayıdaki çalışan ise temizlik işçiliği gibi işlerde istihdam edilmektedir (Helsinki WR, 1990). Trakya Genel Sekreteri Kambellis ile yapılan mülakatta istihdam sürecinde ayrımcılık yapıldığını itiraf etmiş ancak bu hususta bir kısım olumlu gelişmelerin atıldığını iddia etmiştir. Oysaki raporlara göre herhangi bir

değişiklik yaşanmadığı görülmektedir. İskeçe Valiliği'nde ise Türk Müslümanlardan yalnızca 4 kişi istihdam edilmektedir. Belediyeler de ise Türk Müslümanlar yalnızca mevsimlik işlerde istihdam edilmiştir (Human Rights Watch, 1999).

1990'lı yıllardan şimdilere gelindiğinde bu problemin çözülmesinde yeterli bir gelişmenin yaşanmadığı görülmektedir. 2002 ile 2003 yılları içerisinde Türk Müslüman azınlığın neredeyse yüz gencine, AB destekli Vatandaşlık Danışma Büroları gibi farklı mahalli idare işlerinde geçici nitelikte istihdam olanağı bulması, bunun yanı sıra sembolik sayıda Türk Müslüman gencine, İskeçe ve Rodop valiliklerinde, Doğu Makedonya ve Trakya Genel Sekreterliğinde istihdam edilmesi olumlu sayılabilecek adımlardır (Oran, 1990).

Yurttaşlık haklarında dair yaşanan sorunlardan bir diğeri de haksız bir şekilde vatandaşlıktan çıkarılma uygulamasıdır. Yunan hükümetleri Batı Trakya'daki Türk Müslüman yoğunluğunu Yunanlar lehine azaltmak amacı ile 1955/3370 sayılı Yunan Vatandaşlık Kanunu 19.maddesini uygulamışlardır. Bahsi geçen bu yasa 1955 yılından 1998 yılına dek toplamda 43 yıl süresince, Yunanistan'ın AB üyesi olduğu 1981 yılından itibaren de 17 yıl süresince yürürlükte kalmıştır (UNHRC, 2007).

Bahsi geçen yasa hükmü şu şekildedir (Çavuşoğlu, 2007):

“Geri dönme niyeti olmaksızın Yunan toprağını terk eden başka soydan (Yunan vatandaşı), Yunan vatandaşlığını kaybetti ilan edilebilir. Bu durum, yabancı ülkede doğan ve ikamet eden başka soydan (Yunan vatandaşı) için de geçerlidir. Her iki velinin veya bunlardan sağ olanın Yunan vatandaşlığını kaybetmiş olması halinde, bunların/bunun, yabancı ülkede yerleşmiş ve reşit olmayan çocukları da Yunan vatandaşlığını kaybetti ilan edilebilir. Bunlar hakkında, Vatandaşlık Konseyi'nin uygun görüşü üzerine İç işleri Bakanı karar vermeye yetkilidir.”

Bu yasa esas alınarak etnik olarak Yunan ırkından olmayan Yunanistan Devleti vatandaşları Yunanistan vatandaşlığından çıkartılmıştır. 2005 senesinde Yeni Demokrasi Partisi Rodop Milletvekili İlhan Ahmet'in verdiği soru önergesine verilen yanıtı göre, 1998 senesine dek Batı Trakya ve On iki adalarda yaşayan 46.638 Türk Müslüman vatandaşlıktan çıkartılmıştır. Yunanistan İçişleri Bakanı Alekos Papadopoulos' 1998 yılı Ocak ayında verdiği bir demeçte 60.000 Türk'ün Yunanistan vatandaşlığından çıkarıldığını söylemiştir (UNHRC, 2007).

Amerika'nın 2006 yılı İnsan Hakları Raporunda da bu konuya yer verilmiştir. Rapora göre 1955-1998 yılları arasında yürürlükte olan 19.madde sebebiyle

vatandaşlığını yitiren azınlık sayısının İçişleri Bakanlığınca 46.638 kişi olarak ifade ettiği belirtilmiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'ndan edinilen bilgiye göre ise Yunanistan'da hayatını sürdüren vatansızların (haymatloslar) 63 kişi olduğu, bunların da hemen hemen 55'i kayıt aracılığı ile tekraren vatandaşlığa başvurduğu belirtilmiştir. Diğer yandan Yunanistan'da vatansız şekilde hayatlarını sürdürenlerin sosyal sigorta hususunda sorun yaşadıklarına dikkat çekilmiştir (U.S. Department of State, 2006).

Batı Trakya'da yaşayan Türk Müslüman azınlık mensuplarını vatandaşlıktan çıkartmak amacı ile kullanılan bu yasa maddesi, Yunan vatandaşları arasında '*etnik kökenlerini*' esas alarak, '*Yunan asıllı olanlar ile olmayanlar*' biçiminde uygulanmıştır. Bu şekilde bir sınırlandırma yapılması ile bir kısmına ayrıcalık diğer kısmına ise ayrımcılık yapılarak eşitsizlik yapılmıştır. Bu yasa maddesi ile vatandaşlıktan çıkartılanlar kendilerine herhangi bir yasal bildirim olmadan keyfi bir şekilde vatandaşlıktan çıkartılmışlardır. Bazı Türk Müslümanlar vatandaşlıktan çıkartıldıklarını sınır kapısında öğrenmiştir. Haklarında verilen kararlara itiraz edebilmeleri için bile Yunanistan'a girmelerine izin verilmemiştir (Akahın, 2008).

Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonunu Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyinin 6.oturumunda vermiş olduğu bildiriye, Batı Trakya Türk Müslümanların problemlerine değinilmiştir. Burada yasanın 19.maddesi nedeni ile vatandaşlığını kaybeden Türk Müslümanlar konu edinilmiştir. Bahsi geçen bildiriye göre kanunun yürürlükte ve uygulamada kaldığı 43 sene süresince doğan çocuklar da vatandaşlık haklarından yararlanamadığı, kanunun 20 bin – 30 bin civarında dolaylı mağdur yarattığı ileri sürülmüştür. Bu mağdurların önemli bir kısmı Türkiye'de ve diğer kısmı da Yunanistan'da vatansız olarak yaşamaktadırlar. 1980'li yılların başından itibaren de Avustralya ve Almanya'da çalışmak amacı ile bulunan göçmenlerde vatandaşlıktan çıkarılarak bu ülkelerde yaşamak zorunda bırakılmıştır. Yine bahsi geçen bildiriye kanunun 1998 yılında yürürlükten kaldırılmasının sonrasında binlerce mağdurdan sadece 100 kadarına Yunanistan vatandaşlığına kabulü sağlanmış ve vatandaşlıktan çıkartılanların ekonomik faaliyetlere tam olarak katılmadığı, emeklilik çağında olanların ödedikleri primlerin karşılığı olan emeklilik maaşlarını alamadıkları, sağlık ve sosyal güvenlik sisteminden yararlanamadıkları ifade edilmiştir (Duran, 2008).

2006 yılı Uluslararası Af Örgütünün hazırlamış olduğu raporda da 19.madde sebebi ile vatandaşlığını yitirenler ile alakalı sorunun devam ettiğine vurgu yapmıştır.

Vatandaşlığını yitirenlerin Batı Trakya’da yerleşik Türk Müslüman azınlık olduğu da bu raporda yer almıştır. Raporda bunlara ilaveten 19.madde ile vatandaşlığını yitirenlerin bilgilendirilmediğini ve bu yüzden itiraz etme haklarının kullanılmadığı belirtilmiştir (Amnesty International, 2006). 2004 yılında, Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonun raporunda, Yunanistan’a vatansızlara vatandaşlıklarının iade edilmesi hususunda tavsiye vermiştir (ECRI, 2004). Uluslararası bağımsız organizasyon ve kuruluşların bu türden raporlarına karşın bu madde mağduru Türk Müslümanların durumunda çok az bir iyileşme görülmüştür. Bu hususta yapılmış uygulamalar problemi çözmemiş ve iyi niyetten uzak eylemler olarak kalmıştır (Duran, 2008).

Yurttaşlık haklarına dair yaşanan sorunlardan bir diğeri, Toprak ve mülkiyet sorunlarıdır. 1920’li yıllarda Yunanistan toprağının yüzde 84 gibi önemli bir kısmına sahip olan Türk Müslümanların giderek kamulaştırma, toprak birleştirmeleri ve Yunanistan çiftçilerinin azınlık mallarını satın almaya teşvik edilmesi neticesinde topraklarının büyük bir kısmını kaybetmiştir. Kamulaştırma aracılığı ile Müslüman Türklerin toprak kaybının yüzde 50 civarında olduğu ileri sürülmektedir (Oran, 1999). Batı Trakya’daki kamulaştırmaların bir bölümü, her devlette görülebileceği gibi, genel kamu yararı amacı ile yapılmaktadır. Ancak Müslüman Türklere ait gayrimenkullerin kamulaştırılmasında bu gayenin güdülmediği somut uygulamalardan görülmektedir. Şimdiye dek bu amacın aşıldığı somut uygulamalardan da bu durum açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Şimdiye dek, maksadını aşan, genel kamu faydası bahanesi ile Türklere ait binlerce dönümlük arazi askeri bölge, askeri tesis, hapishane, sanayi sitesi, üniversite kampüsü ve yerleşim sahası yapmak üzere kamulaştırılmıştır. Örneğin, Gümülcine’nin Makut, Ambar Köyü ve Yahyabeyli’de yaşayan Türklere ait 4bin dönümlük tarım alanı, 1978 yılında sanayi sitesi yapılması için kamulaştırılmıştır. Ancak bu yerin büyük bir kısmı gereksinim fazlası olduğu için, kamulaştırılan arazilerin yarısından fazlası, 1985 yılından bu yana aynı köylerde yaşayan Hristiyan Yunan vatandaşı köylülere açık artırma ile kiraya verilmektedir. Yine 1978 yılında Gümülcine’ye bağlı Şapçı Nahiyesinin Sarısu Mevkiinde Müslüman Türklere ait 2000 dönüm civarı olan tarım arazisi, Sovyetlerden getirilen Pontusluların iskânı için kamulaştırılmıştır. Pontuslular, 1989 yılından bölgeye gelmeye ve tapularını almaya başlamışlardır (Şanlı, 1995).

Bu dönemde Batı Trakya'nın ülke sınırı olması sebebiyle mülk edinilmesini izin şartına bağlaya kanun yalnızca Türk Müslümanlar aleyhine uygulanmıştır. Bu yüzden Türk Müslümanların yeni gayrimenkul almaları engellenmiştir. 1992 yılından sonrasın bu türden uygulamalara rastlanılmamıştır (Human Rights Watch Report, 1992). Batı Trakya'da Müslüman Türk azınlığına uygulanan baskılar içerisinde, onarım ve inşaat ruhsatlarının verilmemesi önemli bir yer tutmaktadır. İnşaat ve tamir ruhsatı temin edemeyen Müslüman Türkler yıllarca harap evlerde yaşamalarını sürdürmek zoruna kalmıştır. 1990 yılını ilk döneminden itibaren tamir ve onarım ruhsatları verilmeye başlanmış ve bu mağduriyetler sona ermiştir (Duran, 2008).

2.7.1 Yurttaşlık haklarına dair yaşanan sorunlara Türk Hükümetlerinin yaklaşımları

Türkiye'nin Batı Trakya'da yaşayan Müslüman Türklerin problemleri ile yoğun bir şekilde ilgilendikleri dönemlerden birisi de 2005 yılı ve sonrasıdır. Bu dönemde hem iktidar milletvekilleri hem de muhalefet parti milletvekilleri konuyu TBMM gündemine taşımıştır. Bu dönemde bahsi geçen problemlerin Avrupa Birliği ve diğer uluslararası platform gündemine taşınması konusunda yoğun lobi faaliyetlerinin olduğu görülmektedir. Yurttaşlık haklarına dönük yaşanan problemler de bu dönemde uluslararası platformda yerini almıştır. İlgili dönemde ABTTF'nin de uluslararası lobicilik eylemlerinin yoğunlaştığı görülmektedir. ABTTF, 2006 yılında yaptığı yönetim kurulu toplantısında, Batı Trakya Müslüman Türklerin problemlerini ve özellikle de Yunanistan Vatandaşlık kanununun 19.maddesi sebebiyle oluşan mağduriyetler bir heyet aracılığı ile Strasburg'taki AKPM'ye getirilmiştir. Burada yapılan toplantılarda Müslüman Türklerin problemleri Türk üyelerine aktarılmıştır. 11.05.2006'da AKPM delegesi Türk Parlamenter Mehmet Tekelioğlu'nca AKPM dönem başkanına Yunan Vatandaşlık kanununun 19.maddesine dönük sözlü yanıtlanması için soru önergesi sunulmuştur (AKPM, 2006).

Türk üyelerin konuyu soru önergesi ile gündeme taşıması ve diğer üye ülke parlamenterleri ile görüşmesi olumlu neticeler vermiştir. AKPM'nin 2007 yılı Bahar Genel Kurul toplantısında Letonyalı delegeler Borss Cilevics'ce 'Avrupa'da Azınlık Koruması' başlığı altında dokuz maddeden ibaret bir önerge hazırlamıştır (AKPM, 2006).

Avrupa Birliği devletlerinde hayatlarını sürdüren azınlıkların karşı karşıya kaldıkları problemleri gündeme getiren önergenin sekizinci maddesinde, bir kısım azınlığın kimliklerinin devletlerce tanınmamasının hâlihazırda bir problem olarak

sürdüğü belirtilerek, Yunanistan'da yaşayan Batı Trakya Müslüman Türklerin karşı karşıya kaldıkları sorunlar örnek olarak verilmiştir. Yunan vatandaşlık kanunu 19.maddesi nedeni ile Yunanistan vatandaşlığından çıkartılanların karşı karşıya oldukları sorunlar açık bir biçimde dile getirilmiştir. Nihayetinde 26-29.06.2007'de yapılan AKPM oturumunda bahsi geçen önerge onaylanmıştır. Önerge doğrultusunda rapor hazırlanmasına da karar verilmiştir. Önergenin hazırlayanı Boriss Cilevics raportör olarak görevlendirilmiştir. Önergenin Makedon Azınlık için hazırlanmış olan bir diğer önerge ile birleştirilerek düzenlenmesi de karara bağlanmıştır (Duran, 2008).

2007'nin Ocak ayında gerçekleşen AKPM Genel Kurul Toplantısında Türkiye açısından önemli bir gelişme yaşanmıştır. Patrik Bartholomeos, AKPM Genel Kurulu'nda kültürler ve dinler arası diyalog konusunda bir konuşma yapmış ve 22 Ocak'ta yaptığı konuşmasında Türkiye'de "Ekümenik" Patrikhanenin ve Rum Ortodoks azınlığın tam olarak haklarından yararlanamadıklarını ancak, AB yolunda gerçekleştirilen reformların farkında olduklarını ve Türkiye'nin AB üyeliğini desteklediklerini ifade etmiştir. Aynı Genel Kurul'un 24 Ocak'taki oturumunda Türk delegasyonu üyeleri, Yunanistan Başbakanı Kostas Karamanlis'e 19. Madde gerekçesiyle vatandaşlıktan çıkarılan Batı Trakya Müslüman/Türk azınlığı mensubu 46000 kişinin vatandaşlığının iade edilip edilmeyeceğini ve azınlığın Türk kimliğini inkâr politikasını değiştirip değiştirmeyeceğini sormuşlardır (AKPM, 2007).

Bir başka gelişme 2006'nın haziran ayında yaşanmıştır. TBMM Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Heyeti, 13-17 Haziran 2006 tarihlerinde Atina ve Batı Trakya'ya 5 günlük resmî bir ziyaret gerçekleştirmiştir (Milliyet, 2009). AB kurumları, diğer üye ve aday ülke eş parlamentoları ve AB komisyonlarıyla ilişkiler yürüten Komisyon, ziyaret sırasında Yunanistan makamlarının yanı sıra Müslüman/Türk azınlığın temsilcileri ile de görüşmeler yapmıştır. Ziyaret sonucunda Batı Trakya'da yaşayan Müslüman/Türk azınlığın sorunlarının devam ettiği tespit edilmiş ve konu Komisyon üyesi milletvekillerinin yanı sıra 33 milletvekili tarafından TBMM gündemine taşınarak bir araştırma önergesi verilmiştir.

Türk azınlığın problemleri Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu toplantılarında da zaman zaman dile getirilmiştir. Komisyon'un "AB ve değerleri; ifade özgürlüğü, dinî ve kültürel değerlere saygı" konusunun tartışıldığı 56. toplantısında AP Türkiye raportörü Eurlings, Türkiye'deki azınlıkların mülk edinmesi, Heybeliada Ruhban Okulu ve azınlık vakıflarıyla ilgili şikâyetlerinin

sürdüğünü, mülklere el konulması ve satılmasına devam edildiğini, el konulan mülk sayısının 30'a çıktığını ifade etmiştir. Buna örnek olarak İstanbul Büyükkada'daki Rum yetimhanesini örnek göstermiştir. Bunun üzerine söz alan Komisyon üyesi Türk milletvekillerinden Onur Öymen ve İnci Özdemir Rum azınlığın sorunlarının dile getirildiğini ancak Batı Trakya Müslüman/Türk azınlığın yaşadığı baskı ve hak ihlallerinin hiç gündeme getirilmediğini söylemişlerdir (T.B.M.M Meclis Haber, 2006).

Bakıldığı zaman genelde Türk tarafının azınlıklarla alakalı sorunları gündemde tutması ya da girişimlerde bulunması Yunan tarafının azınlıklar sorunlarını gündeme getirmesine koştur olarak görülmüştür. Tek başına Türk azınlığın sorunları ne konuşulmuş ne de bir çözüm arayışı içerisine girilmiştir. Rum azınlığa ilişkin talepler "İlerleme Raporu" gibi hukuki bir yaptırım olmayan bununla birlikte siyasi olarak ciddi etkisi olan belgeler üzerinden AB aracılığıyla Türkiye'ye iletilirken, Batı Trakya Müslüman/Türk azınlığa ilişkin talepler aynı kanalla Yunanistan'a iletilmemektedir. Bunun sebebi, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde olması, Yunanistan'ın ise hâlihazırda AB üyesi ülke konumunda olmasıdır. Rum azınlığın sorunları ikili ilişkiler çerçevesinden ziyade Avrupa-Türkiye ilişkileri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu sayede hem Batı Trakya Müslüman/Türk azınlığına ilişkin muhtemel taleplerden uzak durulmaya hem de AB ile Türkiye karşı karşıya bırakılmaya çalışılmıştır. Türkiye AB'ye üye olmamasına rağmen, Yunanistan ile üye olduğu AK, AGİT, BM gibi örgüt platformlarında Rum azınlık koştur oluşturmaksızın Batı Trakya Müslüman/Türk azınlığın şikâyetlerini dile getirebilmelidir.

2.7.2 Yurttaşlık haklarına dair yaşanan sorunlara Yunan hükümetlerinin yaklaşımları

Batı Trakya Türklerinin ehliyet alması konusunda yaşadıkları sorun, Yunan hükümetinin 371/2008 sayılı yasa gereği ehliyet imtihanlarında azınlıklar ve Yunan dili hususunda sıkıntı yaşayan bireyler için farklı bir imtihana tabi tutulmaları ile ilgili düzenleme ile çözülmüştür (Elinyae, t.y.) Ancak bu sorunun çözümüne kadar Batı Trakya Türkleri için sürücü ehliyet almak vaadi seçimlerden seçimlere rüşvet aracı olarak kullanılmıştır (Galip, 1998). Demirbaş (1996) bu durumu, 'Türklerin NASA'dan astronot ehliyet almaları, traktör ehliyeti almalarından daha kolaydır' şeklinde ifade etmiştir.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında toplanan av silahlarından sadece bir kısmı iade edilmiştir. Şimdilerde isteyen tüm Batı Trakya Türkleri av silah ve ruhsatı alabilmektedir (Oran, 1990).

Yunanistan'da işyeri açmak, satın almak ya da satmak için bağlı olunan il valisinden izin alınması gerekmektedir. Helsinki Watch Raporuna göre Türk azınlıklar içerisinde benzin istasyonu, fabrika ya da eczane benzer işyerine sahip yoktur. Hristiyanlar ile Müslümanlar ortaklık kuramamakta, yeni bir işyeri açamamakta ya da işyeri satın alamamaktadır (Oran, 1990).

Dönemin Yunan hükümetlerinin de tutumları ile doğru orantılı olarak Batı Trakya Türklerine ait iş yerlerine sıkı denetimler ve para cezaları uygulanmıştır. 1960'lı yıllarda Gümölcine'de bulunan Naimler Kereste sahipleri vergi kaçakçılığı ile suçlanarak yargılanmışlardır. Yargılama neticesinde para cezası yanı sıra hapis cezası da uygulanmıştır. 1985 yılından sonra ise para cezaları, iş yeri sahiplerinden ziyade avukat, doktor, gazetecilere kesilmeye başlamıştır (Çelikmen, 2010).

Yakın geçmiş döneme kadar Batı Trakya Türklerinin toprakları değişik bahaneler ile ellerinden alınmıştır. Yeni toprak satın almalarına da izin verilmemiştir. Yapılmış bir çalışmada Batı Trakya Türkleri arasında gayrimenkul sahibi olanların oranı %81 olarak bulunmuştur (Çelikmen, 2010). Batı Trakya Türklerinin gayrimenkul almalarının zorlaştırılması uygulaması özellikle 1965'li yıllarda Kıbrıs sorunu sebebi ile Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin bozulduğu döneme denk gelmektedir. Yunan hükümetleri o yıllarda Kıbrıs konusunun da etkisi ile Batı Trakya Türklerinin bir kısım yurttaşlık haklarından yararlanmasını güçleştirmeye çalışmıştır. Gayrimenkul satın alınmasının engellemesine bahane olarak 1366/1938 sayılı kanunu gösteren Yunanistan hükümetleri bu kanunu özellikle Türk Müslüman azınlığın aleyhine kullanmıştır. Bir Müslüman Türk'ün, başka bir Müslüman Türk'ten ya da Hristiyan'dan gayrimenkul satın almasına bu kanun gerekçe gösterilerek olumsuz cevap verilmektedir (Yaşar, 2005).

2007 yılına kadar, Yunan hükümetleri Batı Trakya Türklerinin gayrimenkul edinmesini önleyici politikalar gütmüştür. Özellikle Yunan ırkından gelen Hristiyan yurttaşlarına Müslüman Türklerin gayrimenkullerinden satın alması durumunda yıllarca faizsiz kredi sağlamıştır. Bunun aksine Müslüman Türklerin ise devletçe sağlanan kredilerden faydalanmamasına özen göstermişlerdir (Galip, 1998). Ancak 2007 yılından sonra Yunan hükümetlerinin de bu konudaki tavrı değişmiştir. Batı

Trakya'daki Türk nüfusunun artmaya başlamasında da bu durumun etkisi olduğu söylenebilir (Çelikmen, 2010).

Yurttaşlık sorunlarından birisi de kamu kurumlarında Türk Müslüman azınlığın yeterince istihdam edilmemesidir. Bu konuda ayrımcılık yapılmıştır. 14.02.2008 tarihinde Yunanistan Dışişleri Bakanı Bakoyanni, Amerika'da (Washington Uluslararası Stratejik Araştırmalar Merkezi CSIS) yapmış olduğu basın toplantısında sorulan bir soruya Yunanistan'da Türk Müslüman azınlığa kamuda istihdamda pozitif ayrımcılık uygulandığını ve kamu kurumlarında istihdamın azınlık oranı %0,5 kontenjan ayrıldığını ileri sürmüştür. Ancak söylenen sözler ile yaşananların örtüşmediği görülmektedir. Milletvekili Hacıosman Meclis Komisyonunda yapmış olduğu konuşmada 2003-2007 arasında Rodop Vali Yardımcılığı yaptığını, nüfusun yarısının Türk Müslüman azınlıktan oluşmasına karşın Rodop Valiliğinde Türk Müslüman azınlıktan yalnızca 1 memurun istihdam edildiğini ileri sürmüştür (Trakya'nın Sesi, 2008). Geçmişten bu yana süren bu ayrımcı politikalarla ilgili 2020 tarihinde Millet gazetesinde çıkan habere göre uygulanan Türk kimliğinin inkâr edilmesi ve yok sayılması siyasetinin sürdüğü anlaşılmaktadır (Millet, 2020).

Batı Trakya yöresinde Türk Müslümanların göç etmesinin en önemli sebeplerinden birisi işsizliktir. Türk Müslümanlar işsizlik sorunu ile mücadele edebilmek için başka bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu duruma ayrıca onlara uygulanan istihdamda yaşanan ayrımcılık da eklenmiştir. Yurttaşlık haklarında dair yaşanan sorunlardan bir diğeri de haksız bir şekilde vatandaşlıktan çıkarılma uygulamasıdır. Yunan hükümetleri Batı Trakya'daki Türk Müslüman yoğunluğunu Yunanlar lehine azaltmak amacı ile 1955/3370 sayılı Yunan Vatandaşlık Kanunu 19.maddesini uygulamışlardır. 43 senelik uygulama sırasında oluşan mağduriyetler kanun geriye işlemediği için çözülememektedir. 19.maddenin uygulamasında vatandaşlıktan çıkartma işlemi, mağdura 60 günlük idari dava açma süresi geçtikten sonra Yunan hükümeti tarafından bildirilmiştir. Yunan hükümetlerinin bu konudaki tavrı itiraz edilmesini engellemek yönünde olmuştur. Dolayısı ile 60 günlük idari dava açma süresi geçirildiği için mağduriyet mahkemeye taşınamamakta ve iç hukuk yolu da tüketilmiş olmaktadır. İç hukuk yolu kullanılmadığı için de mağdurlar doğrudan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuramamıştır (Duran, 2008).

Yunanistan yasalarının vatandaşın vatandaşlığını kaybetmesine dönük tek kaynağı olan 19.madde içeriğine yalnızca 'başka ırktan' Yunan vatandaşını sokması,

'eşitlik' prensibine aykırıdır. Bu durum 'yasalara karşı kanun aracılığı ile hile' yapılması durumudur. Ayrıca 19.madde Yunanistan Anayasasının 'kişisel ve toplumsal haklar' başlığında dördüncü maddenin birinci ve üçüncü fıkralarına da aykırıdır. 4.madde 1.fıkraya göre 'Yunanistan vatandaşları kanunlar önünde eşittir'. 4.madde üçüncü fıkraya göre ise, 'Yunanistan vatandaşları, yasanın öngördüğü özelliklere sahip bulunanlardır'. Yunanistan vatandaşlığından çıkartılmaya, yalnızca kanunların öngördüğü şartlar ve işlemler çerçevesinde, yabancı ülkede kendi arzusu ile yabancı vatandaşlık kazanılması ya da milli çıkarlara aykırı hizmet üstlenilmesi durumunda izin verilir'. Bu durum, Anayasasının beşinci maddesinin ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkralarına da aykırılık oluşturmaktadır. 5.madde ikinci fıkra hükmüne göre;

"Yunanistan devleti sınırları içinde bulunan herkesin, etnik, ırki ya da dil ve din veya siyasi bağlılık ayrımı yapılmaksızın hayatları, şerefleri ve özgürlükleri tam olarak korunur. İstisnalara uluslararası hukuk tarafından öngörülen durumlarda müsaade edilir". 5.madde üçüncü fıkrada ise, 'kişi özgürlüğü dokunulmazdır. Kanun tarafından ve kanundaki gibi öngörülmedikçe hiç kimse kovuşturulamaz, gözaltına alınamaz, tutuklanamaz veya başka bir şekilde sınırlandırılmaya tabi tutulamaz' hükmü bulunmaktadır. 5.madde dördüncü fıkrada ise, 'Her Yunanlı hakkında, ülke içinde özgürce dolaşmasını veya yerleşmesini, aynı zamanda ülkeden özgürce çıkmasını veya ülkeye girmesini sınırlayıcı kişisel yönetsel önlemler almak yasaktır" (Çavuşoğlu, 2007).

Yunanistan hükümetleri 1998 yılında sona erdirdiği bu uygulamayla kendi mevzuatlarının yanında Lozan Anlaşmasının 37.ve 38.maddelerini de çiğnemiştir. Anlaşmanın 45.maddesi ile Yunanistan, Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklarına vermiş olduğu hakları kendi ülkesinde yerleşik Müslüman azınlığa tanımaya zorunlu kılınmıştır. Bu yüzden 38.madde Yunanistan hükümeti, Yunanistan da ikamet eden herkesin doğum, bir ulusal topluluktan olma, soy, dil veya din ayrı yapmaksızın, yaşamlarını ve özgürlüklerini korumayı eksiksiz ve tam olarak sağlamayı yükümlenir. 38.maddenin üçüncü paragrafı ile de Türk Müslüman azınlık tüm Yunanistan ırklarına uygulanan ve Yunan hükümetlerince ulusal savunma amacı ile veya kamu düzeninin sağlanması için, ülkenin bütünü ya da bir kısmında alınabilecek önlemler saklı kalması koşulu ile göç etme ve dolaşım özgürlüklerinden eksiksiz faydalanabilecektir. 37.madde hükmüne göre Yunanistan, 37.maddeden 44.maddeye kadar olan hükümleri temel yasalar olarak tanımayı, hiçbir uygulamanın

bu durum ile çelişmemesi ve hiçbir yasal hükmün bahsi geçen hükümlerden üstün görülmemesini yükümlüdür (Duran, 2008).

1955 yılında çıkarılan bu kanun Yunanistan Anayasa'sının 28.maddesine de aykırılık içermektedir. Bu maddeye göre yasa ile onaylanan uluslararası anlaşma ve sözleşmeler, Yunanistan iç mevzuatının ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Anlaşma ve sözleşmeler kendisine ters düşen yasalara göre üstünlüğe sahiptirler (Çavuşoğlu, 2007). Lozan anlaşması da uluslararası bir anlaşma olduğundan bu anlaşma ile çelişen bir kanun yapılması hem anlaşmanın kendisini hem de Anayasayı ihlal etmektedir (Duran, 2008).

2.8 Müftülük Sorunu

Sevr Barış Anlaşmasında ve Lozan Barış Anlaşmasında azınlıkların her çeşit dini hürriyetleri güvence altına alınmış olmasına karşın müftülük kurumundan bahsedilmemiştir. Müftülük makamı ayrıntılı olarak 1913 Atina Anlaşması ile düzenlenmiş ve 2345/1920 sayılı kanun ile iç hukukta yer almıştır. Bu sayede müftülük kurumunun yetki ve görevleri ayrıntılı bir şekilde kanun ile düzenlenmiştir. Kanuna göre; müftülük makamı, Müslümanlarca seçilecektir. Yalnızca Mezhepler Bakanı uygun bulmadığı müftü adayını listeden çıkarabilecektir. Müftülük makamı din ve öğretim görevlilerini denetleyecek, Cemaat İdare Heyetlerinin medrese, cami, vakıf, medrese gelirlerini denetim altında tutacaktır. Müslüman azınlıklar arasında boşanma, evlenme, miras, nafaka ve benzeri hukuk konularında kararlar alacaktır. Anlaşma ayrıca, Atina'da Yunanlı Müslümanların dini önderi olacak kişinin Yunan Kralınca seçilen 3 aday içinden seçilmesini ve Yunanistan'daki tüm müftülerin atanacak olan bir baş müftü aracılığı ile yönetilmesini kapsamaktadır. Ancak bahsi geçen hüküm, hiç uygulanmamıştır (Skordas, 2002).

2345/1920 sayılı kanun, Cemaat İdare Heyetlerine ilişkin 12.maddesi haricindeki hiçbir maddesi yürürlüğe girmemiştir. 1920 yılından sonra İskeçe, Dedeağaç ve Gümülcine'de görev yapan müftüler özel bir Kral iradesi ile göreve atanmışlardır (Yaşar, 2005). Baş müftünün olmadığı Batı Trakya'da müftüler Müslüman cemaatin temsilcisi durumundadırlar. Özellikle 1985 senesinde vefat eden Gümülcine Müftüsü Hüseyin Mustafa, zaman ile Batı Trakya azınlığının sosyopolitik lideri ve birlik sembolü olmuştur. Vefatının arkasında Yunan makamlarının Mısır'da eğitim almış bir din adamı olan ve Yunan hükümetlerine yakınlığı ile bilinen İmam Rüştü Ethem'i müftü vekili olarak görevlendirmesi azınlık üyelerinin önemli tepkisine yol açmıştır. Azınlık hayatını doğrudan etkileyen bu durum karşısında,

atanmış müftüleri destekleyenler Yunancı damgası, seçilmişler ise Türkiyeciler damgası yiyerek bölünmüşlük yaratılmıştır. Şimdilerde ise azınlıklar müftülük makamları ile olan işlerini atanmış müftüler ile yapabilmekte, seçilmiş müftüler ise sembolik olmaktan öteye geçememektedir (Çelikmen, 2010).

Azınlığın müftü seçimini kendisinin yapma talebinin üç temel dayanağı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi 1913 Atina Antlaşması'nın müftülerin seçilmesi ile ilgili maddesidir. 1913 Atina Antlaşması o dönemde Yunanistan'a bırakılan topraklar ile sınırlıdır. Batı Trakya bu topraklara dahil değildir. Bununla beraber aynı antlaşmanın üç numaralı protokolü Yunanistan'ın tüm topraklarını içermiştir. Bu Protokole göre, Yunan makamları, müftülerin, azınlık üye seçimleri neticesi göreve gelmelerini kabul etmekle yükümlüdür. İkincisi, azınlıklar 2345/1920 sayılı kanunu ile sürmektedirler. Bu kanun, 1913 Antlaşmasının Yunanistan'ın iç hukukuna girmiş biçimindedir. Kanunun altıncı maddesi detaylı bir şekilde müftü seçimini açıklamaktadır. Bu kanunun Kral İradesiyle yürürlük kazanan tek maddesi on ikinci maddesidir. Bu yüzden 1920 senesinden bu yana müftüler sürekli atama ile göreve getirilmiştir. Hem 1920 tarihli 2345 sayılı yasanın yürürlük kazanmamış olması, hem de Batı Trakya'da müftülerin şimdiye kadar atama ile göreve başlamış olması, azınlıkların bu yasayı kendi lehlerine hukuki bir dayanak şeklinde kullanmasını güçleştirmektedir. Üçüncüsü ise azınlığın ileri gelenleri, İstanbul Rum Ortodoks Patriğinin Sen Sinod Meclisince seçildiğine vurgu yapmakta ve Batı Trakya müftülerinin de mütekabiliyet prensibine uygun bir şekilde seçim ile göreve gelmesi gerekliliğini ileri sürmektedirler (Çelikmen, 2010, s. 59).

1980 senesinde azınlığın müftülük seçimleri ile alakalı yaşadıkları problemler bitmemiş ve azınlık üyeleri, Yunan makamlarının görevlendirdikleri müftüleri kabul etmemişlerdir. Yunanistan yetkilileri, 25.12.1990 yılında çıkardıkları '*Batı Trakya'da Müftülük Müessesesi ve İlahiyat Okulu Kurulmasına İlişkin Esasları Düzenleyen Kanun Hükmünde Kararname*' ile 2345/1920 tarihli kanunu iptal etmiş ve Batı Trakya'da müftülük makamının bağlı kalması gereken kuralları yeniden dizayn etmiştir. 19.01.1991 tarihinde yapılan Batı Trakya Azınlık Yüksek Kurulu 25.12.1990 tarihli kararnameyi tanımadığını bildirmiştir. Benzer biçimde Gümülcineliler de kararnameyi tanımayacaklarını bildirmişlerdir. 28.12.1990 tarihinde müftüler kendileri seçmiştir. Bu kararnamenin gayesi şimdiye dek devam eden müftü seçimi hususunda idarenin tek yetkili olarak saptamanın yanı sıra seçilecek müftünün daha sonra idarenin iradesi haricine çıkmasına mani olmaktır.

Bahsi geçen kararname, 1913 Atina Antlaşmasının üç numaralı protokolüne, 1923 Lozan Barış Antlaşmasına ve Yunanistan'ın Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı kapsamında kabul ettiği yükümlülüklerle karşı bir özelliğe sahiptir. Buna karşın, Yunanistan hükümeti, 22.08.1991 yılında cemaatin kabul etmediği birini İskeçe Müftüsü olarak görevlendirmiştir. 23.08.1991 günü Cuma namazından hemen sonrasında, İskeçe Müslüman Türk Cemaati, toplu bir şekilde müftülük makamına yürümek istemiştir. Polis protestoyu engellemiştir. 14 saat süren bir oturma eylemi yapmış ancak ilerleyen saatlerde yapılan polisin aşırı müdahalesi ile gösteri sonlandırılmıştır (Yaşar, 2005).

2010 yılı itibariyle Dimetoka'daki müftü kaymakamı haricinde İskeçe'de 2, Gümülcine'de 2 olmak üzere 4 müftü vardır. Oysaki Gümülcine'de 1, İskeçe'de de 1 adet müftü olması gereklidir. Bu müftülerden birisi atanmış ve resmen müftülük görevini yürütmektedir. Gümülcine'de bahsi geçen tarihte Hafız Meço Cemali ve İskeçe'de Mehmet Emin Şinikoğlu müftülük görevini yapmaktadırlar. Diğer müftüler ise sembolik de olsa azınlık aracılığı ile seçilmiştir. Türkiye'nin de desteklemiş olduğu ve İslam devletleri nezdindeki toplantılara Türkiye'nin teşebbüsleri ile Batı Trakya Türk-Müslüman toplumunu temsilen davet edile müftülerdir. Gümülcine'de İbrahim Şerif İskeçe'de ise Ahmet Mete müftülük görevini yapmışlardır (Çelikmen, 2010, s. 58).

2.8.1 Müftülük sorununa Türk hükümetlerinin yaklaşımları

Batı Trakya'da müftülerin atama ile değil de Müslüman Türk azınlık aracılığı ile seçilmesi Türk hükümetlerinin genel politikası olmuştur. Bu politikanın devamını Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'da sergilemiştir. Erdoğan bu isteğini dönemin Yunanistan Başbakanı Çıpras'a da iletmiştir. Erdoğan'ın bu politikası İskeçe ve Gümülcine atanmış müftülerinin emekliliğe sevk edilmesi için hazırlandığı ileri sürülen yasal düzenlemede kendisini göstermiştir.

Yunanistan Başbakanı Aleksis Çıpras'ın emri ile Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ve Yunan meclisine getirilen çalışmada, Gümülcine Müftüsü Cemali Meço ve İskeçe Müftüsü Mehmet Emin Şinikoğlu'nun yaş sebebi ile zorunlu olarak emekliye sevk edilmeleri öngörülmekteydi. Bahsi geçen düzenlemenin kanunlaşması durumunda, o dönemde 81 yaşındaki Meço ve 78 yaşındaki Şinikoğlu iki ay içinde emekli edilecek. Yunanistan mevzuatına göre Yunan hükümeti Gümülcine ve İskeçe'deki müftülüklerine geçici olarak *müftü naibi* görevlendirecek. Yunanistan medyası daha öncesinde Şinikoğlu ve Meço'nun Eğitim Bakanı Kostos Gavroğlu

aracılığı ile Atina'ya davet edilerek istifa etmelerini istemiş ancak müftüler, 2022 yılına kadar görevde kalmaları hususunda kararnamelerin olduğunu gerekçe göstererek istifa etmeyi reddettikleri ileri sürülmüştür. Yine Yunan basınında çıkan haberlere göre Atina'da çıkan yangın döneminde bu şekilde bir kararın verilmesi insanlarda soru işareti bırakırken, Başbakan Çıpras'ın '*Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın hatırı için bu şekilde bir harekette bulunduğu*' değerlendirmesini yapmıştır.

Çıpras, daha öncesinde yapmış olduğu beyanatta, atanmış müftünün Batı Trakya'daki azınlığın önemli bir kısmınca tanınmadığını belirterek, bu hususun Yunan vatandaşı Müslümanlar ile görüşerek kalıcı bir biçimde düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Eğitim Bakanı Kostas Gavroğlu da benzer şekilde '*Azınlık toplumunun geçmişte çılgın bir biçimde baskılar, politikalar ve kabul edilemez mevzuatla karşı karşıya kaldığını*' belirterek, hükümetin Müslüman azınlığa saygılı bir siyaset takip etmek arzusunda olduğunu ifade etmişti (AA, 2021).

2.8.2 Müftülük sorununa Yunan Hükümetlerinin yaklaşımları

Yunan Hükümetleri Müslüman Türk azınlığın kendi müftüsünü kendisinin seçmesine sıcak bakmamış ve çoğu zaman seçilmiş aday haricinde atanmış müftüler görevlendirilmiştir. Atanmış müftülere temsil ve bazı konularda yetki vermiş, seçilmiş müftüleri ise görmezden gelmiş hatta bazen cezalandırma yoluna gitmiştir. Gümölcine seçilmiş Müftüsü İbrahim Şerif, Kandil sebebi ile mesaj yayınlama, tahinli müftünün varlığına rağmen müftü kıyafeti giymek sureti ile müftü gibi davranıp kendisini müftü şeklinde isimlendirmek suçlarından dava edilmiş ve 21.10.1996 tarihinde bu karar aleyhine Yargıtay yoluna gidilmiştir. Yunanistan yönetimi, '*Din önderlerinin yetkilerini ele geçirdiği*' gerekçesi ile seçilmiş müftüler aleyhine devamlı dava açma yoluna gitmiştir. İskeçe'de seçilmiş müftü Mehmet Emin Ağa ve Gümölcine'de seçilmiş müftü İbrahim Şerif, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına ve sonrasında Yunan mahkemelerinde normal koşullarda emsal dava şeklinde kabul görmesi gereken Yunan Temyiz Mahkemesinin kararına karşın, değişik cezalar ile karşılaşmışlardır. Son yıllarda Müftü Mehmet Emin Ağa, bazı zamanlarda Yunanistan'ın ücra yerlerinde yapılan mahkemeler arasında gidip gelmek zorunda bırakılmış, bu sebeple maddi zararlara, manevi baskılara ve kötüleşen sağlık sorunları sebebiyle önemli fiziki sorunlara maruz bırakılmıştır. Uzun süreli mücadelesi süresince Müftü Ağa'ya birçok kez fiziki saldırı yapılmış, yaralanmış ve hapis cezası almıştır. En son fiziki saldırı 25.04.2003 tarihinde, sabah

namazının sonrasında gerçekleşmiştir. 1993-2003 arası Mehmet Emin Ağa azınlıklara verdiği 49 beyanından dolayı Yunan hükümetlerince 20 dolayında dava ile dava edilmiştir. Müftü temyizlerden sonra 63 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Ağa, yaklaşık 6 ay hapiste kalmış ve ağır sağlık problemleri sebebi ile tahliye edilmiştir. Mahkeme kararlarının bazıları kefalete çevrilmiştir. AİHM kararları sebebi ile İskeçe müftüsü açılan davalar tedrici olarak beraat etmiştir. Yunanistan hükümeti, AİHM kararlarına karşın şimdiye dek Mehmet Emin Ağa'ya tazminat ödemediği gibi yetkisini de tanımamıştır (Yaşar, 2005).

Diğer yandan Yunan hükümetince atanmış olan Gümölcine Müftüsü Meço Cemali, İslam ülkelerindeki müftülerin atama ile göreve geldiğine vurgu yaparak yapılanın doğru olduğunu savunmaktadırlar. Ancak, Cemali'nin görmezden geldiği husus, birinin azınlık müftüsü olması diğerinin de hali hazırda nüfusunun çoğunluğu ve yöneticileri Müslüman olan bir devletin müftüsü olmasından ibarettir. Bu 2 müftünün aynı süreç ile seçilmesi olası görülmemektedir (Yaşar, 2005).

2.9 Eğitim Alanında Karşılaşılan Sorunlar

Batı Trakya'da yaşayan azınlık Türklerin eğitimi konusu, uluslararası sözleşmeler ve Türkiye Yunanistan arasında yapılan ikili sözleşmeler ile garanti altına alınmıştır. Lozan Barış Antlaşmasınının 40.-41. Maddelerinde Türk Müslüman azınlığa eğitim hususunda daha geniş haklar verilmiştir. 8.-40.maddelerinde Türk Müslüman azınlığın kendi ana dilinin serbest bir biçimde kullanacağı okullar açma, yönetme ve denetleme hakları yer almıştır. 9.-41.maddelerinde devletin, Müslümanların büyük miktarda buldukları yerlerde kendi dillerinde eğitim almaları konusunda gerekli kolaylıkların sağlanacağı ve Müslümanlara yerel ve genel bütçeden para tahsis edileceği belirtilmektedir (Akdeniz, 2015).

Yunanistan ile Türkiye arasında eğitim hususunda imzalanmış en eski anlaşma 1913 Atina Muahednamesinin 3 numaralı protokolüdür. Bu protokolün 15.maddesinde;

“Müslüman özel okulları ve bu arada, Selanik'teki Mithat Paşa sanat ve meslek okulu tanınacak ve bunların gereksinmelerini karşılamak için baştan beri ellerinde buldukları gelir kaynaklarına saygı gösterilecektir. Mevcut bulunan veya üçüncü kişilere veya Müslüman eşraf tarafından oluşturulacak yerel komisyonlar tarafından bundan sonra kurulacak olan Müslüman özel okulları da aynı biçimde mütalaa edilecektir. Baş müftü, müftüler ve Helen Devletinin Kamu Eğitim

Müfettişleri bu okulları teftiş edebileceklerdir. Eğitim, resmi programla uyarlı ve Yunan dili zorunlu olarak, Türkçe yapılacaktır” (Oran, 1991).

Lozan sonrasında, Türk azınlığın eğitimi hususunda değişik sorunlar ile karşı karşıya kalmış ve azınlık Türkler büyük imkânsızlıklar içerisinde eğitim yapmak durumunda kalmıştır. Batı Trakya Türklerinin ana dili Türkçe olan kitapları Türkiye’den getirtilmek mecburiyetinde bırakılmıştır. Ayrıca gelen tüm kitaplar para ile satılmaktadır (Kırlıdökme, 2005).

“Türkiye’den gelen okul kitaplarını azınlık okulları müfettişinin bu okul kitaplarını mühürlemeyip geciktirdiği ve böylece tedrisattan menettiği”; "Bütün okul kitaplarımız gelmiştir. İsteyenler hükümet binasının altında Molla Ali efendinin kırtasiye dükkânından temin edebilir"(Akdeniz, 2015).

Batı Trakya topraklarının Bulgar yönetiminden Yunan yönetimine geçtiği 1920’li yıllarda Batı Trakya’da 86 adet Türk İlkokulu bulunmaktaydı (Vulgaridu, 2011). 1929 yılı Kasım’ında Gümülcine’de Latin harfleri ile eğitim yapılan ilk özel azınlık okulu faaliyete başlamıştır (Akdeniz, 2015).

Batı Trakya’daki Türklerin eğitim sorunlarının 2000’li yıllarda da devam ettiği görülmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi 2007 yılı görüşmelerinde; Batı Trakya Türklerinin en önemli problemlerinden birinin de eğitim problemi olduğu vurgulanarak, Yunan hükümetlerinin Batı Trakya Türklerinin asimile edilmeye çalışıldığı ve eğitim haklarından mahrum bırakıldığı ifade edilmiştir. Gümülcine nüfusunun yarısının Türklerden oluşmasına rağmen 25 Yunan ortaokulu ve lise bulunmakta; azınlıkların ise sadece 1 okulu bulunmaktadır. Yine İskeçe nüfusunun yaklaşık % 40’ının Türklerden oluşmasına rağmen, 37 Yunan devlet lisesine karşın sadece 1 azınlık lisesi bulunmaktadır. Yine Yunanistan’ın Türkiye’de bulunan üniversitelerden mezunların diplomalarının denkliklerini tanımadığı da bu görüşmelerde ifade edilmiştir (T.B.M.M Meclis Haber; 2007).

2.9.1 Eğitim alanında karşılaşılan sorunlara Türk Hükümetlerinin yaklaşımları

Yunan hükümetlerinin Arap harflerinin özendirilmesi ve Latin alfabesi kullanımı konusunda sınırlamaların getirilmesi Batı Trakya Türkleri arasında ikiliklere sebep olarak kitlesel olarak Türkiye’de göç hareketinin başlamasına sebep olmuştur. 1934’lü yıllarda dönemin Türk hükümeti, bu göç hareketinin yerinde incelemek

üzere bölgeye gönderilerek, bölge halkının göç etme sebepleri araştırılmıştır. Bu araştırma neticesinde hazırlanan raporda göç hareketinin,

“Köylerde okul ve öğretmen yetersizliği nedeniyle çocuklarını eğitememeleri ve eğitim-öğretim masraflarının Türk azınlık üzerinde yarattığı külfet, Okullarda Arap harfli Türkçe ile mi yoksa Latin harfli Türkçe ile mi eğitim öğretim yapılması noktasında halk arasında çıkan itilaf” sebepleri ile yapıldığı yer almıştır (Öksüz, 2006).

Türk-Yunan ilişkileri, 2.Dünya Savaşı ve Yunan iç savaşı sebebiyle güncelliğini yitirdiği bir dönemdir. Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın Batı Trakya ziyareti bölge Türklerinin rahatlamasına kısmen de olsa sebep olmuştur. İki devlet arasındaki ilişkiyi geliştirmek için 1951 senesinde, *İkamet, Ticaret, Seyr-ü Sefain Anlaşması ve Kültür Anlaşması* imzalanmıştır. Ancak bu anlaşma da Batı Trakya Türklerinin sorunlarının çözümü olmamıştır. Bu anlaşma bölgedeki orta öğretim sorununu çözmemiştir. Hatta 1952 senesinde Gümülcine’de eğitim faaliyetine başlayan Celal BAYAR Lisesi’de bahsi geçen anlaşmanın neticesinde değil de ‘Azınlık Lisesi Kanunu’ ile faaliyetine başlamıştır (Özgüç, 1974). Yine *Kültür Anlaşması* kapsamında; Batı Trakya Türk azınlıklarının eğitim öğretimini güçlendirmek maksadıyla kontenjan öğretmenleri bölgeye gönderilmiştir. Batı Trakya’lı öğretmenler, Türkiye’de meslek kurslarında eğitim almışlardır. Bölgeden gelen Türk öğrenciler, ‘Türkiye İlköğretim Okulları’na gönderilerek formasyonlu eğitim şeklinde 1960-1961 yıllarından itibaren Türk azınlık okullarında istihdam edilmeye başlanmıştır (Erdem, 2003).

Yukarıda bahsi geçen süreçte 3065/1954 sayılı kanun neticesinde okullara ‘Müslüman’ değil de ‘Türk’ kelimesini içeren levhalar asılmıştır. Yine bu yasanın 2.maddesine dayanarak hazırlanan azınlık ilkokullarına ait ‘Müfredat Programı’ 1957-1958 eğitim öğretim döneminden sonra okullarda on dokuz yıl boyunca uygulanmıştır. 1963-1974 yılları arasında ise ‘Türk okulu’ ifadesinden vazgeçilerek ‘Azınlık’, ‘Müslüman’, ‘Muhammedi’ anlamına gelen ‘M/KON SHOLION’ terimi kullanılmıştır (Erdem, 2003). 1109/1972 sayılı kanun ile de ‘Türk okulu’ ifadesi resmen sonlandırılarak ‘Azınlık Okulu’ ifadesi kullanılmıştır. 694/1977 ile 695/1977 sayılı kanunlar ile Yunan hükümetleri, ‘Batı Trakya Türk Eğitim Kurumları’ nı denetleme ve elinde tutma hakkına sahip olmuştur (Erdem, 2003).

Adnan Menderes’in Başbakanlığı döneminde Yunanistan ziyaret edilerek Balkan İttifakının kurulması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemlerde yoğun

bir şekilde Batı Trakya'dan Türkiye'ye geçişler yaşanmaktadır. Türk hükümetleri ise bu yasa dışı yollardan ülkeye girişlerin engellenmesi yönünde sıkı kontroller yapılmış ve yakalanan göçmenler sınır dışı edilmiştir (Dünya Gazetesi, 7 Şubat 1953). Bu durum Batı Trakya'da yaşayan Türklerin Yunanistan'daki hayatlarından mutlu olmadıkları ve geri iade edilebilme olasılığına rağmen ana yurda dönmeye çalıştıklarını göstermektedir. Benzer sıkıntıların yaşandığı Başbakan Menderes'in Yunanistan ziyareti sırasında yaşanan bir olayda da görülmektedir. Gümüllüce Türklerinden Menderes'e yapılan bazı şikâyet ve istekler arasında; Batı Trakya Türklerinin yaşadığı sıkıntılar görülmektedir. Bu şikâyetler arasında; Türk okullarının yönetimi ile alakalı olarak, özellikle de devlet bütçesinin adaletli bir biçimde dağıtımının yapılmadığını, Türk inkılabına aykırı Arapça ders verilen okullara daha çok bütçeden pay ayrıldığı iddiaları yer almaktadır (Öztürk, 2014).

Batı Trakya Türklerinin eğitim sorunu 2007 yılı Meclis görüşmelerinde de yer almıştır. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül azınlık okullarına Yunanistan tarafından atanan üç yıllık pedagoji okullarından mezun olan niteliksiz öğretmenlerin atandığını ifade etmiştir. Bu öğretmenlerin hem Türkçe hem de Yunan dilinde yetersizlikleri dile getirilmiştir (T.B.M.M. Meclis Haber, t.y.). Bu sorun Amerika'nın 2005 yılı Yunanistan İnsan Hakları Raporunda da yer almıştır. Azınlığın Batı Trakya'daki azınlık okulu eğitiminden ve kalitesinden hoşnut olmadıkları, devletin memuru olan Selanik Özel Pedagoji Akademisi (SÖPA)'lı öğretmenlerin eğitim verme konusunda yetersiz olduğu şikâyetleri bu raporda yer almıştır (U.S. Department of State, 2006).

2.9.2 Eğitim alanında karşılaşılan sorunlara Yunan hükümetlerinin yaklaşımları

Yunan hükümeti, Arapça eğitimi özendirmeye çalışarak Batı Trakya'da yaşayan Türklerin Türkiye ile irtibatını kesmeyi amaçlamıştır. Ayrıca Yunan dilinin öğretimini de zorunlu tutarak onların Yunan kültürü ile kaynaşmasına gayret etmişlerdir (Çeçen, 1986). Bu durum Batı Trakya Türkleri arasında da ikiliklere sebep olmuştur. Türkleri bir kısmı laik cumhuriyet sistemini benimsemesini ve Türkçe eğitimi savunurken, diğer kısmı Arapça eğitimi savunarak muhafazakar yaşamı tercih etmişlerdir. Muhafazakarlar laikleri yobazlık, gavurluk, zındıklık gibi terimlerle suçlarken; laikler de muhafazakarları gericilik, yobazlık, Arapçılık ile suçlamışlardır. Muhafazakarlar çocuklarını eğitim için 'gavur memleketi' olarak gördükleri Türkiye'ye değil de; Mısır'a, Suudi Arabistan'a, Libya'ya göndermişlerdir (Halil, 2007).

Yunan hükümetleri, 1928’li yıllardan sonra Batı Trakya Türk azınlığının eğitim konusuna özellikle Lozan sonrasında daha dikkatli olduğu gözlenmektedir. Balkanlardaki siyasi durum ve İtalya’nın Yunanistan’a dönük tutumu, Venizelos’un Türkiye ile ilişkilerinde daha dikkatli tutum sergilemesine sebep olmuştur. Bu sayede Ankara Anlaşmasına gelinen süreçte azınlık üstündeki politikalar daha akılcı bir süreçte devam etmiştir. Batı Trakya Türk okullarının ihtiyaçları için 1929-1930’lu yıllarda eğitim alanında 4.489.000 drahmi bütçe ayrılmıştır. Bu bütçe o dönem için önemli bir miktardır. Azınlığa öğretmen seçiminde daha geniş serbestlikler sağlanmıştır. Bu dönemlerde Yunan hükümetleri karar verici pozisyonda değil de onay makamı şeklinde görev yapmıştır (Divani, 1999). Türkiye’de Latin alfabesinin kabul edilmesine rağmen Batı Trakya Türklerinin Arap harfleri ile eğitime devam etmesi ve medrese eğitimini özendiriliyor olması, Türklerin reformlardan kopmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum yine Venizelos’un Başbakan olması ile değişmiştir. Venizelos Başbakan olunca Latin harfleri ile eğitim yapılabilmesine olanak tanıyan yazılı bir emir vererek Latin alfabesinin kullanılmasının önünü açmıştır (Karlıdökme, 2005). Bu süreçte yaşanan yumuşama ile 1930-1941 döneminde Gümülcine Türk konsoloslğu aracılığı ile her yıl 5 ile 8 arası öğrenci Türkiye’ye öğretmen ihtiyacının giderilmesi için gönderilmiştir (Öksüz, 2006).

1952’li yıllarda Türkiye ve Yunanistan arasında yumuşamanın olduğu, Yunan Kralı Paulos ile eşinin Türkiye ziyareti ile de gözlenmiştir. Bu ziyaret ile iki ülke arasında yaşanan yakınlaşmadan duyulan memnuniyet dile getirilerek çeşitli anlaşmalar yapılmıştır. Bu dönemde Gümülcine’de ‘Celal Bayar Türk Lisesi’ azınlık okulu açılmış, bu okulda eğitim verecek Batı Trakyalı Türk öğretmenlerin Türkiye’de mesleki kurs eğitimi almaları, Türk öğrencilerin Türkiye’deki öğretmen okullarına parasız yatılı katılmaları ve ‘formasyonlu öğretmen’ istihdamının sağlanması bu ilişkiler neticesinde olmuştur (Oran, 1991).

2.10 Vakıflar Konusunda Yaşanan Sorunlar

Müslüman vakıfların gelirleri eğitime tahsis edilmekteydi. Yunanistan’da vakıfların yönetimine dönük olarak 2345-1920 sayılı kanunda yer alan hükümler haricinde, vakıflar konusunda herhangi bir iç mevzuat bulunmamaktadır. Bu yüzden, eğitim ile alakalı vakıflar Cemaat İdare Heyetleri tarafından, dini vakıflarsa mütevellilerce yönetilmekteydi. 1945 yılından sonra şehirlerdeki tüm vakıflar Cemaat İdare Heyetlerince yönetilmeye başlanmıştır. 1964 tarihinde bu uygulama sona ermiş ve eğitim vakıfları ile dini vakıfların idaresi yeniden ayrı uygulamalar

yapılmıştır. 1967 Cunta yönetiminden sonra ise eğitim vakıflarını yöneten heyetleri, dini vakıfları ise müftü başkanlığındaki bir mütevelli heyeti idare etmeye başlamıştır. Cunta yönetimi ayrıca belirtilen tarihe kadar mütevellilerce belirlenen vakıf müdürlerini de kendisi atamamıştır. Cunta yönetimi bittikten sonra ise cuntanın göreve getirdiği Cemaat İdare Heyeti ile müdürler yönetimde kalmaya devam etmişlerdir (Oran, 1991).

12 Kasım 1980 yılında yasalaşan 1091 sayılı Kanun, vakıf yönetim kurulunun belirlenmesini azınlığa devretmiş, özellikle mali konularda devletin denetimini artırmış ve azınlığın bu hususlarda uluslararası sözleşmelerde garanti altına alınmış hakları sınırlandırılmıştır. İlgili yasanın 20/1.maddesi, yasanın yürürlüğe gireceği zamana kadarki vakıf mütevelli heyetince vakıf mallarının envanterinin çıkarılmasını ve vergi dairelerine bildirimini mecburi kılmıştır. Aksi durumda kamu idaresi bu malları geri alabilecektir (U.S. Department of State, 1999). Vakıfların mallarının önemli bir kısmının Osmanlı İmparatorluğu döneminden kaldığı ve birçok resmi belgenin yüzyıllarca süren savaşlar ve yer değiştirmeler neticesinde yok olduğu farz edilirse, yukarıda bahsi geçen maddenin konulmasındaki asıl gayenin, olabildiğince vakıf malının Yunan kamu idaresince el konulması olduğu görülmektedir (Duran, 2008).

1980 yılı Kasım ayında yasalaşan 1091 sayılı vakıflar kanunu hem Batı Trakya azınlığın hem de Türkiye'nin büyük tepkisi ile karşılaşmıştır. 10 yıldan fazla süre bu kanun uygulanmadan kalmıştır. 3 Ocak 1991 yılında Yunan Hükümeti yeni bir kararname yayınlamıştır. Bahsi geçen kararnamede, vakıfların yönetimini devralacak mütevelli heyetine seçilecek adayı yasaklama konusunda kanunun da ilerisine geçilerek, 1991 yılı ilgili kararnamenin 5/3.maddesi, 1091/1980 sayılı kanunun yasak getirdiği kişilere ilaveten, '*nahiye müdürlerinin ve yardımcılarının, müftü naiplerinin, belediye müdür yardımcılarının ve bu kişilerin 2.dereceye kadarki sıhri ve kan bağı olan akrabalarının*' da seçilmesini yasaklanmış ve bu şekilde vakıfların azınlık liderlerinin etkisinden uzaklaştırılması hedeflenmiştir. '*Müteveli heyetlerinin oluşturulması için gereken üye sayısının üç katı kadar adayın başvurmaması hâlinde valinin azınlık mensupları arasında uygun bulduğu şahısları aday göstererek sayıyı tamamlamasını*' öngören 7-2.maddesi ile de cemaatin seçimleri boykot ederek protesto etmesinin engellenmesine çalışılmıştır (Oran, 1991).

24-1.madde ise valilere vakıf mütevelli heyetine arzu ettiği bireyi asil veya yedek üye olarak seçebilme imkânı tanımıştır. 25-1.madde ile de "...*atanmanın*

reddedilmesi, ölüm, istifa veya üyelikten düşme durumlarında bu üyenin yedeğinin de bulunmaması hâlinde bu üyenin yerine öncelik listesinden valinin bir aday belirleyeceği, bu listenin tükenmesi veya herkesin görevi reddetmesi durumunda ise valinin istediği Müslümanı atayabileceği hükmü...” getirilmiştir. Bu şekilde azınlığın Yunan kamu idaresin protesto için istifa mekanizmasını çalıştırmasının engellenmesi amaç edinilmiştir (Duran, 2008).

Irkçılığa ve hoşgörüsüzlüğe karşı Avrupa komisyonu (European Commission against Racism and Intolerance -ECRI) 1999 yılında düzenlemiş olduğu rapora göre; ‘eğitim, sosyal dayanışma ve azınlık faaliyetlerini destekleme gayesi ile kurulmuş olan vakıfların’ çeşitli sınırlandırmalar ile karşılaştıkları yer almaktadır. Azınlıkların ise bahsi geçen vakıfların idare, kuruma ve denetim yetkileri bulunduğu halde Yunan Hükümetinin buna riayet etmediği gerekçesi ile şikâyet edildiği bu raporda yer almıştır. Ayrıca komisyon, Yunanistan’a azınlıkların haklarını koruyan Lozan Barış Sözleşmesine uyması da tavsiye etmiştir (ECRI, 1999).

Batı Trakya Türklerinin şikâyetçi olduğu diğer bir konu ise vergi ödemekten muaf olması gereken vakıfların menkul ve gayrimenkullerinin vergi tahakkuk ettirilmesi ve sonrasında ise ödenmediği gerekçe gösterilerek ipotek konulması girişimleridir (U.S. Department of State, 1999). Yunan Meclisi, Batı Trakya Türklerinin sahibi olduğu vakıfların vergi borçlarının silinmesini, mal vergisi ile vergi beyannamesi sunulmasından muaf tutulmasını getiren ve 1 Ocak 2007 yürürlük tarihli kanun değişikliğini onaylamış olmasına rağmen hâlihazırda bahsi geçen vakıf borçları silinmemiştir. Bu borçların neden silinmediğinden dair yapılan başvurulara verilen cevapta, ödenmeyen borçların faizleri, pul ödemeleri, miras vergisi ve benzeri diğer vergiler sebebiyle beyanname belgesinin verilmediği ileri sürülmüştür. Vakıflara dönük haksız uygulanan borçların silinmesi olumlu bir gelişmedir ancak bu usulsüz borca karşılık istenen faiz ve belirlenen diğer borçlar usulsüz olarak değerlendirilmektedir (Duran, 2008).

“Vakıflar ile ilgili diğer bir gelişme 6/7 Şubat 2008 yılında Batı Trakya Türklerine ait vakıfların idaresine dönük yeni düzenleme getiren kanun tasarısının Yunan Meclisince onaylanmasıdır. Milletvekili Ahmet HACIOSMAN tarafından Yunan Meclisinde yapmış olduğu konuşma aşağıdaki gibidir (Trakyanın Sesi Gazetesi, 7.2.2008).

İkinci Maddesinde vakıfların tanımı yapılmakta fakat eğitim kurumlarına yer verilmemektedir. Dolayısıyla vakıflar eksik tanımlanmakta ve bunun düzeltilmesi gerekmektedir.

Aynı şekilde 3. maddenin 4. paragrafına “vakıf gelirlerinin bir bölümünün okulların yapımı ve onarımı için ayrılması gerektiği” ifadelerinin ilave edilmesi gerekmektedir.

Üçüncü maddenin 4. paragrafında gayri menkullerin satılmasından bahsediliyor ki böyle bir şey İslam Hukuku’nda kati bir şekilde yasaklanmaktadır, dolayısıyla bu ifadenin düzeltilmesi gerekmektedir.

10. maddenin 2. paragrafında Bölge Genel Sekreteri’ne, İskeçe, Gümülcine ve Dimetoka Belediyesi sınırları içindeki vakıflar için özel Vakıf İdare Heyeti atama yetkisi verilmektedir. Dolayısıyla vakıflar idaresine önemli bir dış müdahale söz olmaktadır. Oysa giriş raporu’nda bu paragrafıla ilgili hiç bir şey belirtilmemektedir.

11. madde idare kurulunun seçimiyle ilgilidir. Seçim sekliyle ilgili gerekli uygulamaların İçişleri, Kamusal Yönetim, Ekonomi ve Maliye, Dışişleri, Millî Eğitim ve Din İşleri Bakanlarının ortak kararıyla belirleneceğine hükmetmektedir. Söz konusu ortak bakanlar kararının içeriği ne olacağının açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

16. maddenin 2. paragrafında İdare Kurulu ve Vakıf Heyeti üyelerinden idari kararlara uymayanların azledileceği ifade edilmektedir. “İdari kararlara uymayanlar sıfatlarını kaybedecektir” ifadesinden kastın ne olduğu açık değildir. Dolayısıyla bu ifadenin de ayrıca açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

21. maddede ise vakıfların mülkiyet rejimi belirlenmekte ve vakıflarla ilgili belirsizliklerden bahsedilmektedir. Bu madde de kafalarda soru işaretlerine sebep olmaktadır.

Bahsi geçen kanunun hazırlık sürecinde azınlık kurum yetkililerinin görüşleri alınmamıştır. Vakıflara dönük eski kanunun hazırlanmasında da benzer bir durum söz konusudur. Kanun, azınlıklara Yunan Hükümetince vakıfların malvarlığını ve yönetimini düzenleme iddiası ile sorunlara çözüm şeklinde gösterilmiş ancak azınlığın protestosu ile uygulanabilirlikten uzak kalmıştır” (Duran, 2008).

2.10.1 Vakıflar konusunda yaşanan sorunlara Türk hükümetlerinin yaklaşımları

Celal Bayar’dan sonra Batı Trakya’ya en üst düzey ziyaret 52 yıl sonra dönemin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından gerçekleştirilmiştir.

Erdoğan hükümeti döneminde Türkiye’de bulunan vakıflar konusunda çeşitli olumlu adımlar atılmıştır. Bu adımlarda birisi de Rum vakıflarının gayrimenkullerinin bedelinin maddi veya gayrimenkul karşılığının verilmesidir. Erdoğan bu girişime benzer bir hareketin Yunanistan tarafından beklendiğini ancak gelmediğini de ifade etmiştir (tccb.gov.tr Erişim.5.9.2021).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı 22.Dönem 5.Yasama Yılı 47.Birleşiminde yapılan görüşmede vakıflar konusu gündeme gelmiş ve Batı Trakya vakıflar sorunu dile getirilmiştir. Bu konuşmada ifadeler şu şekildedir (TBMM Resmi web sitesi, Erişim.5.9.2021):

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Türkiye Büyük Millet Meclisinde yeni Vakıflar Kanunu Tasarısı görüşülürken, Avrupa Birliğinin, tüm dikkatlerini Türkiye'deki cemaat vakıflarıyla ilgili yapılacak düzenlemelere çevirdiği o günün basınındaki haberlerde yer almıştı. Resmî kayıtlara göre, Lozan Anlaşması imzalandığında, 1920 yılında, Batı Trakya'daki Türk nüfusunun oranı yüzde 65 iken, bu oran, bugün, yüzde 35'e düşmüştür; toprakların da yüzde 84'ü Türklere ait iken, şimdi, bu oran, yüzde 25'e gerilemiştir. Lozan Anlaşması'na göre, Batı Trakya'daki Müslüman Türk Cemaati kendi vakıflarını idare etme ve yöneticilerini seçme hakkına sahiptir. Buna rağmen, bugün, vakıflar kendi yönetimini seçememekte ve ehliyetsiz atamalarla idare edilmektedir. Geçmişte, çeşitli bahanelerle ve satın almalar yoluyla pek çok vakıf emlakı azınlığın elinden çıkarılmıştır. Bugün, vergi borcu, faiz ve gecikme tazminatı gibi çeşitli nedenlerle vakıf mallarına ipotek konulmaktadır. Buna mukabil İstanbul'daki Rum azınlık ise vakıf yöneticilerini kendileri seçebilmektedir, azınlık vakıfları taşınmaz mal edinebilmektedirler ve taşınmaz malları üzerinde tasarrufta bulunabilmektedirler.”

2.10.2 Vakıflar konusunda yaşanan sorunlara Yunan hükümetlerinin yaklaşımları

Sevr Antlaşması'nın 14.maddesine göre; Yunanistan'da bulunan Batı Trakya Türklerinin kişi ve aile hukuku hususlarında kendilerine ait geleneklerini ve göreneklerini, kendilerine ait hukuk uygulamalarını uygulama konusunda serbestiyetlerinin olacaklarını, vakıfların ve ibadethanelerin bütünüyle tanınacağı ve korunacağı yer almaktadır (Halaçoğlu ve Eren, 1992). 1913 yılında imza altına alınan Atina Barış Antlaşmasında Yunanistan'a terk edilen bölgelerde bulunan Yunanistan vatandaşı Batı Trakya Türklerine ait vakıfların yönetimi ve gelirlerine, mezarlıklarına saygı ve ilgili düzenlemelerin yapılması için her türlü hak verilmiştir. Yunanistan müftülerin kararlarını tanır ve vakıf yöneten komisyona başkanlık

yapmasına izin verirdi (Eray, 2015). 1967’de Cunta yönetiminin iktidarı ele geçirmesi ile azınlıklara ait vakıfların seçim ile yönetime gelen idare heyetlerini görevden almış yerlerine idare heyetleri tayin etmiştir. Bu uygulama o dönemden itibaren uygulanma yürürlükteki 2008 tarihli yasaya rağmen devam etmektedir.

Yunanistan’daki Batı Trakya Türklerine ait vakıflar ile alakalı yerel mevzuattaki ilk düzenleme 2345 sayılı ve 1920 tarihli *‘Başmüftü ve Ülkedeki Müftüler ve Müslüman Mülklerinin Yönetimi Hakkındaki Geçici’* kanundur. Bu kanunun 12.maddesi Yunanistan’daki Batı Trakya Türklerinin vakıfları ile alakalıdır. Bahsi geçen bu kanun yürürlükte kaldığı dönem içinde Yunan Kraliyet kararnameleleri ile dönem dönem değişikliklere maruz kalmıştır. Kanun kapsamında 1967 yılına kadar seçim ile yönetime gelen ‘Cemaat Reisi’ ve ‘Cemaat Yönetim Kurulu’ üyeleri, yürürlükte buluna 2345 sayılı ve 1920 tarihli kanuna ve milletlerarası sözleşmelere aykırı bir şekilde Yunan yönetimlerce keyfi ataması ile vakıf yöneticisi tayin edilmeye başlanmıştır. Böylece Yunanistan’daki Batı Trakya Türklerinin sözleşmelerden kaynaklanan vakıfların idari özerkliği kaldırılmıştır. 2345 sayılı ve 1920 tarihli kanun 1980 yılına dek yürürlükte kalmıştır. 1980 yılında Müslüman azınlığın tüm itirazlarına karşın, 1091 sayılı ve 1980 tarihli *‘Batı Trakya’daki Müslüman Azınlığa Ait Vakıfların ve Bunların Servetlerinin/Malvarlıklarının Yönetimi ve İşletilmesine Dair’* kanun yürürlüğe konulmuştur. Bu kanunun yürürlüğü devam ettiği halde uygulanmamıştır (Cin, 2013).

Dönemin Yunanistan Başbakanı Konstandinos Miçotakis, 1990 yılından sonra kanunlar ve idari makamlar karşısında Batı Trakya Türkleri için eşitliğin olacağını ve yeni bir dönemin başlatılacağını ifade ederek ılımlı bir siyasetin sinyalini vermiştir. Yunan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu, 1999 yılında Müslümanların kendilerini Türk olarak ifade etmeleri hususunda açıklama yaparak Batı Trakya Türklerinin kimliklerini tanıma hususunda ılımlı ifadelerde bulunmuştur (Heraklides, 2002). Ancak tüm bu ifadelere ve yapılan yeni kanunlara karşın, Batı Trakya Türklerinin; ekonominde ayrımcılığı, eğitim alanındaki özerklik hakları, yönetime katılabilme hakları, kendi dini önderlerini belirleme hakları, vatandaşlıktan çıkarılan 60.000 Türk’ün yurttaşlığa geri kabulü ve Türk Vakıflarının denetimi problemleri çözüme kavuşturulamamıştır.

Türkiye’de 2008 yılında yapılan düzenleme ile 1936 yılı beyannamesinde kaydı olan ve 1974 yılından sonrasında Hazine ve Vakıflar Genel Müdürlüğüne devredilen taşınmazların iade edilmesine karar verilmişti. Diğer yandan 5737 sayılı

Vakıflar Kanunu'na geçici madde konularak Cemaat Vakıflarının beklemede olan tüm malları ile tarihi mezarlıkların iade edilmesi imkânı getirilmiştir. Bu şekilde iki binden fazla cemaat taşınmazı iade edilecektir. Tüm bunlara karşın Gayrimüslim cemaatler, Vakıflar Kanunu'na 'mütekabiliyet prensibi saklıdır' cümlesi bulunduğu için karşı çıkmışlardır. 2011'de yapılan düzenlemeyle de sonradan kazanılan ve üçüncü kişilere geçmiş taşınmazlara dönük çalışmalar yapılmıştır. Oysaki Yunanistan'da taşınmaz elde etme hakkı engellenen Batı Trakya Türk vakıflarının malvarlığı sayısı da bilinmemektedir. Batı Trakya'da vakıf mülkleri ya kamulaştırma ya da yıkılma ile sonlanmış. Günümüzde Yunanistan'da Müslüman Türk Vakıfları taşınma mülk edinme hakkından yoksundur. Diğer yandan Lozan'da var olan istatistiki verilere göre, Batı Trakya'daki mülklerin %84'ü Türklerindir. Bugünlerde ise, mülklerin sadece %25-30 kadarı Türklerindir (Cin, 2009). Ayrıca Türkiye'de bulunan Rumlar, Türkiye'de Anayasa çalışmalarına katılmak istenmiştir. Bu gaye yönünde Fener Rum Patriği Bartholomeos, TBMM'ye davet edilmiş Anayasa Uzlaşma Komisyonunda görüşlerini ifade etmiştir. Patrik Bartholomeos, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa azınlıklar olarak Anayasa yazım sürecine dâhil edilerek ve Anayasa'da eşit yurttaş olma arzusunu ve Heybeliada Ruhban Okulunun yeniden açılmasını, dini ve vicdani hürriyetin önemini kendileri için dile getirmiştir (Toprak, 2014).

2.11 Siyasal Alanda Karşılaşılan Sorunlar

Yunanistan devleti ara rejimlerin üstesinden gelip demokrasi ile tanıştığı dönemlerde Batı Trakya Müslüman-Türk azınlığı var olan siyasi partilerden aday yaparak Yunanistan Meclisinde temsil edilmiştir. 1975 Helsinki Nihai Senedi ile sınırların değişmezliği prensibine sadık kalınması şartı ile 'azınlık hakları' ehemmiyet kazanmıştır. Bu dönemde Batı Trakya Türkleri de siyasal katılım konusunda faaliyet yürütmüş ve bağımsız olarak aday olma gayreti içerisine girmişlerdir. 1987 senesinde Dr. Sadık Ahmet'le başlayan bu faaliyetler 18.04.1989 yılında yapılan genel seçimlerde semeresini vermiş ve Dr. Sadık Ahmet bağımsız ilk Türk milletvekili sıfatı ile Yunanistan Meclisinde temsil yetkisi kazanmıştır (Öksüz, 2003).

Müslüman-Türk azınlık 5.11.1989 ve 8.4.1990 seçimlerinde ardı ardına bağımsız adaylar ile seçimlere katılmış ve temsilcilerini Meclise sokabilmiştir. Türk azınlığın bağımsız milletvekili çıkarmasından hoşnut olmayan Yunanistan Hükümeti 24.10.1990 tarihinde 163 sayılı seçim kanunu çıkararak bağımsız milletvekili

seçilmesi imkânını güçleştirmiştir (Öksüz, 2003). Bahsi geçen kanun ile milletvekili seçilebilmesi için bağımsız adaylar da dahil tüm adaylar, Yunanistan genelinde geçerli oyun yüzde üçünü alması tasarlanmıştır. Yaklaşık iki yüz bin seçmene rastlayan bu oranlı baraj uygulaması, nüfusu yüz elli bin civarında ve seçmen sayısının ise elli bin olan Müslüman—ürk azınlığın siyasi iradesine engel olmaya dönük bir çalışmadır. 1993 yılındaki genel seçimlerde ilk defa uygulanan baraj uygulaması, Yunan Hükümetinin amaçları yönünde netice vermiş ve istendiği gibi bağımsız azınlık adayları milletvekili seçilememiştir. Dolayısı ile azınlıklar Meclise ancak bir siyasi parti adayı olarak girebilmelerini zorunlu kılmıştır. Genel seçimlerde uygulanan yüzde üç baraj uygulaması kaldırılmadığı sürece mecliste azınlık milletvekili olarak temsil edilmesi olası görülmemektedir. Var olan sistemde seçilen azınlık milletvekili her ne kadar üyesi bulunduğu partinin sahip olduğu siyasi gücü arkasına alarak mecliste hareket edebileceği farz edilse de parti politikalarından bağımsız bir şekilde hareket edemeyeceği dikkate alındığında, azınlığın problemlerinin mümkün olamayacaktır (Duran, 2008).

Helsinki izlem Komitesinin 1990 yılı itibari ile yazmış olduğu rapor, Kasım ayı seçimlerinde yaşanmış olan hak ihlallerine yer vermiştir (Helsinki WR, 1990). Bu ihlallere aşağıda yer verilmiştir.

- Yunanistan-Türkiye sınır kapısı, Türkiye’den gelecek seçmenlerin oy kullanmasına mani olmak amacı ile kapatılmıştır.
- Hava bağlantıları seçimin yapılacağı hafta bloke edilmiştir.
- Seçim tarihinden bir gün öncesinde Batı Trakya’ya otobüs ulaşımının durdurulmuştur.
- İbrahim Şerif ve Dr.Sadık Ahmet’in adaylık başvurularının seçimlerden kısa bir süre öncesi kabul edilmemiştir.
- Türk seçmenin oylarının yoğunluğunu düşürmek maksadı ile Yunanistan makamlarınca binlerce asker oy kullanması için Batı Trakya’ya sevk edilmiştir.
- 1999 yılında yapılan seçimlerde Türk azınlığın yoğun yaşadığı yerlerde 231 olan seçim sandığı, 190 sandığa düşürülmüş ve oy kullanma arzusunda olan kırsal yerlerde yaşayan bir seçmen bir iki saatlik uzaklıktan gelmeye zorlanmıştır.
- İskeçe ve Gümülcine’de 44 sandık 5-6 Kasım gecesinde 23:00-02:00 arasında açılmış ve son oylama neticesi ilan edilmemiştir.

- Türk Müslüman azınlığa ikinci saati sularından önce oy verdirilmemiş, hükümet memurları ve yerel görevlilerin oy kullanması sonrası seçmene oy kullanma hakkı verilmiştir.
- Bir Türk oy verme sırasında dövülmüştür.
- Türk azınlığın yoğun yaşadığı yörede 50 seçim bölgesi, yoğun kalabalığa karşın, yasal süreden önce kapatılmış ve muhalefet partilerinin protestoları ile açılmıştır.
- Türk azınlığın yoğun yaşadığı 'seçim kalesi' olarak görülen Sofular köyünde Türk aday için tek bir oy dahi çıkmamıştır.

2.11.1 Siyasal alanda karşılaşılan sorunlara Türk hükümetlerinin yaklaşımları

Batı Trakya yöresindeki Türk azınlık, nüfuslarının yoğunluğuna karşın, siyasi sahada aktif bir eylem içerisinde olamamıştır. Azınlıkların yönetime katılımına mani olmak isteyen Yunanistan, seçim uygulamalarında bağımsız azınlık adaylarını seçilememesi için kanuni düzenleme yapma yoluna gitmiştir. Siyasi katılım hakkına mani olunmasına dönük en açık hak ihlalleri, azınlığın ilk defa bağımsız milletvekili çıkarmaya başladığı Temmuz ve Kasım 1989 tarihli seçimlerde yaşanmıştır. 1990 tarihinden sonra bu tür sorunlar yaşana gelmiştir. 1990 yılı Helsinki İzleme Komitesince hazırlanan rapora göre Kasım 1989 seçimlerinde tespit edilen hak ihlalleri şöyledir (Duran, 2008):

- “Türkiye’den gelen seçmenlerin oy kullanmasını engellemek üzere Türk-Yunan sınır kapısının kapatılması,
- Hava bağlantılarının seçim haftasında bloke edilmesi,
- Seçimlerden bir gün önce Batı Trakya’ya otobüs seferlerinin durdurulması,
- Dr. Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif’in adaylıklarının seçimlerden çok kısa bir süre önce reddedilmesi,
- Türk oylarının ağırlığını azaltmak amacıyla Yunan makamlarınca binlerce askerin oy kullanmak üzere otobüslerle Batı Trakya’ya getirilmesi,
- 1989 Temmuz seçimlerinde Türk bölgelerinde 231 olan seçim sandığının, 190’a indirilerek, oy kullanmak isteyen kırsal bölgede yaşayan birinin bir iki saatlik bir mesafe kat etmeye zorlanması,

- Gümölcine ve İskeçe’de 44 seçim sandığının 5–6 Kasım gecesi 23.00–02.00 saatleri arasında açılarak, nihai oylama sonucunun hiçbir şekilde duyurulmaması,
- Müslüman/Türk azınlığa ikinci saatlerinden önce oy kullandırılmayarak, hükümet memurları ve yerel görevlilerin oylarını kullandıktan sonra seçme hakkının verilmesi,
- Bir Türk kökenlinin oy kullanma esnasında dövülmesi,
- Türk bölgelerindeki 50 seçim noktasının, uzun kuyruğa rağmen, kanuni süreden erken kapatılması ve ancak muhalefet partilerinin protestosuyla tekrar açılması,
- Türklerin seçim kalelerinden biri olan Sofular Köyü’nde Türk adaylar için bir tek oyun dahi çıkmaması”.

2.11.2 Siyasal alanda karşılaşılan sorunlara Yunan hükümetlerinin yaklaşımları

Yunanistan hükümetlerinin uyguladıkları yerleşme ve nüfus politikaları ve azınlığın siyasi temsil hakkını sınırlandırmak istemektedirler. Türk-Müslüman azınlıkların yaşadığı bölgelere, önemli bir kısmı Rusya’dan getirilen göçmenleri yerleştirerek, azınlığın nüfus yoğunluğundan kaynaklı siyasi gücünü azaltmaya çalışmaktadır. Yunan hükümetleri yerel seviyede de azınlık vatandaşların siyasi güçlerini azaltma yoluna gitmişlerdir. Son dönemde yapılan düzenleme ile yerel yönetimlerde de bir kısım değişiklikler yoluna gidilmiştir. ‘Kapodistrias Planı’ ile bölgeler, iller ve belediyeler idari biçimde yeniden düzenlenmiştir. Buna göre, Türk-Müslüman azınlığın nüfusunun çoğunluğunu oluşturan tek il olan Rodop ile Yunanların çoğunlukta olduğu Evros birleştirilerek ‘*Süper Valiliğe*’ bağlanmıştır. Benzer şekilde Türk azınlığın kalabalık olduğu İskeçe’yle yalnızca Yunanların yaşadığı Drama ve Kavala birleştirilmiştir. Aynı plan kapsamında Türklerin kalabalık bir şekilde yaşamlarını sürdürdüğü seçim yerleri de Yunanların yaşadığı seçim yerleriyle birleştirilerek, azınlıklarca idare edilen muhalif idarelerin sayısı dört belediye ve yedi nahiye ile sınırlı tutulmuştur (OSCE, 2005). Bu şekilde yaparak genişletilmiş bölge valiliklerinin oluşturulması ile Türk azınlığın kendilerini yönetecek valiler seçmesinin önüne geçilmiştir (Duran, 2008).

2004 yılı seçimlerinde, on Türk azınlık adayının katıldığı ve sadece Yeni Demokrasi Partisinin Rodop adayı İlhan Ahmet ile temsil edilmiştir. 4 partiden on dört adayın yarıştığı 2007 yılı seçimlerde Gümölcine’de PASOK’tan Ahmet

Hacıosman; İskeçe’de ise yine PASOK’tan Çetin Mandacı seçilmişlerdir. YDP adayı olan İlhan Ahmet ise 2 parti arasındaki 125’lik bir fark ile milletvekili seçilememiştir (Akdeniz, 2015).

Batı Trakya Müslüman-Türk azınlığı 2007 yılı öncesi dönem Mecliste 1 milletvekili ile temsil edilmiştir. 2007 seçimlerinde 2 milletvekili çıkarılması genel olarak başarı gibi görülebilir. Üçüncü milletvekili seçilmesinin çok küçük bir fark ile kaçırılmış olması da bir gerçektir. 2007 yılı seçimlerinde önceki dönemlere kıyas ile başarı sağlanmasının arka planında seçim öncesi yapılan ‘birlik’ çağrılarını ve azınlığının daha akılcı hareket edilmiş olması vardır. Türk-Müslüman azınlık, daha fazla milletvekiliyle temsil edilebilmesi için seçimlerde daha akılcı hareket etmeleri ve gereksiz aday çıkarılması oyların bölünmemesi sonucuna yol açmaktadır. Seçilme ihtimali olmayan adayların aldığı beş yüz – altı yüz oy bölünmeye ve seçilme ihtimali olan adaylarınsa başarısız olmalarına neden olmaktadır (Duran, 2008).

2.12 Seyahat Etme Özgürlüğüne İlişkin Sorunlar

Batı Trakya’nın doğusundan batısına, Bulgaristan hattını izleyen ortalama 20-30 kilometre genişliğindeki bir saha, soğuk savaş zamanında 376/1936 sayılı kanun ile komünizm tehdidi sebebi ile yasak bölge ilan edilmiştir (Çelikmen, 2010). Yasağın hüküm sürdüğü dönemde Yunanistan’ın başka yörelerinde hayatlarını sürdüren yurttaşların bile bu alana girmesine izin verilmemiştir. Bölgede askeri kontrol sahaları oluşturularak girişler ve çıkışlar sıkı bir biçimde kontrol altında tutulmuştur. Amerika’nın hazırladığı ‘1990 Yunanistan Raporu’na göre yabancı diplomatların bile bu alana girişine özel izne tabidir. Bununla beraber yapılan bu uygulama 2000 senesine kadar sürmüştür. Bu bölgede yaşanan Türkler Yunan hükümetlerince dünyadan izole bir şekilde hayat sürmek zorunda bırakılmıştır. Bu dönemde, bu bölgede hayatını sürdüren kişiler bölge dışına *özel izin belgeleri* ile çıkabilmekteydiler. Dışarıdan gelecek ziyaretçiler de sadece izin belgeleri ile bu alana girebilmekteydiler. Yasak alan uygulamasından, 118 köyde yaşamlarını sürdüren kırk bin Müslüman Türk etkilenmiştir. Uygulama 2000 yılında sonlandırılmıştır (Yaşar, 2005). Yasak bölge uygulamasından sonra ise *Seyahat Etme Yasağı* uygulamaya konulmuştur. Seyahat etme özgürlüğü kısa tanım ile bir ülke vatandaşının belirli bölgelere seyahat etmesinin yaptırımlar ile engellenmesidir. Yunanistan’da Batı Trakya’nın güneyindeki dağlık alan yasak bölgedir. Bu bölgeye girişler ve çıkışlar yakın döneme kadar engellenmekte idi. Sadece ilgili kamu otoritesinden temin edilen özel izin belgesi ile bölgeye girebilmek mümkündür. 2010

yılında yapılan bir çalışmada, Batı Trakya Türklerinin yaklaşık yüzde 69'u Atina'ya hiç gitmediğini ifade etmiştir. Bu durum Batı Trakya Türklerinin önemli bir bölümünün bölgede izole bir şekilde yaşadıklarının göstergesi olarak görülebilir (Çelikmen, 2010).

1985 senesinde tek çıkışı pasaport problemi yaşanmıştır. Pasaport talebinde bulunan azınlıkların vatandaşlıktan çıkarılması uygulanmış ancak 1986 yılında bu uygulamadan vazgeçilmiştir (Yaşar, 2005).

Resmi başka bir deyişle atanmış müftülerin verdikleri kararlar Yunan mahkemelerince yargı makamı olarak görülmekte ve görevden alınması sadece Yunan Millet Meclisinin kararı ve Cumhurbaşkanının onaylaması ile yapılabilmektedir. Buna rağmen Anayasa Mahkemesi hukuka uygun görmediği kararları iptal edilebilmektedir. Oysa seçilmiş Müftü ise Cemaatin isteğine göre görevden alınabilmektedir. Bu yönü ile müftülük problemini vakıflar konusu ile örtüşmektedir (Ömeroğlu, 1994).

3. SONUÇ

Yunanistan ile Türkiye arasındaki tarihsel süreç, iki devletin karşılıklı savları, milliyetçi tutumları ve politik bakış açıları Batı Trakya Müslüman Türkleri azınlık politikalarının şekillenmesine sebep olmuştur. Yunanistan'ın azınlık politikasının anlaşılabilmesi için azınlık kavramının ve azınlık haklarının net olarak anlaşılması ile mümkün olabilecektir. Azınlık kavramı ile göz önünde tutulacak diğer husus ise milliyetçilik kavramıdır. Yunanistan, milliyetçilik akımının da etkisi ile Osmanlı Devleti'ne karşı mücadeleye girmiş ve bağımsız bir devlet olmuştur. Diğer yandan bağımsızlık sürecinde devamlı olarak küçülmüş, işgal altına alınmış ve bölünme endişesi yaşamamasından dolayı güvenliğinin anahtarı olarak sürekli dış politikasında Türkiye ile arasındaki ikili güvensizlik anlayışı üzerine oluşturmuştur. Bu durum iç politikada da Müslüman Türk azınlığa yönelik yaklaşımının da temel belirleyicisi olmuştur (Zabunoğlu, 2018).

Batı Trakya Türk Müslüman azınlığı, Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye'nin sınırları haricinde kalan tek Türk topluluğudur. 1920'li yıllarda bölgede demografik yönden başat bir çoğunluğun ve toprağın yüzde 84'ü gibi önemli bir paya sahip olan Türk Müslüman azınlığı, şimdilerde toprak birleştirmeleri, kamulaştırmalar, Yunan çiftçilerin azınlık gayrimenkullerini satın almaya teşvik edilmesi neticesi, topraklarını kaybetmiş ve baskı politikaları ile göçe zorlanmıştır. Bu ve benzeri politikalar neticesinde azınlığın mal varlığı ve nüfus dengesi Yunanistan lehine değişmiştir. Batı Trakya'daki Türk Müslüman azınlığın sahip olduğu toprak payı yüzde 20'lere kadar düşmüştür. Nüfus ise 150binlerde kalmıştır.

Yunanistan'ın Batı Trakya Türk Müslüman azınlığa dönük politikaları genel manada Türkiye ile olan ilişkilere, özelde ise Kıbrıs problemine şart koşulmuştur. 1963 senesine dek bazı dönemler gerginleşen bazı dönemlerde ise yumuşama eğilimi gösteren Yunan-Türk ilişkilerine bağlı olarak, azınlıklar kimi zaman rahat kimi zaman ise baskıcı bir ortam yaşamışlardır. 1950-1963 arası Batı Trakya'da yaşayan Türk Müslüman azınlık için parlak bir dönem olmuştur. 1963 senesinde Rumlarca Kıbrıs'ta anayasal değişikliği gayretleri üzerine oluşan gerginliği, azınlıkları sıkıntılı bir sürece sokmuştur.

1967 senesinde Yunanistan'da yaşanan Albaylar darbesi neticesi askerlerin iktidara gelmesi, Batı Trakya Türk Müslüman azınlığı için en problemlı dönemlerin yaşanmasına sebep olmuştur. 1974 yılında Türkiye'nin Kıbrıs'a çıkarma yapması azınlıklar üstündeki baskıları zirveye taşımıştır. 1982 senesinde yaşanan *İnhanlı* olayı ile beraber o güne dek bilinçaltında yaşana ulusal kimlik ve dinsel duygular ortaya çıkmıştır. Türk Müslüman azınlık Yunan hükümetleri baskıları karşısında direnmeye başlamıştır. Kimliklerini korumak için başlatılan mücadele Dr. Sadık Ahmet öncülüğünde dönüşmüştür. 1985 sonrasında gölgede yaşayan azınlık, problemlerini uluslararası arenada dile getirmeye başlamış ve dünya kamuoyunda dikkat toplamaya başlamıştır.

Yunanistan'ın şimdiye dek göreceli olarak izlediği kararlı ve tutarlı politikalar, Müslüman Türk azınlığı göz ettirmede başarı sağladığı söylenebilir. Bu durum üzerinde Türkiye'nin Batı Trakya konusunda politikasının aynı özellikleri içermiyor olması, süreci kolaylaştıran bir unsur olmuştur. 2004 senesi ile beraber Türkiye'nin Batı Trakya hususunda somut adımlar attığı dikkat çekicidir. Bölgeye yapılan dönemsel ya da sıkıntılı dönemler ile sınırlı kalması, Müslüman Türklerin mücadelesini olumsuz etkilemiştir.

1999 yılında ülkemizde meydana gelen deprem ile Yunanistan Türkiye ilişkileri önemli bir gelişme sağlamıştır. Batı Trakya Türk Müslüman azınlığa bu olayın yansması ise sınırlı düzeyde olmuştur. Dolayısı ile Yunanistan Türkiye ilişkilerinde Batı Trakya konusuna daha fazla yer verilmesi hem azınlığı mücadelesinde yüreklendirebilecek hem de problemlerin çözümünde önemli gelişme sağlayabilecektir.

Bir kısım Türk siyasilerin tutum ve davranışları incelendiğinde Türkiye'deki hükümetlerin, AB ve Yunanistan ile iyi ilişkiler geliştirmek adına, Batı Trakya'lı Türkler hususunda çekimser kaldıkları görülmektedir.

Ancak Batı Trakya Türk Müslüman azınlığa dönük izlenecek politikalar AB üyeliğine ve Yunanistan ile ilişkilere bağlanması doğru bir politika olmayabilir. Bölgeye yapılan ziyaretler ile azınlıklara destek mesajı verilebilmektedir. Bunun yanında Yunanistan'a ise azınlıklar hususunda müdahil olunmayacağı mesajı da verilebilmektedir. Bu durumda Türk hükümetlerinin Batı Trakya Müslüman Türklerine dönük konjoktüre göre hareket ettikleri söylenebilir. Bu tür bir politika çelişkiler yaratmaktadır. Türkiye'nin Batı Trakya'da yaşayan Müslüman Türklerin sorunları hususunda izleyeceği politikaların günöbirlik olmaktan ziyade kalıcı ve

gerçekçi devlet politikasına dönüştürülmesi sorunların çözümü hususunda önemli olacaktır.

Sonuç olarak Batı Trakya Müslüman Türklerin yaşamış oldukları problemler üzerinde Türk ve Yunan hükümetlerinin yaklaşımları etkilidir. Kimi dönem konjoktüre bağılı olarak azınlıkların haklarında iyileşmeler yaşandığı kimi dönem ise baskı uygulandığı görölmektedir. Azınlık haklarında ve özgürlükler üzerinde evrensel bir yaklaşımın olmadığı ancak hükümetler bazında değışim gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- AA. (2021). Anadolu Ajansı Resmi Web Sitesi, Erişim Tarihi: 02.11.2021: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bati-trakyada-atanmis-muftulere-mecburi-emeklilik-yasasi-/1219977#>
- Akalın, Ş. H. (2008). “Yunanistan'da Azınlık Haklarının Son Durumu”, Erişim Tarihi: 3.11.2021: <http://www.balturk.org.tr/yunanistanda-azinlik-haklarinin-son-durumu/>
- Akarlı, A.O. (1993). “Milliyetçilik Sorununa Çağdaş Yaklaşımlar”, *Toplum ve Bilim*, S. 62. Yaz- Güz, İstanbul.
- Akdeniz, M. (2015). *1930'dan Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne Girişine Kadar Batı Trakya Türkleri (1930-1981)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- AKPM. (2006). Minority Protection in Europe: Best Practices and Deficiencies in Implementation of Common Standards”, Erişim Tarihi: 3.11.2021: https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/minority-protection-europe-best-practices-and-deficiencies-implementation-common_en
- AKPM. (2007, Ocak). Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Ocak 2007 Genel Kurul Toplantısı, Strazburg. Erişim.3.11.2021: http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/akpm/orta/rap_oca2007.htm
- Aksoy, N.D. ve Arslantaş, H. A. (2010). Ulus, Ulusçuluk ve Ulus-Devlet, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 28(31), 31-39.
- Aksu, F. (2001). *Türk –Yunan İlişkileri: İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme*, SAEMK Yayınları, Ankara,2001.
- Amnesty International. (2006). Amnesty International Report, s. 126. Erişim Tarihi: 4.11.2021: <https://www.amnesty.org/es/documents/pol10/001/2006/es/>
- Anderson, B. (2013). *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. (İ. Savaşır, Trans.) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Anık, M. (2012). *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Associations of Solidarity. (1983). *Associations of Solidarity With Western Thrace Turks In Federal Germany And Turkey, The Drama Of The Moslem Turkish Minority In Western Thrace*.
- Ataöv, T. (1992). “The Ethnic Turkish Minority in Western Thrace, Greece”, *The Turkish Yearbook of International Relations*, Volume: 22, Ankara.
- Aydın, M. (1992). *Şarkî Rumeli Vilâyeti*, TTK Yayınları, Ankara.
- Aydoğdu, H. (2004). Modern kimlikte öznenin ölümü. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 115-147.

- Ayhan, H. (2014). Batı Trakya Türk Azınlığının Hukuki ve Siyasi Sorunlarının Asimilasyon Politikası Çerçevesinde Tahlili, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 42. Sayı, Ekim.
- Aykoç, E. (2009). Türkiye ve Yunanistan'ın Azınlık Politikaları: İkili İlişkiler, Ulusçuluklar ve Azınlık Hakları Ekseninde Karşılaştırmalı Bir İnceleme. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Balcıoğlu, Ş. (1954, 14 Ocak). Batı Trakya'da 10 Gün, *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Balkaç, Z. (2002). *Batı Trakya Türkleri, Türkler*, Cilt.20, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Batı Trakya Haber Ajansı (2011). Davutoğlu: Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlığı Dostluk Köprüsü. Erişim.29.07.2021: <https://www.batitrakya.org/batitrakya-haber/davutoglu-bati-trakyadaki-musliman-turk-azinligi-dostluk-koprusu.html>
- Bauman, Z. (1999). *Kürselleşme*, (çev. A. Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Becenen, Ö. (2021). *1974 Kıbrıs Barış Harekatı'nın Batı Trakya'daki Yansımaları Bir Sözlü Tarih Çalışması* (Yüksek Lisans Tezi), Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.
- Berger, L. P. (1958). *Modernleşme ve Bilinç*, (çev. C. Cerit), Pınar Yayınları, İstanbul.
- Borou, C. (2009). The Muslim minority of Western Thrace in Greece: an internal positive or an internal negative "other"? *Journal of Muslim Minority Affairs*, 29(1), 5-26.
- Chousein, A. (2005). *Continuities and changes in the minority policy of Greece: The case of Western Thrace* (Master's thesis, Middle East Technical University).
- Cin, T. (2003). Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü Sorunu. Ankara: Seçkin Yayınları
- Cin, T. (2009). Batı Trakya Türklerinin Hukuki Statüsü Sorunları ve Avrupa Birliği, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (1): 147-179.
- Cin, T. (2010). Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan'da 1983'ten Beri Devam Edegenen İşkeçe Türk Birliği Derneğinin Kapatılmasının Hukuki Süreci, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1), 137-182.
- Cin, T. (2013). 3647 Sayılı ve 2008 (3647/2008) Tarihli Yunanistan Vakıflar Yasası ve Uygulamaları, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt: 15, Sayı: 2, s.63-121.
- Çavusoğlu, H. (2007). *Yunan Vatandas(sız)lık Kanunları*, Ankara, Naturel Kitap Yayın Dağıtım.
- Çeçen, A. (1986). *Türk Devletleri*, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1986
- Çelikmen, B. (2010). *Azınlık Hakları ve Avrupa Birliği Kapsamında Batı Trakya Türklerinin Sorunları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirbaş, H.B. (1996). *Batı Trakya Sorunu*, İstanbul, Arba Yayınları, 1996.

- Divani, L., Yunanistan ve Azınlıklar, Sekizinci Baskı, Kastanioti Yayınları, Atina, 1999
- Duran, İ. (2008). *Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan'da Batı Trakya Türk Azınlığının Sorunları Ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Strateji ve Stratejik Araştırmalar Ana Bilim Dalı, Genel Kurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı, İstanbul.
- ECRI. (1999, 10 Aralık). Irkçılığa ve hoşgörüsüzlüğe karşı Avrupa komisyonu (European Commission against Racism and Intolerance, Second Report on Greece”, ECRI, 10 December 1999, s. 18, Erişim Tarihi: 4.11 2021: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/greece> Erişim.4.9.2021
- ECRI. (2004, 8 Haziran). Third report on Greece”, European Commission against Racism and Intolerance (ECRI). Erişim Tarihi: 4.11.2021: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/greece>
- Elinyae. (t.y.). Atina'da İş sağlığı ve Güvenliği. Erişim. 31.10.202: http://www.elinyae.gr/el/item_details.jsp?cat_id=745&item_id=7779
- Erdem, E. (2019). Yunan Milliyetçiliğinin Tarihsel Arka Planı ve Politik Yansıma Örneği Olarak Batı Trakya Sorunu. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 77-85.
- Erdem, N. (2003). *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türklerinin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2003.
- Eren, H. (2012). “Batı Trakya’da Türk Vakıfları: Tarihi Süreç ve Mevcut Durum”, *Balkanlarda Osmanlı Vakıfları ve Eserleri Uluslararası Sempozyumu*, 9-11 Mayıs 2012, 33-42, Legacy Ottoman Otel, İstanbul, 2012.
- Erözden, O. (1997). *Ulus-Devlet*, Ankara.
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi. (2011). *Günümüz Türkçesi ile*, 8. Kitap 1. Cilt, (Haz. Seyit Ali Kahraman), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Fırat, M. (2002). 1960-1980: Yunanistan’la İlişkiler, *Baskın Oran (ed.) Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, cilt I. 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Galip, S. (1998). *Batı Trakya'dan Yazabildiklerim*, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 1998.
- Gökçe, T. (2005). Osmanlı Nüfus ve İskân Tarihi Kaynaklarından “Mufassal-İcmâl. Avârız Defterleri ve 1701-1709 Tarihli Gümülcine Kazâsı Örnekleri”, *E.Ü Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, 20(1).
- Görüm, Y. (2006). *Avrupa Konseyi, AGİT ve AB’de Azınlık Hakları ve Batı Trakya Sorunu*. (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı İstanbul
- Halaçoğlu, Y.; Eren, H. (1992). “Batı Trakya”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, V: 44- 47, İstanbul.

- Halil, İ. (2007). Eğitim Sorunumuz. *Öğretmenin Sesi*, Sayı:113, Kasım, İskeçe Muzaffer Salihoglu Lisesi Felsefe Öğretmeni Hüseyin Mustafa ile yapılan röportajı, 138
- Helsinki WR. (1990). Destroying Ethnic Identity: The Turks of Greece”, August. Erişim Tarihi: 3.11.2021: <http://www.hrw.org/reports/pdfs/g/greece/greece908.pdf>
- Heraklides, A. (200). *Yunanistan ve “Doğu’dan Gelen Tehlike” Türkiye*, Çev.Mihalis Vasilyadis-Herkül Millas, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Human Rights Watch Report. (1992, 20 Nisan). Greece: Improvements for Turkish Minority; Problems Remain,. Vol:4, Issue: 6, p. 1, Erişim.Tarihi: 4.11.2021: <http://www.hrw.org/reports/pdfs/g/greece/greece924.pdf>
- Human Rights Watch. (1999). The Turks of Western Thrace”, Greece Report, Vol.: 11, No: 1, January 1999, s. 11. Erişim Tarihi: 3.11.2021 <http://www.hrw.org/reports/1999/greece/>
- İlker, A. L. P. (1995). Batı Trakya Türkleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 11(33), 613-652.
- Kadioğlu, A. (2012). Vatandaşlığın ulustan arındırılması: Türkiye örneği. Ayşe Kadioğlu (Haz.), *Vatandaşlığın dönüşümü: Üyelikten haklara içinde* (ss. 31-54), İstanbul: Metis Yayınları
- Kadim Trakya. (1969). Trakya Araştırmaları şirketi, Atina.
- Kayam, H. C. (1993). Lozan Barış Antlaşmasına Göre Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Konunun TBMM'de Görüşülmesi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 9(27), 581-608.
- Keyvana, Ö. Z. (2012). Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Türkleri Sorunu. *Mesleki Bilimler Dergisi (MBD)*, 1(4), 20-31.
- Kırlıdökme, R. (2005, 16 Aralık). “Batı Trakya’da Okul Kitapları Serüveni”, *Gündem*, Sayı: 0457.
- Kiel, M. (1996). Gümülcine, *TDVİA*, Cilt: 14, İstanbul.
- Korkut, L. (2014). Siyasi kimlik olarak vatandaşlık: Türkiye’de ve dünya devletlerinde anayasal vatandaşlık tanımları. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 5-41.
- Koyuncu, Ç.A. (1996). *İnsan Hakları ve Güvenlik İlişkileri Açısından Azınlık Sorunları: Yunanistan Örneği*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim dalı, Bursa.
- Köstüklü, N. (2019). Osmanlı’nın Çöküş Sürecinde Batı Trakya’da Teşekkül Eden Türk Hükümetleri (1878-1923). *Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 14(28), 287-294.
- Mansel, A.M. (1971). *Ege ve Yunan Tarihi*, 3. Baskı, TTK Yayınları, Ankara,
- Mill, J. S. (1998) *On Liberty And Other Essays*, Oxford Universty Pres
- Millas, H. (2002). *Daha İyi Türk-Yunan İlişkileri İçin Yap-Yapma Kılavuzu*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 2002.

- Millet Gazetesi. (2020, 31 Mayıs).“Batı Trakya Türklerini "yok sayma" ve "inkâr" siyaseti devam ediyor”, *Millet*, Sayı: 215, Erişim Tarihi: 31.1.2022: <https://www.milletgazetesi.gr/kose-yazilari/bati-trakya-turklerini-yok-sayma-ve-inkr-siyaseti-devam-ediyor>
- Milliyet. (2009,10 Eylül). CHP'li Onur Öymen AB'deki Türkiye karşıtlarına karşı uyardı. Erişim Tarihi: 12.2.2022: <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/chpli-onur-oymen-abdeki-turkiye-karsitlarina-karsi-uyr-di-1137710>
- Mustafai, H. (2006). *Balkanlarda Azınlık Hakları*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Anagnostou, D., & Triandafyllidou, A. (2007). Regions, minorities and European integration: A case study on Muslims in Western Thrace, Greece. *Romanian Journal of Political Science*, 1, 100-125.
- Nikolakopoulos, E. (1991). Politikes Dynameis kai Eklogiki Symperifora tis Mousoulmanikis Mionotitas sti Dytiki Thraki: 1923-1955. (Political Powers and Voting Behaviour in Western Thrace: 1923-1955), *Centre for Minor Asia Studies*, Athens
- Orakçı, M. (2021), Türk Yunan İlişkilerinde Kısa Ömürlü Bir Girişim: Türk-Ellen Dostluk Derneği (1952). *Belgi Dergisi*, (22), 531-554.
- Oran, B. (1990). *Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlığı, Türk-Yunan Uyuşmazlığı* (Derleyen Semih Vaner), İstanbul, Metis Yayınları, 1990.
- Oran, B. (1991). *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Güncelleştirilmiş İkinci Basım, Ankara.
- Oran, B. (2003). Lozan'da Azınlıkların Korunması. *Toplumsal Tarih*, S:115, C:19, Temmuz, s.72-78
- Orhonlu, C. (1976). *Yunanistan Türkleri, Türk Dünyası El Kitabı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- OSCE. (2005). Statement of Federation of Western Thrace Turks in Europe, Working Session 1: Democratic Institutions, 19 September 2005”. Erişim. 1.11.2021: https://www.abttf.org/ekler/AGIT05/TR___Working_Session_I___Democratic_Institutions___Democratic_elections.pdf
- Ouzoungiol, A., & Asal, Y.U. (2021). Azınlıklar ve Batı Trakya Türk Azınlığının Sorunları. *Working Paper Series*, 2(2), 46-61.
- Öksüz, H. (2004). 'Batı Trakya'dan Türkiye'ye Göç Nedenleri (1923-1950)', *Turkish Review of Balkan Studies*, 9, s. 250-278.
- Öksüz, H. (2006). “Representation of the Western Thracian Turkish Minority in the Grek Parliament”, 2006.
- Öksüz, H. (2006). *Batı Trakya Türkleri (1913-2006)*, Batı Trakya Türkleri, Karam Yayınları, Çorum,
- Ömeroğlu, A. (1994). *Batı Trakya Türkleri ve Gerçek 1*, İstanbul: Avcı Yayınları.
- Özcan, D. (2019). *Türkiye Yunanistan İlişkilerinin Batı Trakya Müslüman-Türk Ve Türkiye Ortodoks-Rum Azınlığına Yansımaları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2019.

- Özdemir, C. (2001). Kimlik ve söylem. *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 107-122
- Özgüç, A. (1974). *Batı Trakya Türkleri*, Kutluğ Yayınları, İstanbul.
- Özlem, K. (2009). Dağılma Dönemi'nin Medar-I İftiharları: Rodop Muvakkatesi ve Garbi Trakya Müstakilesi Örnekleri. *TURAN-SAM*, 1(3), 118-125.
- Öztürk, İ.M. (2014). "Soğuk Savaş Döneminde Batı Trakya Türk Azınlığı (1945-1960)" *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 7, Sayı XIX.
- Pierson, C. (2000), *Modern Devlet*, (Çev. D. Hattatoğlu), İstanbul.
- Pitsoulis, A. (2019). Greece, Turkey, the Eastern Question and the Treaty of Lausanne 1923. *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs*, 2, 456-470.
- RUBASAM. (2021). Rumeli Balkan Strateji Araştırma Merkezi, Erişim Tarihi: 22.1.2022: <https://www.rubasam.com/bati-trakyada-turk-basin-yayini-ve-sorunlar.html>
- Santamaria, Y. (1998), *Ulus-Devlet, Uluslar ve Milliyetçilikler*, (ed: J. Laca, Çev. S. İdeman), İstanbul,
- Schnapper, D. (1995), *Yurttaşlar Cemaati*, (Çev. Ö. Okur), İstanbul
- Schöpflin, G. (2000). *Nations, Identity, Power*. NY: New York University Press)
- Skordas, A. (2002). "Yunanistan'daki Azınlıkların Korunması ve Liberal Reform Zorunluluğu" Ulusal Ulusal üstü ve Uluslararası Hukukta Azınlık Hakları (Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Lozan Anlaşması), İbrahim Kaboğlu (Yay.Haz), İstanbul, İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi Yayın No:2, Aras Yayıncılık, 2002.
- Şanlı, C. (2005). Batı Trakya Türklerinin Gayrimenkul Mülkiyetine İlişkin Sorunları, *MHB*, 15-1.2, Erişim Tarihi: 4.11.2021: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/99616>
- T.B.M.M Meclis Haber. (2006). Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonunun TBMM'de gerçekleştirilen 56. toplantısı. Erişim Tarihi: 1.11.2021: https://meclishaber.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=34133
- T.B.M.M Meclis Haber. (2007, 9 Ocak). Batı Trakya Türklerinin Sorunları TBMM'DE, Erişim Tarihi: 02.09.2021: https://meclishaber.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.giris
- T.B.M.M. (t.y.) Trükiye Büyük Millet Meclisi Resmi web sitesi. Erişim Tarihi: 5.9.2021: https://www5.tbmm.gov.tr//develop/owa/tutanak_g_sd.birlesim_baslangic?P4=19813&P5=H&page1=57&page2=57
- TDK. (t.y.). Türk Dil Kurumu resmî web sayfası <https://sozluk.gov.tr/> Erişim. 31.1.2021
- The Lausanne Project. (t.y.). The Forgotten Peace? Erişim tarihi: 1.5.2022: www.thelausanneproject.com

- Toprak, Serap (2014). "Türk-Yunan Siyasi İlişkileri Çerçevesinde Batı Trakya Sorunu." Bitlis Eren Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3 (1), s. 43-54.
- Toynbee, A. (1922). *The western question in Greece and Turkey: a study in the contact of civilisations*. Constable And Company Ltd London ,Sydney
- Trakya Arazisi. (1985). Eklogi Yayınları, Gümölcine.
- Trakya'nın Sesi Gazetesi, Milletvekili Ahmet Hacıosman'ın Meclis Komisyonu'nda Yaptığı Konuşma", Trakya'nın Sesi, Sayı: 1009, 7 Subat 2008, (Çevrimiçi) <https://www.burasibatitrakya.com/en/haber-arsivi/21495-milletvekili-hac%C4%B1osman-mecliste-konu%C5%9Ftu.html>
- Trakya'nın Sesi, Milletvekili Ahmet Hacıosman'ın Meclis Komisyonu'nda Yaptığı Konuşma", Trakya'nın Sesi, Sayı: 1009, 7 Subat 2008, (Çevrimiçi) <https://www.burasibatitrakya.com/en/haber-arsivi/21495-milletvekili-hac%C4%B1osman-mecliste-konu%C5%9Ftu.html>
- Türkiye Hükümetleri Listesi. (2022, 20 Ağustos). Wikipedi, Özgür Ansiklopedi içinde. 29.07.2021 tarihinde aşağıdaki linkten erişildi. https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_h%C3%BCk%C3%BBmetleri_listesi
- U.S. Department of State. (1999). Country Reports on Human Rights Practices Greece". Erişim Tarihi: 11.2021 <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/1999/332.htm>
- U.S. Department of State. (2006). "Country Reports on Human Rights Practices - 2006, Greece". Erişim Tarihi: 3.11.2021: <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2006/78815.htm>
- UNHRC. (2007, 31 Ağustos). United Nations Human Rights Council Sixth Session, Written statement submitted by the Federation of Western Turks in Europe,"p. 2, Erişim Tarihi: 3.11.2021: http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1190211423_g0701862.pdf
- Uzunçarşılı, İ.H. (1972). *Osmanlı Tarihi*, Cilt 1, 3. Baskı, TTK Yayınları, Ankara
- Ülger, İ.K. (2008). Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunları. İzmir: Derin Yayınevi.
- Ünal, N. (2007) Lozan'dan günümüze Batı Trakya Türkleri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Vulgaridu, O. (2011). *Batı Trakya'da Başka dilli/Azınlık Öğrencilerinin Eğitimi*, Spanidi Yayınları, İskeçe
- Weber, M (2007), "Millet", (Çev. E. Çerezcioğlu), *Doğu-Batı Dergisi*, S. 39, Ankara.
- Weber, M. (1993), *Sosyoloji Yazıları*, (Çev. T. Parla), İstanbul.
- Whitman, L. (1990). *Destroying Ethnic Identity-The Turks of Greece*. NY: Helsinki Watch.
- Yapıcı, S. Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya'da Dini Haklar Meselesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(11), 54-69.
- Yaşar, F.T. (2005). *Batı Trakya*, İlke Yayıncılık, İstanbul.

- Yenigün, C., & Tanımı, S. (2010). Batı Trakya: Avrupa'da Çiğnenen Azınlık Hakları. *Western Thrace: Violated Minority Rights in Europe*, İnat, K., Duran, B. (Ed.): *Dünya Çatışma Bölgeleri (World Conflict Regions)*, Nobel Publishing, 2, 225-237.
- Yılmaz, E. A. (2019). Batı Trakya Türklerinin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 252-260.
- Yunanistan Başbakanları Listesi. (2022, 27 Ocak). Vikipedi, Özgür Ansiklopedi içinde. 29.07.2021 tarihinde aşağıdaki linkten erişildi. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Yunanistan_başbakanları_listesi#İkinci_Yunanistan_Cumhuriyeti_\(1924-1935\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Yunanistan_başbakanları_listesi#İkinci_Yunanistan_Cumhuriyeti_(1924-1935))
- Yüksel, A. (2001). *Tarihsel Gelişimi İçerisinde Batı Trakya Türklerinin Sorunları ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi* (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

